

♥
SOMUT YAŞAM

Marguerite Duras

SOMUT YAŞAM

Fransızca aslından
çeviren
BERTAN ONARAN

SOMUT YAŞAM

Marguerite Duras

Marguerite Duras

SOMUT
YAŞAM

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

ISBN 975-510-699-5

© P.O.L. éditeur, 1987 / Onk Ajans Ltd. Şti.
Can Yayınları Ltd. Şti. (1996)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevinde basıldı. (1997)
Dizgi: Gülay Altunkaynak

Marguerite Duras

SOMUT
YAŞAM

MARGUERITE DURAS
JÉRÔME BEAUJOUR'A
ANLATIYOR

DENEME

Fransızca aslından
çeviren
BERTAN ONARAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi. No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
La Vie Matérielle

MARGUERITE DURAS'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

BAHÇE / *roman*
BİR KIŞ GÜNÜ ÖĞLEDEN SONRA / *roman*
HİROŞİMA SEVGİLİM / *senaryo*
SEVGİLİ / *roman*
KUZEY ÇİNLİ SEVGİLİ / *roman*
KONSOLOS YARDIMCISI / *roman*
MAVİ GÖZLER SİYAH SAÇLAR / *roman*
PASİFİK'E KARŞI BİR BENT / *roman*
YAZMAK / *deneme*

1914 yılında Çinhindi'nde doğan *Duras*, gençliğini geçirdiği bu ülkenin atmosferinden ve olaylarından derinden etkilendi. 18 yaşında Paris'e geldi; hukuk, matematik ve siyaset bilimi okudu. Komünist partiye katıldı. İlk romanı *Les Impudents*'ı 1943 yılında yayımladı. Özyaşamöyküsel bir roman olan *Sevgili* ile 1984'te Fransa'da *Goncourt Ödülü*'nü aldı. Çok sayıda roman dışında, birçok senaryoya da imza attı. Bütün eserlerinde edebiyatı sorguladı. 1960 Cannes Film Festivalinde gösterilen *Hiroşima Sevgilim*, *Duras*'ı ününün doruğuna çıkardı. *Duras* 1996 yılının Mart ayında 81 yaşında öldü.

Bu kitap bize vakit geçirtti. Sonbahar başından kış sonuna dek. Çok azı dışında, bu metinlerin hepsi Jerôme Beaujour'un ses alma makinesine söylendi. Metinler, kâğıda döküldükten sonra, tarafımızdan okundu. Eleştirimizi yaptıktan sonra, ben onları düzeltiyordum, Jerôme Beaujour da okuyordu. Başlarda zor bir işti. Kısa süre sonra soruları kaldırıp attık. Birtakım konuları ele aldık, sonra onları da bıraktık. Çalışmanın son bölümünü metinleri kısaltmaya, hafifletmeye, rahatlatmaya ayırdım. Ortak kararımızla. Dolayısıyla, metinlerin hiçbirisi tamamlanmış, eksiksiz değildir. Hiçbiri de ele alınan konuda genel olarak düşündüklerimi yansıtmaz, çünkü toplumsal haksızlığın dışında, hiçbir konuda hiçbir şey düşünmem genellikle. Kitap, olsa olsa kimi zaman, kimi günler, hangi konuda neler düşündüğümü dile getiriyor. Dolayısıyla, düşüncelerimi de yansıtıyor. Totaliter, daha doğrusu kesin düşüncenin ağır kaldırım taşıını taşımam içimde. Bu yarıdan korudum kendimi!

Bu kitabın başı, sonu, ortası yok. Varlık nedeni bulunmayan kitap olmayacağına göre, bu kitap bir kitap değil. Bir günce değil, güncelik yok içinde, günlük olaylardan doğdu. İsterseniz bir okuma kitabı diyelim. Romandan uzak, ama roman yazımına, örneğin günlük yayın organında bir başyazının kaleme alınmasından daha yakın — sözlü olduğundan, bu epeyce garip bir olgu doğrusu. Yayınlayıp yayınlamamakta kararsızlık geçirdim, ama tasarlanmış ya da yazılmakta olan hiçbir kitapsal oluşum, 'Somut Yaşam'ın şu yüzer gezer yazımını, birlikte yaşadığımız şu zaman diliminde, benimle ben, sizinle ben arasındaki şu gidiş-gelişleri içeremezdi.

Marguerite Duras

KİMYASAL KOKU

1986'da, Haziranın yarısıyla Ekimin yarısı arasında, dört ay Trouville'de kalmış olacağım, yaz süresinden bile daha uzun bir zaman. Trouville'den uzaklaşır uzaklaşmaz, ışığının bir parçasını yitirmiş gibi oluyorum. Yalnız dimdik gelen güneş ışığını değil, kapalı havadaki belli belirsiz beyaz ışığı da, fırtınalı havaların kömürlü ışığını da. Yaz sonunda bu yerden uzaklaşınca, Atlas Okyanusunun altından kopup gelen gökleri, 'uzun yoldan gelen' bu gezgin gökleri yitiriyorum. Sonbaharda, açık denizdeki sisi, rüzgârı, Le Havre'ın petrol kökenli sıvışkan karasını, o kimyasal kokuyu yitiriyorum. İnsan sabah erken kalkınca, Kara Kayalar Otelinin hafifçe Kuzey'e taşınmış ayrıntılı çizimini ıssız kumsalda görebiliyor. Derken, saatler ilerledikçe, gölge yavaş yavaş yüksekliğini yitirip gözden siliniyor.

Yıllarca, Neauphle, Trouville ve Paris'teki evler arasında gidip geldim. Neauphle'dan ayrılmamak için, tam on yıl Trouville'e gitmedim, hatta ortak mülkiyetin yüksek giderlerini karşılayabilmek üzere oradaki evi yazın kiraya bile verdim. O yıllarda, Neuaphle'da tek başıma yaşıyordum, böylece, Kara Kayalar Otelinde uzun süre kimseyle tanışmadım. Yazı geçirmek üzere bir yere gitmem gerekse, bütün köy halkını tanıdığım Neauphle-le-Château'ya yerleşiyordum.

Hiçbir zaman rahat edebileceğim yerde olamadım, hep dolandım durdum; bir yer, bir vakit geçirme biçimi aradım, belki Neauphle'un dışında, kimi yazlar, belli bir

mutlu mutsuzluğu yaşadığım bu küçük köyün dışında, hiçbir zaman bulunmak istediğim yerde olamadım. Onu sevmenin umutsuzluğu, *L'Homme atlantique*'teki kapalı bahçede, şimdi artık yüzüstü bırakılmış bahçedeydi. İssiz bahçelerin dondurucu soğuşunda, kendi içime sıkışmış olarak, bugünkü gibi gözümün önündeyim.

Yemeklere, buluşmalara, sinemaya, tiyatroya hiçbir zaman vaktinde yetişemeyen biriyim, uçaklara bile, hep ucu ucuna yetişirim. Şimdi artık kendime öylesine az güvenim var ki tiyatroya bir saat önceden geliyorum. Başkalarını geç kalmış olma korkusuyla koşarken görüyor, keyifleniyorum. Kumsala her zaman insanlar evlerine dönerken inmişimdir. Kumsalda hiç kararmadım, çünkü güneşte yatmaktan, derime, saçlarıma kum yapışıp dolmasından tiksiniyorum. Ya arabamla giderken ya da İspanya veya İtalya'da dolaşırken karardım.

Bununla birlikte, yaşamımın büyükçe bir kesiminde, şöyle güneş altında uzun uzun yatmayı becermeyi ölesiye arzuladım. Epeyce sürdü bu arzum. Bütün öbür insanların yaptıklarını yapabilmek için oturup birtakım dizgeler geliştiriordum. İşte bu yüzden her yere geç kalıyordum, bundan ötürü üzgündüm. Bütün öbür insanlar gibi yapıyordum bu işi, kumsala gidiyordum, ama akşamları. Sırf yapmış olmak için, birtakım işleri yarım yamalak yapıyordum ve yürümüyordu elbet. Böyle, kuralları gözetken, ama hiçbir zaman hoşnut kalmayan biri olduğum için üzgünüm. Yazların sonunda hep olup biteni kavrayamayan, ama arzuladığı şeyi yaşamakta geç kaldığını anlayan biri gibi şaşkın buldum kendimi. Bildiğim tek şey, oturup denize bakmak, pek az insan benim *L'Été 80*'de (80 Yazı'nda) yaptığım gibi yazabilmiştir deniz, konusunda. Evet, işte böyle: *L'Été 80*'deki deniz, yaşamadığım şeydir. Başıma gelen, ama yaşamadığım, yaşamayacağım için oturup kitaba döktüğüm şeydir. Yaşamım boyunca hep şu vakit geçirme. Bütün yaşamım boyunca.

L'Eté 80' den sonra bu işi sürdürebilirdim. Yalnız aynı şeyi yaparak. Denizi ve zamanı, yağmuru, gelgitleri, esen rüzgârı, güneşlikleri, yelkenleri alıp götüren rüzgârı, bir de otellerin duvarları ardında, kumsallarda çocukların bedenleri arkasına sinen rüzgârı anlatan bu günce. Ve karşımda durmuş zaman, soğuşun çekeceği büyük duvar, kutup kı-şı. *L'Eté 80* şimdi artık ömrümün biricik güncesi oldu. O kötü 80 yazında deniz kıyısında yitip gidişimin güncesi.

KARA KAYALAR'DAKİ HANIMLAR

Burada, Kara Kayalar Otelinde, yazın, her gün öğleden sonra, çoktan yaşlanmış hanımlar tıraçada buluşup konuşuyorlar. Kara Kayalar'daki Hanımlar diyor onlara. Yaz boyu, her gün, öğleden sonra. İnsan bütün ömrünce yaşamından söz edebilir, hatırı sayılır bir şeydir yaşam. Bu hanımlar tıraçada, denize karşı, serinlik, alacakaranlık çökene dek konuşuyorlar. Çoğunlukla başkaları da geçiyor oradan ve kulak kabartıyorlar. Kimi zaman hanımlar bu insanları kendileriyle oturmaya çağırıyorlar. Kendi yaşamlarındaki olayları ve başka yaşamların, başka varoluşların olaylarını kıyaslanmaz bir biçimde anlatan hanımlar bunlar. Savaşın yıkıntıları üzerinde doğrulmuşlar, 40'tan beri Orta Avrupa'dan söz ediyorlar. Manş Kıyısındaki bu büyük otelde, her yıl bir araya gelenler var. Bu iş için, konuşmak için.

1940'ta yirmiyle otuz beş yaş arasındaydılar. Kimileri Fransa'da, Passy'de oturuyordu. İnsan Manş kıyısındakileri tanımamışsa, Hanım sözcüğü hiçbir şey anlatmaz.

Yazın, dostluk ağlarından, buluşmalarından, kibarlar dünyasındaki ilişkilerinden, elçilikler arası ilişkilerinden, Viyana, Paris balolarından, Auschwitz'de can verenlerden, sürgünden yola çıkarak Avrupa'yı yeniden kuruyorlar.

Proust da ara sıra gelirmiş bu otele. Bu hanımların kimileri onu tanımış olmalı. Denize bakan 111 numaralı odada kalırmış. Burada, Swann koridorlarda dolaşmış güya. Bu hanımlar çok gençken Swann geçiyor koridordan.

SÖZ OTYOLU

Kitaba benzemeyen Şu kitapta her gün, bütün öbürlerine benzeyen, sıradan bir gün boyunca yaptığımız gibi, her Şeyden ve hiçbir Şeyden söz etmek isterdim. Sözün büyük otoyoluna, anayoluna dalmak, hiçbir  zel Şey üzerinde e lenmemek. Anlamın dışına çıkmak, hiçbir yere gitmemek, belli bir bilgi ya da bilgisizlik noktasından yola çıkmaksızın konuşmak ve sözlerin itif kakıŐı arasında rastgele bir yere varmak olanaksızdır. Yapamayız bunu. İnsan aynı anda hem bilip hem bilmemeyi baŐaramaz. Bundan ötürü, söz konusu otoyol olmasını istediğim, aynı anda her yere gitmesi gereken Şu kitap, her yere birden gitmek isteyen, ama bir seferinde yalnız bir tek yere giden, geri dönen ve herkes gibi, bütün kitaplar gibi, yeniden yola koyulan bir kitap olacak, susarsa o başka, ne var ki susmak da k  da d k lemiyor.

TİYATRO

Bu kış tiyatroyla uğraşacağım ve bunu benliğimden çıkaracağımı umuyorum, oynanan değil, okunan bir tiyatro yapıtı. Oyun metinden bir sürü şeyi alıp götürüyor, hiçbir katkıda bulunmuyor, tam tersine, metinden varlığı, derinliği, kasları, kanı alıp götürüyor. Bugün böyle düşünüyorum. Ama aslında çoğunlukla böyle düşünüyorum. Benliğimin derinliklerinde işte böyle düşünüyorum tiyatroyu. Ama hiçbir tiyatro okunmadığına göre, alışılmış tiyatroyu düşünmeye başlıyor, unutuyorum. Ancak, 85 Ocak'ında Rond-Point Tiyatrosundaki deneyimden sonra, burada dile getirdiğim gibi düşünüyorum – bütünüyle, kesin olarak.

Mavi Gözler Siyah Saçlar'daki gibi, başka hiçbir şey yapmayan, kıpırtısızca duran, metni kitabın dışına yalnızca sesiyle taşıyan, bütün dram sözlerde olduğu ve beden kılını bile kıpırdatmadığı halde, söylenen sözlerden ötürü bedeninin acı çektiğine herkesi inandırmak üzere birtakım el kol hareketlerine girişmeyen, yüksek sesle kitabı okuyan bir oyuncu. Herhangi bir dinsel törenin uygulayıcılarının sözlerindeki güce erişebilen bir tiyatro sözü bilmiyorum. Papa'nın çevresinde insanlar konuşup şarkı söylüyor herhangi bir vurgulama yapmadan, hiç vurgulama yapmadan; garip, dümdüz bir dille ve bu dilin ne tiyatrodaki benzeri var, ne de operada. Ermiş Jean'a Ermiş Mathieu'ye göre İsa'nın Çileleri'nin şiir gibi okunan kimi bölümlerinde ve Stravinski'nin *Bahar Ayini*, *Dinsel Ezgiler Senfonisi* gibi kimi çalışmalarında, her sesli alanının her seferinde sanki ilk

kezmiş gibi yaratıldığını, sözcük titreşene dek üstünde durulduğunu, sözcüğün sonunda kendinde sakladığı, günlük yaşamda kulağımıza hiç çalınmayan sesi dışarı vurduğunu görürüz. Ben işte yalnız buna inanırım. Hemen hemen kıpırtısız olan Gruber'in *Bérénice*'inde, birtakım devinimlerin belirmesine çok üzüldüm; bunlar sözü bizden uzaklaştırıyorlardı. Olağanüstü oyuncu Ludmilla Michael'in ağzından çıkmış da olsalar, *Bérénice*'in yakınmalarında hak ettikleri sesli alanlar yoktu. Neden burada da yalan söyleniyor? *Bérénice*'le Titus birtakım şiirli sözleri okuyan kişiler, sahneye koyucu Racine, salonsa, bütün insanlık. Neden kalkıp bunu bir salonda, bir süslenme odasında oynayalım? Dediklerim konusunda başkalarının ne düşüneceği umuğumda bile değil. Siz bana *Bérénice*'i okutmak için bir salon verin, görürsünüz. *Savannah Bay*'de (Savannah Koyunda), genç sevdalılarının hani şu 'dışarıdan gelen sesleri'nde bu dediğimin ilk örnekleri vardı. La Haye'de, o iki sevgili oyuncumun yardımıyla hiçbir zaman erişilememiş, çok garip bir şey oldu. Bütün tiyatroyu bakışlarıyla kavramıştı bu iki kadın oyuncu, salona bakıyorlardı, aynı zamanda, sevdalılarının öyküsü anlatıldığında tiyatroda neyin olup bittiğini gösteriyorlardı.

1900'den beri, ne Comédie-Française'de, ne Villar'ınların T.N.P.'inde, ne Odéon'da, ne Villeurbanne'da, ne Schaubühne'de, ne de Strehler'in Piccolo Teatro'sunda bir kadın oyunu oynandı; ne bir kadın yazar, ne de bir kadın yönetmen görüldü. Derken, Sarraute'la ben Barrault'ların tiyatrosunda oynamaya başladık. Oysa George Sand Paris tiyatrolarında oynanmıştı. Demek ki bu iş 70 yıldan fazla, 80-90 yıl sürdü. Ne Paris'te, ne de belki bütün Avrupa'da tek bir kadın oyunu. Bunu ben bulup ortaya çıkardım. Kimse bana böyle bir şey söylememişti. Oysa bu gerçek orada, çevremizdeydi. Derken, günün birinde, Jean-Louis Barrault'dan: *Des journées entières dans les arbres*

(Günler Boyu, Ağaçlarda) adlı öykümü tiyatroya uyarlayıp uyarlayamayacağımı soran bir mektup aldım. Kabul ettim. Uyarlama denetimden döndü. Oyunun oynanabilmesi için 1965'i beklemek gerekti. Bağarı büyük oldu. Ama hiçbir eleştirmen yaklaşık bir yüzyıldır Fransa'da oynanan ilk kadın oyunu olduğuna değinmedi.

GECEİNİN SON MÜŞTERİSİ

Yol Auvergne'den, Cantal'dan geçiyordu. Öğleden sonra Saint-Tropez yakınlarındaydık, gecenin bir bölümünü daha yolda geçirdik. Şimdi artık tam olarak hangi yıl olduğunu bilmiyorum, yaz ortasıydı. Yılbaşından beri tanıyordum onu. Tek başıma gittiğim bir eğlentede tanışmıştım. Bu da ayrı bir öykü. Tanyeri ağarmazdan önce Aurillac'ta durmak istedi. Telgraf geç kalmıştı besbelli, önce Paris'e, oradan da Saint-Tropez'ye gönderilmişti. Ölü, ertesi gün, ikinci vakti toprağa verilecekti. Aurillac'taki otelde seviştik, sonra yeniden. Sonra, sabah yeniden. Sanırım işte orada, bu yolculuk sırasında o arzu uyandı açıkça içimde. Onun aracılığıyla. Sanırım. Ama pek emin değilim. Ama hayır, hayır, onun aracılığıyla kuşkusuz, çünkü o da bu arzuma katılıyordu. Ama o, başka biri, gecenin son müşterisi gibi. Hemen hiç uyumadık ve erkenden yola çıktık. Son derece güzel ve korkunç, bir türlü bitmeyen, yüz metrede bir dönen bir yoldu. Evet, o yolculuk sırasındaydı. Ömrüm boyunca bir daha böyle bir şey olmadı. Yer çoktan hazırды. Bedende. O otel odalarında. Irmağın kumlu kıyılarında. Yer geceydi. Ayrıca şatolarda, duvarlardaydı. Avların acımasızlığında. İnsanların acımasızlığında. Korkuda. Ormanlarda. Ağaçlı yolların ıssızlığında. Su parçacıklarında. Gökte. Irmak kıyısında bir oda tuttuk. Gene seviştik. Artık birbirimizle konuşamıyorduk. İçiyorduk. Serinkanlılıkla, vuruyordu. Yüze. Ve bedeninin kimi yerlerine. Artık korkmadan, titremeden birbirimize yaklaşamıyorduk. Parkın yukarısına, şatonun girişine dek götürdü beni. Ora-

da Cenaze Törencisinin adamları, şato bekçileri, anamın kâhya kadını ve ağabeyim vardı. Annem henüz tabuta konmamıştı. Herkes beni bekliyordu. Annem. Buz kesmiş alnını öptüm. Erkek kardeşim ağlıyordu. Onzain Kilisesinde üç kişiydik, bekçiler şatoda kalmışlardı. Ben, ırmak kıyısındaki otelde bekleyen o adamı düşünüyordum. Ölmüş bulunan şu kadın ve ağlayan şu adam, oğlu için üzülüyordum. Daha sonra da hiç üzülmedim. Daha sonra noterle buluştum. Annemin vasiyetnamesinin hükümlerine boyun eğdim, kendimi mirastan yoksun bıraktım.

Parkta bekliyordu beni. Loire kıyısındaki o otelde uyuduk. Sonra, birkaç gün nehir kıyısında kalıp döndük. Öğleden sonraları, geç vakitlere dek odamızdan çıkmıyorduk. İçiyorduk. İçmek için dışarı çıkıyorduk. Odamıza dönüyorduk. Sonra, gece yeniden dışarı çıkıyorduk. Açık kahveler arıyorduk. Tam bir çılgınlıktı. Loire'dan, o yerden ayrılamıyorduk. Aradığımız şeyden söz etmiyorduk. Zaman zaman korkuyorduk. Derin bir acı içindeydik. Ağlıyorduk. Sözcük dile getirilmiyordu. Birbirimizi sevmeyişimize üzülüyorduk. Başka bir şey bilmiyorduk artık. Buydu işte birbirimize söylediğimiz. Ömrümüzde bir daha böyle bir şey olmayacağını biliyorduk, ama bu konuda hiçbir şey demiyorduk, arzumuz konusunda aynı garip hazırlık içinde bulunduğumuzu da. Çılgınlık kış boyunca sürdü. Sonra ciddiliği azaldı, bir sevda öyküsü oldu. Daha sonra *Moderato Cantabile*'yi yazdım.

ALKOL

Neauphle'da, bilmem kaç yaz, alkolle tek başıma yaşadım. İnsanlar hafta sonları geliyorlardı. Hafta içinde, koskoca evde yalnızdım ve işte orada alkol en dolu anlamını kazandı. Alkol yalnızlığın yansımasıdır ve sonunda kendini her şeye yeğlettirir. İçmek, ille de ölümü istemek değildir, hayır. Ama insan kendi eliyle canına kıydığını düşünmeden de içemez. Alkolle yaşamak, ölümü elinin altında tutarak yaşamak demektir. Alkol esrikliğiyle çılgına döndüğümüz an canımıza kıymayışımız, ölürsek bir daha içmeyeceğimizdendir. Bayramlarda, siyasal toplantılarda, ilkin şarap, sonra sonra viski içmeye başladım. Derken, kırk bir yaşında, alkolü gerçekten seven birine rastladım, her gün, ama ölçülü içiyordu. Kısa sürede geçtim onu. Tam on yıl sürdü bu. Siroza, kan kusuncaya dek. On yıl ara verdim. İlk kez. Yeniden başladım ve sonra nedendir bilmem, yeniden bıraktım. Ardından sigarayı da bıraktım ve ancak alkolle birlikte yeniden başladım. Şimdi üçüncü bırakıştayım. Hiç afyon ya da esrar içmedim. Tam on beş yıl aspirinle 'uyuşturdum' kendimi. Ama hiçbir zaman uyuşturucu kullanmadım. Başlangıçta viski, kalvados içtim, yavan içkiler derim ben bunlara; bira, Velay'nin mineçiçeğini içtim – karaciğer için en kötüsü budur derler. Son seferinde, şarap içmeye koyuldum ve hiç durmadım.

Ağzıma sürer sürmez, alkolik olup çıktım. Hemen alkolik gibi içmeye başladım. Herkesi geride bıraktım. Akşamları içmeye başladım, sonra öğleyin, sonra sabahları, en sonunda geceleri. Gecede bir kere, sonra iki saatte bir.

Başka türlü uyutmadım hiç kendimi. Öteden beri, eroin içmeye başlarsam, tırmanmanın çok hızlı gideceğinin ayrı-mındaydım. Hep erkeklerle içtim. Alkol cinsel şiddetin anısıyla iç içedir, yeniden canlandırır bu anıyı, ayrılmaz bir parçasıdır. Ama zihinde. Alkol, doyuma ermenin yerine geçer, ama onun yerini tutmaz. Cinsel saplantı içinde yaşayanlar her zaman alkolik değildirler. Alkolikler 'en aşağı düzeyde' de olsa, okumuş kimselerdir. Şimdi artık kentsoylulardan çok daha aydın olan işçilerin, hem de bütün dünyada, içmeye müthiş bir eğilimi var. İnsanın uğraş-ları içinde kol işi, hiç kuşkusuz insanoğlunu daha doğru akıl yürütmeye, dolayısıyla alkole götüreni. Düşün tarih-çesine bir göz atın. *Alkol insanın dilini çözer*. Mantığın ke-çileri kaçırmasına dek uzanan bir zihinsel etkinliktir bu, şu toplumun, şu Adaletsizlik'in neden var olduğunu çılgınlığa dek giderek anlamaya çalışan us'tur – ve sonunda aynı umutsuzluğa varan. Bir sarhoş kimi zaman kabadır, ama kırk yılda bir edepsizleşir. Kimi zaman öfkelenir, kal-kıp birini öldürür. İnsan çok içince, yaşamın o cehennem döngüsünün başına döner hep. Mutluluktan söz eder, bu-nun olanaksız olduğunu söyler, ama bu sözcüğün ne de-mek istediğini de bilir.

Bugün insanın Tanrısı yok. Gençlikte bir gün bulgu-lanan bu boşluğun bulgulanmış olduğunu hiçbir şey unu-turamaz bize. Alkol, evrenin boşluğuna, gezegenlerin ora-dan oraya seğirtmesine, uzaydaki değişmez yörüngelerine, acınız karşısındaki sessiz kayıtsızlıklarına dayanabilmek için yaratılmıştır. İçen insan gezegenlerarası bir varlıktır. Gezegenlerarası uzayda devinir. Orada yol gözler. Alkol hiçbir avuntu sağlamaz, bireyin tinsel uzamlarını doldur-maz, olsa olsa Tanrının bıraktığı boşluğu doldurur. İnsanı avutmaz. Tersine, insanın çılgınlığını artırır, onu alıp ken-di yazgısının efendisi olduğu bağımsız ve özerk bölgelere götürür. Başka hiçbir insan, hiçbir kadın, hiçbir şiir, hiçbir müzik, hiçbir yazın, hiçbir resim içkinin insanoğlunda

gördüğü bu işlevin, asal yaratım yanılısamasının yerini tutamaz. Alkol onun yerini tutmak için vardır. Ve aslında Tanrıya inanması gereken, ama inanmayan bir sürü insanda yerine getirir bu işlevi. Alkol verimsizdir. İçkili bir akşam söylenen sözler gün ağarır ağarmaz uçup gider. Alkolün verdiği esriklik hiçbir şey yaratmaz, sözcüklere işlemez, kavrama yeteneğini karartır, dinlenmeye yatırır. Alkollüyken konuştum. Yanılısama eksiksiz: Sizin söylediğinizi, daha önce kimsecikler söylemedi. Oysa içki kalıcı hiçbir şey yaratmaz. Esen yeldir. Sözler gibi. Alkollüyken yazdım, besbelli ki sarhoş karalamalarına duyduğum tiksintinin etkisiyle esrikliği saygılı davranmaya zorlamayı beceriyordum. Hiçbir zaman kafayı bulmak için içmiyordum. Hiçbir zaman hızlı içmiyordum. Sürekli içiyordum ve hiçbir zaman kör kütük değildim. Dünyadan elimi eteğimi çekiyor, kimsenin erişemeyeceği bir yerde duruyordum, ama hiçbir zaman kör kütük değildim.

İçen bir kadın, içen hayvana ya da bir çocuğa benziyor. Alkoliklik, içki içen kadınla rezillik aşamasına varır: Alkolik bir kadın kırk yılda bir görülür, ciddi bir şeydir. Bu durumda kutsal doğa yara alır. Ben çevremde bu rezillikle karşılaştım. Benim zamanımda, söz konusu rezillığe herkesin gözü önünde kafa tutabilmek, örneğin, bir barda, gece vakti tek başına kalabilmek için önceden içmiş olmak gerekiyordu.

İnsanlara hep çok geç söylüyoruz çok içtiklerini. 'Çok içiyorsun.' Ve her durumda utanç verici bir şey bunu söylemek. Hiçbirimiz alkolik olduğumuzu bilmeyiz. Ve hiç ayıksız bunu bir hakaret gibi karşılarız, onu dile getirene, 'Bunu söylediğinize göre, bana dış biliyorsunuz demektir,' deriz. Benim durumuma gelince, alkolik olduğum söylendiğinde, iş işten geçmişti. Burada ilkelerle kıskıvrak bağlanmış bir alandayız. Bir dereceye kadar göz yumuyoruz insanların can vermesine. Uyuşturucu alanında böyle bir utanç bulunmadığı kanısındayım. Uyuşturucu, onu kullanan bireyi insanlığın geri kalan kesiminden bütü-

nüyle ayırır. Bireyi esen rüzgârlara, sokaklara fırlatmaz, bir serseri haline getirmez. Alkolse, sokak, düşkünlerevi, başka alkolikler demek. Uyuşturucu, çok kısa, ölüm çabucak gelir, konuşma yeteneğinin yitirilmesi, karanlık, kapalı kepenkler, kıpırtısızlık. Bir daha içmemenin acısını hiçbir şey unutturmaz. Alkolü bırakalı beri, eski bir alkolik olarak kendime duygudaşlıkla bakar oldum. Gerçekten çok içtim. Derken yardımına koştular, ama burada kendi öykümü anlatıyorum, alkolden söz etmiyorum. İnanılmaz derecede yalın bu, gerçek alkolikler hiç kuşkusuz yeryüzündeki en yalın şey: İnsan burada acının bize acı çektiremeyeceği durumdadır. Sokak serserileri mutsuz değil, budalalıktır öyle olduğunu söylemek, onlar sabahtan akşama, yirmi dört saat zil zurnadırlar. Yaşadıklarını sokaktan başka yerde yaşayamazlardı. 1986-1987 kışında, geceyi geçirdikleri düşkünleresine geldiklerinde bir litrelik kırmızı şaraplarından yoksun bırakıldıklarını görmektense, ölümü, soğuğu göze aldılar. Herkes neden düşkünleresine gitmek istemediklerini araştırdı, işte bundandı.

Bu işin en çetin yanı gece saatleri değildir. Ama eğer inatçı bir uykusuzluk çekiyorsanız, en tehlikelisi bu saatlerdir. Evinizde bir damla bile alkol bulunmamalıdır. Ben, bir bardakçık şarapla yeniden içmeye başlayanlardanım. Hekimliğin bize ne ad verdiğini bilmiyorum.

Bir alkoliğin vücudu bir üretim merkezi gibi, kişinin bütün bedeniyle birbirine bağlanmış değişik bölmeler toplamı gibi işler. İlk beyin kendini kaptırır. Düşünce kaptırır. Mutluluk önce düşüncede başlar, sonra bedene yayılır. Mutluluğun egemenliğine girer vücut, yavaş yavaş alkole doyar ve göklere uçurulur – evet, gereken sözcük bu: göklere uçurulur. İnsan ancak belli bir andan sonra seçim yapmak durumunda kalır: Duyarsızlığa, kimlik yitimine dek içmek ya da mutluluğun ilk belirtilerinde durmak. Bir bakıma, her gün can vermek ya da hâlâ yaşamak.

PARİS'İN 6. BÖLGESİNİN HAZLARI

Paris'in 6. bölgesinin bütün dünyada sözü edilen hazlarını hiç tadamadım.

'Tabu'ya sanırım bir kez gittim, belki iki kez, ama hayır, sanmıyorum. 'Les Deux Magots'ya baktım, 'Le Flore'a çok, çok az. *Hiroşima*'yı gerçekleştirdikten, tanınan biri olduktan sonra hemencecik bitirdim bu işi, o öldürücü taraçalardan kaçtım. Fernandez'lerden ötürü 'Lipp'e epey girip çıktım. Asıl 'Quatre Saisons'a gittim.

Neden?

Kendini beğenmişlikten. Kadınların çok uzun boylu oldukları yerlere gidemeyecek kadar kısaydım. Her gün aynı biçimde giyiniyordum.- Tek bir giysim vardı, savaştan kalma, gündelik, kara bir giysi. Çoğunlukla gençler için 'modaya uygun' olmamaktan utanırdım. Sözün kısası, değişik nedenlerle, utanç bütün ömrümü kaplar.

Yaşamda 'Tabu'ya ya da 'Deux Magots'ya gitmenin zamanı çarçabuk geçip gider. Benim zamanımda, halka açık yerler ya da dans etmek çarçabuk bitmişti, bunu derken kadınlardan söz ediyorum.

VINH LONG

Yaşamımda Vinh Long, bir de Hanoi oldu. Vinh Long'dan daha önce söz ettim, Hanoi'ye hiç değinmedim. Daha önce de söyledim, Vinh Long Koşınşın kırlarındaki bir karakoldu. Kuş Ovasının hemen dibinde, kanımca, dünyanın en büyük su ülkesi. Bu iş başıma geldiğinde sekiz-on yaşlarındaydım. Yıldırım ya da inanç gibi bir şey. Ömrümce çöktü üstüme. Yetmiş iki yaşında, daha dünmüş gibi: İkinci uykusu sırasında, karakolun ağaçlı yolları, Beyazlar mahallesi, iki yanlarına alev çiçekli ağaçlar dikilmiş ıssız caddeler. Uyuyan ırmak. Ve kara limuziniyle oradan geçen kadın. Adı neredeyse Anne-Marie-Stretter. Aslında Striedter. Genel Valinin eşi. İki çocukları var. Genç bir sevgili edindiği Laos'tan geliyorlar. Kadın kendisini bıraktığı için kısa bir süre önce canına kıymıştı genç adam. *India Song*'daki (Hint Şarkısı'ndaki) gibi, her şey burada işte. Genç adam, birbirlerini tanıdıkları, Mekong Nehri üzerinde, iyice kuzeydeki görev yerinde kalmıştı. İşte orada kendi eliyle canına kıymıştı. Luang Prabang'ta.

Yaşamımda, bin kilometre aşağısından iki sevgiliyi birbirine bağlayan nehrin geçtiği Vinh Long oldu. Çocuk bedenimde uyanan coşkuya benzer duyguyu anımsıyorum: henüz yanına yaklaşmama izin verilmeyen bir şeyi bilmek. Dünya kocaman ve apaçık bir karmaşıklığı. Burada, anlaşılması gereken şeyi anlamayı bilmediğimizi açıkça dile getirebilecek bir söz uydurmak gerekirdi. Bundan kimseye söz etmemek gerekiyordu; yaşamın bu noktasın-

da çocuklarına yalan söyleyen anneme bile. Bu bilgiyi yalnızca kendime saklamalıydım. O andan sonra, bu kadın benim gizim oldu: Anne-Marie Stretter.

HANOİ

Bir de, nedendir bilmem, hiç sözünü etmediğim Hanoi oldu. Vinh Long'dan önce, Hanoi olmuştu, altı yıl önce, annemin Küçük Göl kıyısında satın aldığı evde. O sıralar, annemin evinde küçük oğlanlar kalıyordu, on ikiyle on üç yaşlarındaki Vietnamlılar, Laos'lular. İçlerinden biri, bir öğleden sonra, kendisiyle birlikte bir 'gizlenme yeri'ne gelmemi istedi. Korkmuyor, ardına düşüp gizlenecek yere gidiyorum. Sözünü ettiği yer gölün kıyısında, eskiden bizim büyük konağa bağlı olduklarını sandığım iki ahşap yapı arasında. Tahta duvarlar arasında uzayıp giden bir tür daracık koridor anımsıyorum. Kitaptaki kızlığın yitirilme sahnesi işte burada geçiyordu: hamamın bulunduğu yerde. Göl denize dönüştü, kendi doğası, kendi ilkesi içinde kendisini açığa vuran ve onu tanımaktan ışık yıllarınca uzakta bulunan ve ilk işareti algılayan çocuğun bedeninde boy gösterir göstermez unutulmazlaşan tensel doyum çoktan oradaydı. Ertesi gün, genç Vietnamlı, her şeyi ona anlatmak, itiraf etmek zorunda olduğumu sandığım annem tarafından kovuldu. Anı açık seçik. Biri gelip el sürdüğü için lekelenmiş bir nesneyim. Dört yaşındayım. Oğlansa on bir buçuk, daha ergen bile değil. Kamışı hâlâ pelte gibi, yumuşacık, yapmam gerekeni söylüyor bana: Avucuma alıyorum. O da getirip elini benimkinin üstüne koyuyor ve birlikte gittikçe daha hızlı okşuyoruz. Sonra o bırakıyor. Avucumdaki biçimi, ılıkılığı hiçbir zaman unutmadım. Ve gözlerini yummuş, kurbanlık kuzu gibi, henüz erişemeyeceği doyuma doğru bedenini kaldırmış oğlanın yüzünü.

Annemle bir daha bundan hiç söz etmedim. O, bütün ömrü boyunca unuttuğumu sandı. Bana, 'Sakın bir daha bunu düşünme, tamam mı, asla, asla!' demişti. Uzun süre korkunç bir şey gibi düşündüm bunu. Ancak çok sonra, Fransa'da erkeklere anlattım. Ama annemin bu çocuk oyunlarını hiçbir zaman unutmadığını biliyordum.

Sahne içimde yer değiştirdi. Gerçekte, benimle birlikte büyüdü, hiçbir zaman ayrılmadı benden.

KARA YIĞIN

İnsan yazı yazarken, bir içgüdü karışıyor sahki işe. Yazılmış olan, çoktan orada, karanlığın içinde. Yazmak, insanın kendi dışında, zamanların birbirine karışmasında sanki: Yazmakla yazmış olmak, yazmış olmakla daha yazmak zorunda olmak, olup biteni bilmekle bilmemek, dopdolu anlamdan yola çıkmak, onun içine girerek anlamdışı olana ulaşmak arasında. Dünyanın ortasında dikilen kara yığın imgesi rastgele bir imge değil.

Bu, Aristo'nun sözünü ettiği gizil güç halindeki varlığın edim halindeki varlığa geçişi değil. Bir çeviri değil. Burada bir hal'den ötekine geçiş yok. Çoktan var olan, yaşam uykunuz içinde, siz ayırımında bile değilken, organik olarak kılı kırk yararcasına incelenerek yaratılmış bulunan şeyin günlük dile aktarılmasıdır. Burada 'bir yerden, bir dünyadan ötekine taşıma' söz konusu değil, hayır yok böyle bir şey. Sözünü ettiğim içgüdü, sezgi, başkaları için henüz okunmaz durumda olan şeyi okumak olabilir. Bunu başka türlü de söyleyebilirim, evet söyleyebilirim: Kendi yazısını okumak, başkaları için henüz çözülmez durumda bulunan yazılı yapıtınızın ilk hali olabilir. Bu, geri gitmek, kitabın onlarca da okunabilmesi için başkalarının yazısının düzeyine inmek olabilir. Bunu başka türlü de söyleyebilir, başka sözcükler kullanabiliriz, hepsi aynı kapıya çıkar. Karşınızda, size bağlı bulunan, ölümle dirim arasında bir kitle vardır. Çoktan orada bulunanla onun yerini alacak olanın çatışması duygusunu sık sık algılamışımdır.

Ortada duran ben, orada duran kitleyi alırım, koparıp başka yere taşıyım. Kırıp parçalarım, bir bakıma kas işidir bu. Beceri işidir. Varlığınızın şu yazmayan, hep düşünce düzeyinde duran, hep uçup gitme, ileriki anlatının bağırılarında eriyip gitme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan, yazı düzeyine hiçbir zaman inmeyecek, tatsız işleri elinin tersiyle iten anından daha hızlı davranmak gerekir. Bu yazmayan yanın kimi zaman uyuduğu, böylece kendini teslim ettiği ve kitap denen sıradan nesne olacak şeye kendini döktüğü duygusu. Ama bu iki hal arasında, az çok mutlu bir sürü ara hal vardır. *Sevgili*'yi yazarken, *birşeyler bulguluyorum* duygusuna kapıldım: Bu, her şeyden önce benim için vardı, başka türlü olduğunu, onun benim malım olduğunu sanmamdan sonra da bulunduğu yerde duracaktı, benim için var olacaktı. Hemen hemen böyleydi, kolaylıkla yazıya dökülüyordu, insana alkol esrikliği sırasında dile getirilen, size hep anlaşılır, yalın gözüken sözü andırıyordu. Derken direniyordu. İnsan ansızın bir zırh karşısında kalıyor, artık sizden size, sizden başkasına hiçbir şey geçmiyor. Nasıl söz etmeli bundan, bildiğim, yazıya dökülmesi olanaksızmış gibi, hemen hemen acıklı bir yazılmama direnişi gösteren bu şeyi nasıl betimlemeli? Metnin iki sözcüğünün birbirine yaklaştırılmasından on dakika sonra her şey çorap söküğü gibi geliyordu.

Yazmak, birtakım öyküler anlatmak değildir. Öykü anlatmanın tam tersidir. Her şeyi birden anlatmaktır. Bir öyküyü ve bu öykünün yokluğunu anlatmaktır. Yokluğuyla kendini belli eden bir öykü anlatmaktır. Lol V. Stein S. Thala'nın düzenlediği baloyla yıkılmıştır. Lol V. Stein, S. Thala'nın balosuyla çatılmıştır.

Le Ravisement de Lol V. Stein (Lol V. Stein'in Kendinden Geçiş) apayrı bir kitaptır. Tek bir kitaptır. L.V. Stein'in çığırına katılan bazı okur yazarlarla kitabın

öbür okurları arasında tek başına bir ayrım yaratan bir kitaptır.

Söylediğim, bir daha söyledğim şeyle söylemediğim şey arasında bir ayrım yaparım. Bence, bu kitapta söyledğim şudur: S. Thala'nın düzenlediği baloda Lol V. Stein nişanlısıyla kara giysili, adını bilmediği kadının gösterisine kendini öylesine kaptırmıştır ki, acı çekmeyi unuttur. Bir köşede unutulmuş olmaktan, kendisine döneceklik edilmesinden acı duymaz. Ve işte böyle hiç acı duymadığı için aklını kaçıracaktır. Bunu başka türlü de söyleyebilirdik. Stein'in nişanlısının başka bir kadına gitmesini anladığını, kendi zararına yapılan bu seçime katıldığını ve işte bu yüzden keçileri kaçırdığını söyleyebilirdik. Bir unutuştur bu. Buzlanmada var olan bir görüngü vardır. Su, sıfır derecede buza dönüşür ve kimi zaman, soğuk sırasında havada öyle bir kıpırtısızlık olur ki, su buz tutmayı *unutur*. Eksi beşe dek inebilir. Ve buz tutar.

Söylemediğimse, kitaplarımdaki bütün kadınların, yaşları ne olursa olsun, Lol V. Stein'in soyundan geldikleridir. Başka bir deyişle, belli ölçüde kendini unutuştan. Hepsinin gözleri açık renktir. Hepsi sakınımsız, öngörüsüzdür. Hepsi, kendi elleriyle yaşamlarını harcarlar. Müt-hiş ürkektirler; sokaklardan, alanlardan korkarlar, mutluluğun gelip onları bulmasını beklemezler. Kitap ve filmlerdeki bütün bu kadınlar, *La Femme du Gange*'dan (Ganj'lı Kadın'dan) tutun da, yitirdiğim Lol V. Stein'in çekim öyküsüne varana dek, hepsi birbirlerine benzer. Nereden aklıma geldi bu çekim öyküsü? Bilmiyorum. Alkol zehirlenmesinden arıtılma sağaltımını izleyen dönemde gördüğüm o boş görüntüler gibi bir şey.

Olay kentte geçiyordu. Gazino ışıklar içindeydi ve söz konusu balo yirmi yıldır kesilmemişçesine sürüyordu. Evet, sanırım böyle. S. Thala'nın düzenlediği balonun yinelenmesi bu, ama tiyatro düzeyinde. Burada artık Lol V.

Stein'ı tanıma konusunda hiçbir ilerleme göstermiyoruz, bitmiş bütün bu işler. Burada Stein ölmek üzere. Kafamı kurcalamaz olmuş, beni rahat bırakıyor artık, öldürüyorum onu; yoluma çıkmasını, evlerimin önüne yatmasını, kitaplarımın önüne uzanmasını, hava nasıl olursa olsun, rüzgârda, soğukta, kumsallara uzanmasını ve son bir kez ona bakmamı beklemesini önlemek için canını alıyorum. Herkes onun çılgınlığını kutluyor. Yaşlanmıştır, taşınır bir iskemlede gazinodan çıkıyor, Çinli olmuştur artık. İskemle, erkekler tarafından, tabut gibi, omuzda taşınıyor. Lol V. Stein aşırı boyanmış, boyaya belenmiş. Başına geleni bilmiyor. İnsanlara, kente bakıyor. Saçları boyalı, yosma gibi boyanmış, kolu kanadı kırık; hani ne derler, yeni doğmuş gibi. Ömrümün en güzel tümcesi olup çıkmış: 'Burada, ırmağa dek hep S. Thala, ırmaktan sonra da, yine S. Thala.'

Thala, o yaz akşamı, Kara Kayalar Otelinin çatı katında mavi gözlü, kara saçlı yabancı delikanlının bağırdığı sözcük.

Birkaç gün önce, Rio de Janeiro'dan dönen dostlarımdan biri bana dedi ki: "Düşünebiliyor musun, Lol V. Stein, o çetin mi çetin kitabımız, uçaktan indiğimde, havaalanındaki kitapçıların camekânlarında gördüğüm ilk şey, ışıklı harflerle yazılmış, O Deslumbramento 5° Edição oldu."

Lol V. Stein.

Kaçık.

S. Thala'nın balosunda çakılıp kalmış. Büyüyen, balo. Kadının çevresinde, gittikçe büyüyen çemberler çiziyor. Şimdi bu balo, bu balonun gürültüsü New York'a ulaştı. Şimdi, Lol V. Stein'in kafasında kitaplarımdaki kişiler var. Ne garip. En çok o 'satılıyor'. Benim küçük kaçıgım.

BONNARD

Hayır... ne bir Monet'ydi, ne bir Manet. Bir Bonnard'dı. Bern'de, büyük bir resim biriktiricisi ailenin evinde. Bonnard'ın bir resmi vardı: O kadının ailesinin bindiği bir tekne. Öteden beri yelkeni değiştirmek istemişti. Çok üsteleyince, insanlar resmi yeniden yapmasına izin vermişlerdi. Geri getirdiğinde, Bonnard artık onu bitmiş saydığını söylemişti. Yelken resmin her yanını kaplamıştı. Şimdi artık resmi almış, teknedeki insanların üstünde, göklerde uçuruyor. Bu bir kitapta da olur, bir tümcenin döneminde, kitabın konusunu değiştirirsiniz. Ayrımına varmaksızın, bakışlarınızı pencerenize çevirirsiniz: akşam olmuştur. Ertesi sabah kendinizi başka bir kitabın önünde bulursunuz. Resimler, yazılı yapıtlar hep pırıl pırıl aydınlıkta yaratılmazlar. Ve her zaman, her zaman bunu dile getirebilmek için sözcük eksikliği çekilir.

BAŞÖRTÜSÜNÜN MAVİSİ

Bu kitaptaki genç kadının başörtüsünün hangi maviden olduğunu bilen bir tek benim. Ancak, bundan çok daha ciddi eksikler var, bu onlardan değil. Örneğin: Gülüşüyle bakışını gören de yalnız benim. Bunu size hiçbir zaman betimleyemeyeceğimi biliyorum. Size onu göstermeyi. Hiçbir zaman hiç kimse yapamayacak bunu.

Yazarın kendisinin de bilmediği şeyler var. Nitekim, Lol V. Stein'in düzenlediği akşam toplantısında, bilardo oynayan daha başka insanlarla birlikte Tatiana Karl'ın katıldığı toplantıdaki kimi davranışları, kimi gözü peklikleri bunlar arasındadır. Evin derinliklerinden bir keman sesi işitilir. Lol'un kocası çalmaktadır. Lol V. Stein'in davranışını, o akşam yemeğinde Jacques Hold'la kurdukları ve kitabın sonunu değiştiren gizli anlaşmayı, bunun taşıdığı anlamı dile dökemiyorum, çünkü ben Lol V. Stein'in yanındayım, o ise ne yaptığını ve neden yaptığını yüzde yüz bilmiyor. Blanchot beni, Lol V. Stein'a yaklaşabilmek için J. Hold gibi bir aracı kullanmış olmakla suçladı. Aracıya gerek kalmaksızın Lol V. Stein'in yanında olmamı yeğlemiş. Bense Lol V. Stein'ı ancak kitaptaki başka bir kişiyle birlikte bir eyleme giriştiği, oturup onu dinlediğim, ona baktığım zaman yakalayabiliyorum. Konsolos Yardımcısı gibi, bana yapışık değil Stein. Bir metin, her zaman, bir bütün olarak ilerleyen bir bütündür, hiçbir zaman insanın karşısına bir seçim sorunu gibi çıkmaz. Kitabın sonunda kişilerden birinin benim kendisine gösterdiğimi değil de başka birini sevdiğini bulgulasam bile, kitabın geçmişini, o

âna dek yazılmış olanı değil, olsa olsa geleceğini değiştirim. Aşkın, benim sandığım şey olmadığının ayrımına vardığım an, bu yeni aşkın yanında olurum, onunla birlikte yola koyulurum, eski aşkın düzmece olduğunu söylemem, can verdiğini söylerim. L.V.S.'ın evindeki yemekten sonra, renkler, duvarların, bahçenin renkleri aynı kalır. Henüz hiç kimse değişmek üzere olan şeyi bilmez.

Yazılı yapıttan çok söz ettim. Bunun ne olduğunu bilmem.

ERKEKLER

Genellemeler yapmaya yatkınsanız, *La Maladie de la mort*'un (Ölüm Hastalığı'nın), *Mavi Gözler*, *Siyah Saçlar*'ın ilk denemesi olduğu söylenebilir. Ancak, *La Maladie de la mort* bir yargılamaydı, buradaysa böyle bir şey yok, hiçbir anlamda.

Peter Handke'den tutun Maurice Blanchot'ya dek insanlar, *La Maladie de la mort*'un kadınlar karşısında erkekleri hedef aldığına inandılar. Bir bakıma öyle. Bense, erkeklerin *La Maladie de la mort*'la böylesine yakından ilgilennemelerinin onda bunun dışında, kendilerini ilgilendiren bir şeyin bulunmasından ileri geldiğini söylüyorum. Bunu görmüş olmaları tuhaf. Ancak, *The Malady of death*'te erkekler arasında öbür erkekleri karşısına alan bir erkeğin, bunun da ötesinde, yalnızca kadınları karşısına alan bir erkeğin bulunduğunu kimilerinin görmemiş olması da aynı ölçüde tuhaf.

Erkekler eşcinseldir. Bütün erkeklerde eşcinsellik eğilim halindedir; bütün eksikleri bunu bilmek, bunu onların gözüne sokacak olaya ya da açık seçik gerçeğe rastlamaktır. Eşcinseller bunu bilir ve dile getirirler. Eşcinsellerle tanışıp onlara vurulmuş kadınlar da bunu bilip dile getirirler.

Her ortamın gözdesi, her yeri kaplayan, bağıırıp çağıran, tatlı mı tatlı, sözle anlatılmaz kadın kılığına girmiş erkek, bedeniyle kafasının merkezinde kadınlarla erkekler

arasındaki bedensel ve dostça çatışkının ölümünü, denklemin ikinci terimi olan kadının mutlak yarısını barındırır.

Bu dediklerim, gerçek bir deneyimin meyvesinden çok bir sezgi, erkeklerin iç dünyasında gerçekten olup bitenle ilgili kör edici bir tür algılama. Erkekle, erkeğin genel haliyle ilgili kişisel bir bilgi değil, açık seçik bir gerçek. Şimdi artık bunu sözcüklerle açıkça dile getirmiyorum. Bildiğim bu şeyi dile getirebilecek sözcük yok şimdi elimde. Orada duruyor ve artık adlandıramıyorum. Eğer isterseniz, bir eğretileme kullanarak, şöyle uzaktan değinebiliriz. *La Maladie de la mort*'da eskiden söylediğimi söylemiyorum artık, daha çok şunu diyorum: Tek bir sözcük ayrımıdır bu, hangisi olduğunu bilmiyorum, bir sözcük üzerindeki, o sözcüğün dile getirilişi üzerindeki bir gölgenin önemi. Özelliği bulunmayan bir renk, ansızın beliren kötü bir mavi. Alabildiğine bakımlı, ama kesinlikle kusurlu bir ayırım ya da tam tersine, aynı zamanda, her yerde, denizde, karada gölge yokluğu. Ve gözlerde, sevgi yokluğunun oluşturduğu o yumuşacık tül.

Düşsellik, en büyük güce kadınla erkek arasında erişir. Onlar, kadının gittikçe daha çok sarıldığı ve kendisini arzulayan erkeği yere seren bir soğuklukla işte bu noktada birbirlerinden ayrılmışlardır. Kadının kendisi de, çoğu zaman, kendisini arzudan yoksun bırakan hastalığın ne olduğunu bilmez. Sanıldığından çok daha sık, arzu denen şeyi bilmez, kadında kendisini nasıl gösterdiğini de bilmez, kendisinin de, öbür kadınlar gibi bunu duyabilmesi için yapılması gereken kimi şeyler bulunduğunu sanır. Bu konuda söylenebilecek tek şey şudur: Düşsellik, hiç yok sanıldığı yerde gücünün doruğundadır. Budur cinsel soğukluk. Cinsel soğukluk, karşısına çıkan erkeğe arzu duymayan kadın tarafından duyulan arzunun düşselliğidir. O kadının henüz karşılaşmamış olduğu, henüz tanımadığı bir erkeğe duyduğu arzunun soğukluğudur bu cinsel soğukluk. Kadın kollarına atılmazdan önce de, tanımadığı bu erkeğe sadıktır. O er-

kekten başkasına duyulan arzu-etmeyiş'tir cinsel soğukluk. Cinsel soğukluğun sona ermesi, hiçbir erkeğin bütünüyle kavrayamayacağı, önceden kestirilmesi olanaksız, sınırsız bir kavramdır. Kadının ancak kendi sevgilisi için duyduğu arzudur bu. Her kim olursa olsun, hangi katmandan olursa olsun, eğer kadının arzuladığı erkekse kadının gerçek sevgilisi olur. Tek bir varlığa, denetimsiz biçimde bağlanmak kadına özgüdür. Eşlerin değiştirilmesi halinde, hem kadının hem de erkeğin soğuklaştığı, güçsüzleştiği görülen bir şeydir, ama pek ender olarak. Bunlar umut kırıcı, kökten görüşler olmakla birlikte, gerçeğe en çok yaklaşan görüşlerdir.

Kadın-erkek cinselliği tehlikelidir, arzunun kusursuz ikiliğine erişmeye kalkıştığımız yerdir burası.

İkili cinsellikte olanaksız çözüm yoktur. Erkekle kadın arasında uzlaşma olanaksızdır ve işte her sevdada yenilenen bu girişimdir onu büyük kılan.

Eşcinselliğin en büyük tutkusu, encinselliğin kendisidir. Eşcinselin sevgili, yurt, yaratı, toprak diye sevdiği şey, sevgilisi değil, eşcinselliktir.

Sevgiliye duyduğumuz arzunun, bizi kavradığı yer, bedenimizin içinde bir boşluk gibi titreşen dölyoludur. İçinde sevgilimizin kamışının bulunmadığı dölyolu. Bu sevgili konusunda yanılmamız olanaksızdır. Tek bir erkek, sevgilimiz olacak erkek için yaratılmış bu yerde başka bir kamış düşünemeyiz. Yabancı bir erkek bize dokunduğunda, tiksintiyle bağırırız. Onun gibi, biz de sevgilimize sahip çıkarız. Birbirimize karşılıklı sahip çıkarız. Bu sahip çıkışın gerçekleştiği yer, mutlak öznelliğin barındığı yerdir. Sevgilimiz, bütün bedenimizde, içi boşalan kafamızda yankılanmaları için yinelesin diye yalvardığımız en güçlü vuruşları işte buraya indirir. Bizler işte bu noktada can vermek isteriz.

Kadın tanımamış, hiçbir zaman bir kadın vücuduna dokunmamış, belki hiçbir zaman bir kadın kitabı okumamış, kadınların yazdığı şiirleri tatmamış, buna karşın belli bir yazın yaşamı sürdüğünü sanan yazar yanılır. İnsan böyle bir veriyi bilmeden benzerlerinin önüne bir düşünce ustası diye çıkamaz. Roland Barthes hayranlık duymayı bir türlü beceremediğim, dostluk beslediğim bir adamdı. Her zaman alabildiğine gözettği, amansızca yan tutan bir öğretmen gibi gelirdi bana. 'Mitologyalar' dizisi kapandıktan sonra yazdıklarını okuyamadım bir türlü. Ölümünden sonra fotoğraf sanatıyla ilgili kitabını okumaya çalıştım, anasıyla ilgili çok güzel bir bölümün dışında yine bitiremedim yapıtı. Yaşamındaki çölün biricik kahramanı ve yoldaşı olan anası. Daha sonra, *Fragments d'un discours amoureux*'yü (Sevdalı Bir Söylemden Parçalar'ı) okumayı denedim, ama beceremedim. Çok zekice kuşkusuz. Tutulmuş sevili notlar, evet, öyle, sevili, böylece hiçbir şeyi sevmeyen, işin içinden sıyrılan, evet, bence hiçbir şeyi sevmeyen, sevimli bir adam, evet, her şeye karşın, gerçekten sevimli. Ve yine her şeye karşın, yazar. O kadar. Belirli, kıpırtısız, düzenli bir yazımın yazarı.

Dinsel özelsilikte bile, kapıyı bilinmeyene açmak gerekir, bu bilinmeyen içeri girip canımızı sıkmalıdır. Yasanın kapısını açıp açıp bırakmak gerekir, herhangi bir şey içeri girsin ve özgürlüğün alışılmış oyununu bozsun diye. Nesnelerin bilinmeyen yanı içeri girip kendini gösterebilsin diye, dinsize, yasağa kapıyı açmak gerekir. Roland Barthes'ta böyle bir şey yok, böyle bir canlılık, insanın kendisinden daha güçlü delikanlılık güdüler, karşımıza çıkan nesnelerin içinde akıp giden güdüler yok. Roland Barthes, çocukluktan hemen sonra erginleşti besbelli. Delikanlılığın tehlikelerini tanımadı.

İnsanlar, cinsel açıdan, kitaplarımdaki şeyleri tarafımdan gerçekleştirilmiş bir yan tutmanın kanıtları sayarlar çok kez. Bütün okuduklarını, bütün yaptıklarımızı didik

didik ederler. Ve kendilerinininkinin dışında kalan bütün cinselliklere gülerler.

Sevgili'de, kimi erkek, küçük beyaz kadınla Çinli sevgilinin oluşturduğu çift karşısında irkildiler. Sayfalar geçer, birşeyler söyler ya da gözlerini yumarlar. Okurken, gözlerini yumarlar. Onların gözünde *Sevgili* kaçık ailedir, gezintilerdir, lise bitirme sınavıdır, geceleyin Saygon'dur ve sömürgelere özgü bütün o gürültü patırtıdır. Küçük beyaz kadınla Çinli sevgilisi değildir. *Sevgili*'deki çift, çoğunun yüreğini yüzyıllar ötesinden, erkeklerin en derin yerinden gelen beklenmedik bir arzuyla, kandaşıyla cinsel ilişki kurma, kandaşının ırzına geçme arzusuyla doldurur. Benim açımdansa, tramvayların boydan boya iz bıraktığı uçsuz bucaksız caddelerde, çarşı pazarlarda, kum gibi insan kaynayan kaldırımlarda liseye gider gibi o erkeğe doğru, sevgilisine duyduğu kölece bağımlılığa doğru yürüyen küçük kız, benim çoktan yitirdiğim bir özgürlüğe sahiptir.

Ellerin beden üzerindeki varlığını, küplerdeki suyun serinliğini anımsıyorum. Havanın sıcak, şimdi akla bile getirilemeyecek kadar sıcak olduğunu. Ben, yıkanmasına ses çıkarmayan kızım, o, bedenimi kurulamıyor, ıslak ıslak kucağına alıp asker yatağına taşıyor –ipek gibi kaygan, serin tahta– vantilatörün düğmesini açıyor. İçimi eriten bir güç ve yumuşaklıkla yiyor beni.

Deri. Küçük erkek hemcinsin derisi. O da aynı. El. O da öyle.

Kanımca, erkeğin kadına karşı tutumu, genellikle buyurgan, kaba bir tutum. Ama bu tutum erkeğin kaba ya da buyurgan olduğunu kanıtlamaz, erkeğin kadın-erkek çiftinde böyle olduğunu gösterir. Çünkü bu ikilide rahatsızdır. Sıkıldığı için böyle oynar. Erkek, bu ikilide saatini, kişisel saatini işte böyle bekler diyelim. Ama böyle olduğunu bilmez. Kadınlı erkekli çiftlerde, dünyanın dört bir yanında, kadınla ortak bir dil bulamadan, kendi köşelerin-

de, oturma odalarında, kumsallarda, sokaklarda tek başlarına bekleyen ve bunun ayrımında olmayan erkeklerin sayısı milyonları buluyordur kuşkusuz. Ama kadınlı erkekli çift içersinde kendilerine düşen görevin zamanı geldiğinde artık öyle pısmazlar. Kadınların birbirleriyle yaptıkları içli dışlı konuşmayı, erkekler de ancak erkeklerle yaparlar. Konuşmak, kendi cinsel yaşamından söz etmektir. Cinsel yaşamdan söz etmekse, hemen o anda cinsel etkinliğe girişmektir. Spordan ya da yazıhaneden söz etmek değildir.

Bu işler kadınlarca çarptırılmıştır. Onlar aralarında yalnız somut yaşamdan söz ederler. Tinsellik alanına kabul edilmemişlerdir. Pek azı bunu bilir. Büyük çoğunluk henüz ayrımında değildir. Kadınlar, yüzyıllardır, onlara kendisinden daha değersiz olduklarını öğreten erkek tarafından eğitilmiştir. Ve bu geri çekilme, eziklik içinde söz çok daha dizginsizdir, yaşamın somutluğu içinde kaldığından çok daha geneldir. Bu söz daha eskidir. Kadın, kadına adanmış ilk kitapta gün ışığına çıkana dek, yüzyıllarca, bilgisel açıdan düzene uygun bir talihsizliği ardında sürüklemiştir. Erkek, hayır. Genç, taze olan kadındır. Ama bunu bilmiyordu.

Erkeklerle aramızdaki ortak şey, sevimliliktir, sevimlilikse, benzer olmaktır. İster kadın olalım, ister erkek, benzer olduğumuzu bulgulamaktır.

Erkekseniz, varoluştaki ayrıcalıklı arkadaşlığınız, yüreğinizin, teninizin, soyunuzun, cinsinizin arkadaşlığı, bir erkek arkadaşlığıdır. Kadınlara işte bu hava içinde kucak açarsınız. Eşinizle yaşayan, onunla sıradan, yararcı, miğdesel, dirimsel, sevisel, giderek tutkulu, ayrıca çocuk ve aile yaratan cinsel ilişkiler kuran, benliğinizdeki ikinci erkektir. Ama içinizdeki büyük adam, bir numaralı adam belirleyici ilişkileri yalnız hem cinsleriyle, erkeklerle kurar. Kadınlarınızın dinlendirici konuşmalarını şöyle üstünkörü

dinler, ayrıntılarına girmezsiniz, tıpkı şarkıların nakaratı gibi dolaşırlar tepenizde. Kadın dediğin dinlenmez. Kadın sözüne kulak asılmaz. Ama bundan ötürü sizleri suçlamak istemiyorum. Kadınların çoğunun bugün hâlâ can sıkıcı olduğu, çoğunlukla, kendilerine yüklenen görevi bırakmayı göze alamadıkları doğrudur. Zaten sizler de bunu yapmalarını hiç istemiyorsunuz. Bir kadın için Fransız kentsoylu sınıfı hep ikincildir. Ama şimdi artık kadın bunu biliyor. Ve alıp başını gidiyor, erkeği bırakıyor; eskiye oranla çok daha mutlu. Erkeğinin yanında, hep birşeyleri canlandırmaktaydı. Eşcinsellerin yanında, daha şimdiden, daha az oyun oynamaktadır.

Bir erkeğin kadın-erkek cinselliğinden eşcinselliğe geçmesi çok şiddetli bir bunalımdır. Bundan daha kökten bir değişim görülmemiştir. Erkek artık kendi kendini tanıyamamaktadır. Yeni doğar gibidir. Çoğu zaman bunalımın üstesinden gelemiyor, onu çözemiyor. İlk hiçbir şeyi tanıyamıyor ve eşcinsellik varsayımını, elbette, elinin tersiyle itiyor. Bu erkeğin kadınıysa, ister kendisinden, ister başkalarından öğrensın, biliyor, her şeyi 'tanıma'ya başlıyor. Erkeğin geçmişte yapıp söylediği her şeyi tanıyor. Kendi kendine: 'Demek ki bu iş öteden beri vardı ve erkek bunu görmüyordu,' diyor. 'Bunu bulgulayanlar, kendisi gibi olanlar, öbür insanlar oldu.'

Bu yaşanmış en büyük yıkım olmayı sürdürecektir. İlk içten içe kaynayan. Hafif bir nüfus azalması gözleniyor. Artık kimse çalışmıyor. İlk aşamada, işler görülsün diye, yığınsal bir göçe başvuruldu. Ondan sonra ne yapılacağını kimsecikler bilmiyor. Belki de oturur hep birlikte dünyanın tam anlamıyla insansız kalmasını bekleriz. Bütün gün uyuruz. Son insanın ölümü sessizce olup biter. Ama bakarsınız kadın arzulayan yeni yeni erkekler belirir, büyük güldürü yeniden başlar.

Evet, cinsellikten söz etmek gerçekten zor. Erkekler, muslukçu, yazar, sürücü ya da uğraşsız biri ya da gazeteci olmazdan önce; ister kadınsever, ister eşcinsel olsunlar, erkektirler. Aradaki ayrım, kimilerinin bunu size tanıtır tanışmaz, kimilerininse daha sonra anımsatmasıdır. Erkekleri çok sevmek gerekir. Çok, ama çok. Sevebilmek için çok sevmek gerekir. Yoksa, hayır, onlara katlanmak olanaksızdır.

EV

Ev, aile ocağıdır; çocuklarla erkekleri barındırmak, kendileri için yapılmış bir yerde tutmak, sağa sola dağılma-larına engel olmak, yüzyıllardan beri içlerinde yatan kaçıp gitme, serüvenlere atılma heveslerini unutturmak içindir. İnsan şu en çetin konuya el attığında, bu evin temsil ettiği o çılgınca girişim hakkında kadının kafasında beliren düşünceye, o kaygan, pürüzsüz gerece ulaşmak ister. Çocuklar ve erkeklerle arasındaki ortak bağlayıcı noktaya ulaşmak ister.

Ütopya'nın yeri, bilen kadın tarafından yaratılmış evdir, *bir türlü karşı koyamadığı* girişimdir, yakınlarının ilgisini mutluluğa değil, girişimin en ilginç yanı araştırmasının kendisiymişçesine, herkese özgü olduğundan daha karşımıza çıkar çıkmaz elin tersiyle itilmesi gerekmiyormuşçasına, mutluluk ardında koşturmaya çekmektir. Kadın, mutluluğa duyulan bu garip ilgiden hem çekinilmesini söyler, hem de anlaşılmasını bekler. Bunun çocukları ileride yaşamın mutlu halini aramaya götüreceğine inanır. Budur işte kadının, ananın istediği, çocuğunun yaşamla ilgilenmesini sağlamak. Ama, başkalarının mutluluğuna duyulacak ilginin kendisi için mutluluğa inanmaktan daha az tehlikeli olduğuna inanır.

Neauphle'da, çoğunlukla, öğleden sonra ilk saatlerde yemek pişiriyordum. Bu, insanlar evde yokken, işteyken, Hollanda Göllerine gezmeye gittiklerinde ya da odalarında uyurken oluyordu. O zaman evin bütün zemin katı ve

bahçe bana kalıyordu. Yaşamımın işte o anlarında onları sevdiğimi ve iyiliklerini istediğimi açıkça görüyordum. Gidişlerinden sonra beliren sessizliğin türü hâlâ belleğimdedir. O sessizliğe dönmek denize girmek gibi bir şeydi. Hem oluşum halinde bulunan bir düşünceye kendini kesin bıraktı, hem de düşünüşün ya da düşünmeyişin biçimiydi – çok uzak değil birbirinden– ve daha o ân, yazmaya başlamıştı bu.

Biraz daha sürsün diye, ağır ağır, özenle yemek pişiriyordum o öğleden sonraları çekip gitmiş insanlar için. Çok acıktıkları zaman ellerinin altında olsun diye çorba pişiriyordum. Evde hazır çorba yoksa, hiçbir şey yok demekti. Hazır bir yemek yoksa, hiçbir şey, hiç kimse yok demekti. Çoğu kez sabahdan alınmış malzeme orada dururdu, yapılacak bütün iş sebzeleri ayıklamak, çorbayı ateşe koymak ve yazmak olurdu. Bunun dışında hiçbir şey.

Uzun süre düşündüm bir ev almayı. Hiçbir zaman yeni bir eve sahip olabileceğimi düşlemedim. Neauphle'daki ev, ilkin Devrim'den kısa bir süre önce yapılmış iki çiftlik binası oldu. İki yüzyıldan biraz daha eskiydi. Sık sık düşünmüşümdür bu evi. 1709'da, 1870'de oradaydı. Rambouillet ve Versailles ormanlarının kesiştiği yerde. 1950'de benimdi. Kimi geceler çektiğim acılara varana dek düşündüm onu. İçinde oturan kadınlarla geliyordu gözümün önüne. Aynı odalarda, aynı alacakaranlıklarda, bu kadınların önünde yürürken görüyordum kendimi. Benden önce dokuz kadın kuşağı gelip geçmişti bu duvarlar arasından, orada, ocak başlarında, bir sürü insan olmuştu, çocuklar, uşaklar, inek bakıcıları. Bedenlerin, çocukların, köpeklerin gelip geçmesinden, bütün ev, kapı kenarlarında parlarmış, aşınmıştı.

Bunlar kadınların, yıllar boyunca, pek çok düşündükleri ve çocukları küçükken düşüncelerinin temelini oluşturan

ran şeylerdir: Kötülükten nasıl korumalı? Ve bütün bunlar, çoğunlukla, hiçbir yere varmaz.

İşin altından kalkamayan kadınlar vardır, içini alabil-
diğine doldurdukları, ıvır zıvır yığdıkları evleriyle baş ede-
meyen, kendi bedenleri üzerinde dışarıya doğru hiçbir
açıklık bırakmayan, bütünüyle yanılan ve buna karşı hiç-
bir şey yapamayan, evi yaşanmaz kılan ve böylece çocuk-
ların on beş yaşına basar basmaz, tıpkı bizim gibi, kaçıp
gitmesine yol açan kadınlar. *Evden kaçarız, çünkü anamızın öngördüğü tek serüven budur.*

Düzensizliğe, bütün evi sardığı için ailelerde düzensiz-
lik denilen soruna çözüm bulamayan bir sürü kadın var-
dır. Bu kadınlar, bir eve çekidüzen vermenin yarattığı ina-
nılmaz güçlüğü üstesinden gelemediklerini bilirler. Ama
bunu bilip bilmemenin hiçbir yararı yoktur. Düzensizliği
odadan odaya taşır bu kadınlar; yerini değiştirir ya da bod-
rumlarda, kapalı yerlerde, sandıklarda, giysi dolaplarında
saklarlar ve böylece, kendi evlerinde, kendi yakınlarının
önünde bile, gözden düşmeden açamadıkları darmadağınık
yerler yaratırlar. Düzensizlik sorununun 'daha sonra'ya
ertelenerek çözülebileceğini sanan, ama 'daha sonra' adını
verdikleri bu ânın var olmadığını, hiçbir zaman var olama-
yacağını bilmeyen, iyi niyetli, saf yürekli kadınlar çoktur.
Ve bu an gerçekten geldiğinde iş işten geçmiş olacaktır.
Düzensizliği, yani gereksiz şeylerin birikişini, son derece
çetin bir biçimde, fazlalıkların ayıklanmasıyla çözüme ka-
vuşturmak gerekir. Öyle sanıyorum ki, bütün kadınlar,
bundan, yani ellerindekini atmayı, ayıklamayı bilmemek-
ten acı çekerler. Öyle aileler vardır ki, tam üç yüzyıldır,
her şeyi, çocukları, Sayın Kont Hazretlerini, köy belediye
başkanını, giysileri, oyuncakları saklarlar.

Ben attım ve pişman oldum. Yaşamın belirli bir ânın-
da herhangi bir şeyi attığımıza pişman oluruz her zaman.
Ne var ki atmazsanız, ayıklamazsanız, zamanı durdurmak
isterseniz, bütün ömrünüzü yaşamı düzenlemeye, arşivle-

meye uğraşmakla geçirirsiniz. Çok kere, kadınlar, elektrik faturalarını, gaz faturalarını yirmi yıl boyunca saklarlar; bu faturaların tarihlerini arşivlemekten, bedellerini arşivlemekten başka hiçbir neden olmaksızın.

Bunu yineliyorum. Bunun pek çok yinelenmesi gerekir. Bir kadının işi, kalkışından yatışına dek, bir savaş gününü kadar çetindir; bir erkeğin iş gününden daha çetin, çünkü o, kendi zamanını başka kimselerin, ailesinden insanların ve dış kuruluşların zamanına uydurarak kullanmak zorundadır.

Beş saatlik bir sabah vaktinde, çocukların kahvaltısını hazırlar, hepsini yıkar, giydirir, evin temizliğini yapar, yatakları düzeltir, süslenir, giyinir, alışverişe çıkar, yemek pişirir, sofrayı kurar, yirmi dakika içinde çocukları yedirir, sağa sola bağırır, çocukları kollarından tutup okula yollar, bulaşık yıkar, çamaşır yıkar, daha bilmem neler yapar. Belki saat üç buçuğa doğru şöyle bir yarım saat kadar gazeteye göz atabilir.

Erkekler için en iyi aile anası demek, zamanın bu süreksizliğini sessiz ve göze çarpmayan bir sürekliliğe dönüştüren kadın demektir. Bu sessiz süreklilik, kadının yükümlülüklerinden biri olarak, örneğin çalışan yükümlülüğü olarak değil, yaşamın kendisi olarak ele alınmaktaydı. Biz, burada, maden kuyusunun dibindeyiz.

Bu süreklilik o derece ve öylesine uzun zamandan beri vardı ki, sonunda, kadının çevresinde yer alan insanlar için var olmaktan artık çıkmıştı denebilir. Demek istediğim şu ki, erkeklerin gözünde, kadınların işi, örneğin yağmur yağdıran bulutlar ya da bulutu oluşturan yağmur gibi bir şeydi. Günlük uykunun yerine getirilmesine benzer bir görevdi bu. O zaman hoşnuttu erkek, evde işler yolunda gidiyor demektir. Ortaçağın erkeği, Devrimin erkeği, bin dokuz yüz seksen altı'nın erkeği.

Kadınların kafalarına yerleştirmeleri gereken bir şeyi söylemeyi unutuyordum az daha: Gözde büyütmelerine gerek yok, babalardan farksızdır oğullar. Kadını aynı biçimde ele alırlar. O öldüğünde aynı biçimde gözyaşı dök-kerler. Onun yerini hiçbir şeyi tutamayacağını oğullar da söyler.

Bu iş önceleri böyleydi demek. Eskiden bulunduğum yer neresi olursa olsun, dünya tarihinin hangi yüzyılında olursa olsun, kadını, en aşırı, en dayanılmaz durumda, ölümün tepesine gerilmiş bir ipin üstünde dans ederken görüyorum.

Şimdiyse ne yana dönersem döneyim, iletişim, turizm ya da bankacılık hizmetlerinin bu küçük yıldızını, bu yorulmak bilmez, cana yakın sınıf birincisini, dünyada olup biteni en az erkek kadar bilerek, yine ölümün üstüne gerilmiş ip-te cambazlık yaparken görüyorum.

Dolayısıyla, görüyorsunuz ya, boş yere yazıyorum. İçimden nasıl geliyorsa öyle yazıyorum. Boş yere yazıyorum. Kadınlar için bile yazmıyorum. Kendi hakkımda, yüzyıllar boyunca yalnız kendi hakkımda yazmak üzere kadınlar konusunda kalem oynatıyorum.

Virginia Woolf'un *Kendine Ait Bir Oda*'sıyla Michelet'in *Sorciere*'ini (Büyücü'sünü) okudum.

Artık kitaplığım yok. Kitaplığımı da, kafamdaki kitaplık kavramını da elden çıkardım. Bitti bu iş. Bu iki kitabı, bedenimde ve kafamda kocaman bir kapı açılmış ve XIX. yüzyılda ormanlarda ve yapımevlerinde geçen kendi ortaçağ yaşamımın anlatısını okur gibi okudum. Woolf'un kitabını okumuş bir tek erkek bulamadım. Kitabında dediği gibi M.D. olarak birbirimizden ayrıldık.

Evin içi. Somut yaşam.

İlkokul, annemin kendisiydi. Evlerini nasıl düzene koyuyordu. Nasıl temizliyordu. Bu üç çocuk anası, 1915'te, Hindiçini'de, bana temizliği, hani şu kökten hastalıklı, boş inançlara dayanan temizliği öğretti.

Bu kadının, anamın istediği, bize, çocuklarına, ömrümüzün hiçbir ânında, ne olursa olsun, isterse en ciddi olaylar, örneğin savaş patlak versin, apansız yakalanmama-yı öğretmektir. Mademki bir evimiz ve annemiz vardı, hiçbir zaman yüzüstü bırakılmayacak, karışıklığa kapılıp gitmeyecek, apansız yakalanmayacaktık. Savaşlar çıkabilir, sel baskınlarıyla dünyanın geri kalan kesiminden kopabilir, kuraklık dört bir yanımızı sarabilirdi, bizim her zaman bir evimiz, anamız, yiyecek ve içeceğimiz olacaktı. Sanırım ömrünün sonuna dek, çıkacak üçüncü dünya savaşı için reşel yaptı. Bodruma şeker, erişte yığıldı. Burada, sanırım, bütünüyle bana da geçmiş çok temel bir karamsarlığa dayalı karamsar bir hesap yatıyor.

Hani şu barajlar olayıyla birlikte, herkes annemin ötesini berisini çalıp onu yüzüstü bırakmıştı. Kimseden yardım görmeden yetiştirmişti bizi. Babam öldüğü, savunmasız kaldığı için malı mülkü çalınmış, yüzüstü bırakılmıştı. Kesinlikle emin olduğu şey, yüzüstü bırakılmış olduğumuzdu.

Bende köklü bir evi çekip çevirme duygusu vardır. Bütün ömrümce duyduğum bu eğilimi. Hâlâ içimde birşeyler kalmıştır ondan. Şimdi bile, dolaplarda yiyecek ne olduğunu, canlı kalabilmek, yaşayabilmek, yıkımlara dayanabilmek için, her an, yeterli şeyin bulunup bulunmadığını bilmem gerekir. Ben de, sevdiklerim ve yavrum için, yaşam gemisinin, yaşam yolculuğunun kendi yağıyla kavrulmasını isterim.

Annemin bütün görev yerlerindeki, ilk beyaz yerleşim biriminden, ilk hekimden 7 saat uzaklıktaki evlerini

düşünürüm sık sık. Hepsi besin ve ilaçla, bulgurla, kara sabunla, şapla, kezzapla, sirkeyle, kininle, mikrop öldürücüyle, kusturucuyla, iştah şurubuyla, akciğer serumuyla, karaciğer ilacıyla, kömürle doluydu. Yerli halk da ona kendini baktırmaya gelirdi. Ev oralara dek uzar, dışarılara yayılır. Bizimki öyleydi. Yaşamımızda, çok küçük yaşta bunun bilincine vardık ve bundan ötürü anneme büyük gönül borcu duyduk. Her şeydi anam, hem çevresindeki evdi, hem de evin içindeki kadın. Dolayısıyla, hava bozukluklarını, yıkım yıllarını önceden kestirerek evin dışına taşıyordu. Annem iki savaş görmüş, sizin anlayacağınız tam dokuz savaş yılı yaşamıştı. Üçüncü savaşı bekliyordu. Hani insan nasıl gelecek mevsimi bekler, annem de sanırım öyle bu savaşı bekledi ölene dek. Galiba sırf bunun için gazete okurdu, savaşın yaklaşıp yaklaşmadığını satırlar arasından çıkarmak için. Bir kerecik olsun savaşın gerilediğini söylediğini anımsamıyorum.

Çocukluğumuzda, kimi zaman, annem bize savaşı gösterme oyunu oynardı. Aşağı yukarı tüfeğe benzeyen uzun bir sopa alır, omzuna atar, *Sambre* ile *Meuse*'ü söyleyerek karşımızda uygun adım yürürdü. Sonunda hıçkıra hıçkıra ağlardı. Biz de gidip onu avuturduk. Evet, annem erkeklerin savaşını severdi.

Sanırım, hemen hemen genellikle, bütün çocukluklarda, çocukluğu izleyen bütün dönemlerde *ana*, *kaçıklığı simgeler*. Bizler, çocukları için o, *görölmüş görülecek en garip, en çılgın kişidir*. Pek çok insan anasından söz ederken: 'Anam tam bir kaçıktı, evet, evet, mutlaka kaçıktı. Tam bir çılgın!' der. Anılarda epey gülünür analara. Ve hoş bir şeydir bu.

Neauhp-le-Château'da, kır evimde, her zaman el altında bulunması gereken ürünlerin dizelgesini çıkarmıştım. Aşağı yukarı yirmi beş kadardı. Ben yazdığım için, sakladılar bu dizelgeyi, hâlâ evdedir. Ve hâlâ eksiksizdir.

Burada, Trouville'deyse işler başka türlü, bir daire burası. Böyle bir şey düşünemem burası için. Ama Neauphle' da hep yedek yiyecek bulunmuştur.

Dizelge şöyle:

sofra tuzu biber şeker kahve şarap patates	soğan sarmısak süt tereyağı çay un	nuoc mâm ekmek peynirler yoğurt mir temizlik kâğıdı	çamaşır suyu sabun (el için) sünger deterjan bulaşık teli kahve süzgeci (kâğıttan) elektrik sigorta
ezmeler pirinç	yumurta domates salçası	ampul Marsilya sabunu	
sirke	nescafé	İskoç viskisi	Chatterton

Dizelge hâlâ orada, duvarda durur. Yazılı olanların dışında başka bir ürün eklenmedi. O dizelge düzenlendikten sonra, yirmi yıl içersinde yaratılmış beş altı yüz ürünün hiçbiri benimsenmedi.

Dış düzen, evin iç düzeni. Dış düzen, evin gözle görülen düzeni, iç düzense, düşünlerin düzeni, çocuklara beslenen duyguların sonsuzluğu, duygusal sahanlıklar. Anamın tasarladığı gibi bir ev, gerçekten de bizler içindi. Aynı evi bir erkek ya da bir sevgili için kuracağını hiç sanmam. Erkeklerin bütünüyle habersiz oldukları bir etkinliktir bu. Ev yapabilirler kuşkusuz, ama yaratamazlar. İlke olarak, erkekler çocuklar için hiçbir şey yapmazlar. Somut olarak. Sinemaya ya da gezmeye götürürler. Sanırım o kadar. İşten döndüklerinde çocuk, temiz, üstü değiştirilmiş, yatmaya hazır olarak gelir kucaklarına. Mutlu. Erkeklerle kadınlar arasında dağlar kadar fark vardır.

Kanımca, şöyle gelip geçerken söylüyorum, kadının durumu aslında hiç değişmemiştir. Eskisine oranla daha uyanık, daha kavrayışlı, çok daha gözü pek olsa da, birileri

kendisine yardım etse de, evin bütün işini kadın üstlenir. Şimdi artık kendine daha çok güvense de. Şimdi artık daha çok yazsa da, kadın erkeğe oranla değişmemiştir. Başlıca özlemi hâlâ aileyi korumak, ona bakmaktır. Ve eğer toplumsal olarak değişmişse, *bütün yaptığı şey, sözünü ettiği-miz bu değişimdir*. Peki, erkek değişti mi? Hemen hiç. Eskisine oranla daha az bağıırıyor belki. Ama aynı zamanda daha çok susuyor. Evet. İnsan söylenecek başka bir şey göremiyor. Zaman zaman sessiz oturuyor. Gelip suskunluğa dayandı, hem de doğal olarak. Kendi sesini işitmeyerek dinleniyor.

Kadın, yuvadır. Yuvaydı. Hâlâ oradadır. Şimdi kalkıp bana şunu sorabilirsiniz: Peki, erkek yuvaya yaklaşıncı, kadın buna katlanır mı? Bence evet. Evet, çünkü o sırada erkek çocuklaşır.

Tıpkı çocukları gibi, erkeğin gereksinmelerini karşılamak gerekir. Ve bu, genellikle, büyük bir zevktir kadın için. Erkek, tıpkı çocuk gibi, kendini bir kahraman sanır. Çocuk gibi, savaşı, avlanmayı, balık tutmayı, motorları arabaları sever. Uyuduğunda, böyle görünür ve kadınlar erkekleri işte böyle severler. Bu konuda kendini kandırmamak gerekir. Erkekleri çocuksu, acımasız halleriyle severiz, avcılarını, savaşçıları severiz, çocukları severiz.

Çok uzun süre böyle sürüp gitti bu iş. Çocuğun küçük yaşından beri, mutfağa yemek tabaklarını almaya gider, getirip masaya koyardım. Yemeğin biri bitip öbürü beklenirken, ayrımına varmaksızın, mutluluk içinde yapardım bu işi. Aynı şeyi yapan bir sürü kadın vardır. İşte böyle, benim gibi. Çocuklar on iki yaşın altındayken böyle yaparlar, sonra da sürdürürler. Örneğin Sicilya'da, İtalyan kadınlarına bakın, seksenlik kadınların altmışlık çocukların hizmetine koştuklarını görürsünüz. Ben Sicilya'da gördüm bu kadınlardan.

Hadi itiraf edelim, ev, bir bakıma bize bir yat, bir tekne verilmiş gibidir. Taşınır, taşınmaz ve insanca bir varlık olan evin çekilip çevrilmesi gerçekten etkileyici bir iştir. Tam anlamıyla kadın olmayan, evin yönetiminde büyük yanılgılara düşen, kırılıp döküleni hemen onarmayan havai kadınlardır. Hah işte, istediğim noktaya geliyorum, evdeki onarımlara. Bütün ayrıntılara girmek isterdim, ama okur belki bunun nedenini anlamayacaktır. Her neyse, demek istediğim şu. Yeni priz almak için eskilerin kırılmasını, aspiratörün yerinden çıkmasını, muslukçu çağırmak için muslukların su kaçırmalarını bekleyen kadınlar yanılmaktadır. Zaten, genellikle bunlar kendilerini koyvermiş, 'işleri oluruna bırakmış,' kocanın bunu yakalayacağını, dolayısıyla mutsuz oldukları sonucunu çıkaracağını sanan kadınlardır. Bu kadınlar, erkeklerin, yaşamları boyunca gözlerinin önünde duran bir şey olduğu, çocuklukları boyunca anaları olan bir kadından aynı şeyi gördükleri için, bir kadının çekip çevirdiği evde hiçbir şey görmediklerini bilmezler. Prizlerin kırıldığını görürler elbet, ama ne derler? 'Bak hele, prizler kırılmış' ve geçip giderler. Aspiratör bozulmuşsa, farkına bile varmazlar. Böyle şeyleri görmezler. Tıpkı çocuklar gibi, hiçbir şey görmezler. Dolayısıyla, kadınların davranışı erkekler için akıl sır ermez bir şeydir. Kadın bir şeyi yerine getirmezse, unutursa ya da örneğin priz almayarak öç alırsa, erkekler bunu göremezler. Ya da kendi kendilerine, kadının gidip priz almamakta ya da aspiratörü onartmamakta kendine göre nedenlerinin bulunduğunu ve ona bu nedenleri sormanın efendiliğe aykırı düşeceğini söylerler. Hiç kuşkusuz, birdenbire kendi umutsuzluklarıyla karşı karşıya kalmaktan, bu umutsuzluğun işlerini kaplamasından, kendilerini yere sermesinden korkarlar. Diyorlar ki bize: Erkekler şimdi artık 'işe koyuluyor' Doğrusu, bunun ne demeye geldiğini pek bilmiyoruz. Erkekler 'işe koyulmaya' -somut işlere el atmaya- çalışıyorlar elbet. Ama bu konuda ne düşüneceğimi kestiremiyorum. Yemek ve ev işi yapan bir erkek dostum var.

Eşi hiçbir şey yapmıyor. Ev işinden ölesiye tiksiniyor. Zaten yemek pişirmeyi bilmiyor. Bu yüzden, erkek arkadaşım çocukları yetiştiriyor, yemek pişiriyor, yerleri siliyor, alışverişe çıkıyor, yatakları yapıyor, sizin anlayacağınız evdeki bütün ağır işleri yükleniyor. Ayrıca, karısıyla çocuklarının ekmek parasını çıkarmak üzere çalışıyor. Karısı, bütün gürültü patırtıdan uzaklaşmak ve bir sürü sevgili edinmek istiyordu. Bu yüzden, erkeğin iki çocukla yaşadığı evin yanında küçük bir ev tuttu. Adam, kadın elden gitmesin diye, hepsine göz yumuyor, ne de olsa çocuklarının anası. Adam her şeye katlanıyor. Artık acı da çekmiyor. Ne demeli şimdi buna? Ben, böylesine yüklü bir görevi üstlenen erkek karşısında hafif bir tiksinti duyuyorum.

Gelip bana, erkeklerin çoğunlukla ağır işler gördüklerini ve böylelerini büyük mağazaların ıvır-zıvır bölümlerinde bulabileceğimizi söylüyorlar. Ben bu gibi sözlere karşılık vermiyorum, çünkü ağır işler, erkekler için, tam bir spor. Ağaç kesmek, işten çıktıktan sonra bir tür spordur, çalışma değil. Orta güçte, orta boyda bir erkeğe yapması gerekeni söyleyince yapıyor. İki tabağı yıka dersiniz yıkıyor; gidip alışveriş yap dersiniz yapıyor. Bir kilo patates aldığı zaman kendini kahraman saymak gibi korkunç bir eğilimi var. Neyse, önemi yok.

Abartıyorsun, diyorlar bana. Her zaman öyle söylüyorlar: abartıyorsunuz. Kullanılması gereken sözcük gerçekten bu mu dersiniz? Ülküselleştirme mi dediniz, kadını yüceltiyor muyum? Olabilir. Ayrıca kim söylüyor bunu? Üstelik yüceltmenin hiçbir zararı dokunmaz kadına.

Burada anlattıklarım konusunda istediğinizi düşünebilirsiniz. Kadının çalışmasından söz ettiğim için anlaşılır bir dille konuşmalıyım. İşin asal yanı, kadından, evinden, yanından yöresinden, malı mülkü çekip çevirişinden söz açmaktır.

Kadınla erkek her şeye karşın birbirine benzemez. Analık, babalık değildir: Analık kadın bedenini çocuğuna,

çocuklarına bırakır, çocuklar onun üzerinde bir tepeye çıkmış, bir bahçeye girmiş gibidirler; onu yerler, üstünde tepinirler, uyurlar; kadın çocukların kendisini yiyip bitirmesine göz yumar ve onlar gövdesinin üstündeyken zaman zaman uyur. Babalıktaysa böyle bir şey hiçbir zaman olmayacaktır.

Belki de kadın kendi umutsuzluğunu analıkları, eşlikleri boyunca kendi içinde üretmektedir. Bütün ömrü boyunca, her günün umutsuzluğu içerisinde, egemenliğini yitirmektedir. Gençlik özlemleri, gücü, sevgisi en katkısız yasallık içerisinde açılmış ve kabul edilmiş yaralardan akıp gitmektedir. Belki böyledir bu iş. Belki kadın belli bir ülkenin kurbanıdır. Belki becerikliliğini, sporculuğunu, mutfak ustalığını, erdemini ortaya koymakta tam anlamıyla başarıya uğramış kadının kaldırılıp atılması gerekir.

Öteberiyi atan kadınlar vardır. Ben pek çok şeyi atarım.

On beş yıl boyunca, kitap basılır basılmaz elyazmalarını kaldırıp attım. Nedenini aradığımda, sanırım suçun izlerini silmek, kendi gözümde değerini düşürmek, kendi çevremde 'daha iyi gözle görülmek,' aşağı yukarı kırk yıl önce, kadın olarak kitap yazmaya kalkışmanın yakışıksızlığını azaltmak içindi. Dikişten artan kumaşları, yiyecek artıklarını saklıyor, elyazmalarını atıyordum. Tam on yıl yaktım onları. Derken, günün birinde: 'Bunları, ilerisi için, yavruna sakla, ne olur ne olmaz,' dendi bana.

Yakma işi Neauphle'da, oturma odasındaki ocakta oluyordu. En kesin yok etme, ateşe atma söz konusuydu. Peki acaba onca erken bilmiş miydim yazar olduğumu? Kuşkusuz. O günlerin ertesini anımsıyorum şimdi. Her yan tertemiz, bir bakıma el değmemiş hale geliyordu. Ev aydınlanıyor, masalar, üzerlerindeki her türlü iz silindiğinden, yine her işe elverişli, kaygan, boş oluyordu.

Eskiden kadınlar pek çok şeyi saklardı. Çocukların oyuncaklarını, ödevlerini, ilk yazı ödevlerini saklardı. Kendi gençlik resimlerini. Onları kendilerinden geçiren karanlık, bulanık resimler. Genç kızlık giysilerini, gelinliklerini, portakal çiçeklerinden yapılmış gelinlik demetlerini, ama her şeyden önce fotoğraflarını. Çocuklarının bilmediği, yalnız kendileri için geçerli bir dünyanın resimlerini.

Evin birtakım somut nesnelerle dolması her şeyden önce ve aynı zamanda, düzenli olarak Paris'i saran bilmem ne zamandan beri sürüp gelen dinsel törenden, ucuz satışlardan, indirim indirimlerinden, yok fiyatına satışlardan gelmektedir. Beyaz ürünlerin sonbaharda yapılan yazlık ürün fazlalarının, kışın yapılan sonbahar ürün fazlalarının satışları, kadınların gerçekten gereksindikleri için değil, ucuz olduğu için, uyuşturucu yutar gibi aldıkları nesneler, eve gelir gelmez bir köşeye atılıveren bütün o 'çılgınlıklar' Sorarsanız: 'Bana n'oldu bilmem...' derler. Yabancı bir erkekle otelin birinde geçirdikleri gece için söyleyecekleri gibi.

Daha önceki yüzyıllarda, kadınların çoğunun iki üç ceketi, bir gömleği, iki eteği vardı; kışın, bütün giysilerini sırtlarına geçirirler, yazın bunların hepsi dört ucuna düğüm atılmış kare biçiminde pamuklu bir bohçada dururdu. Kendilerini kiralamaya ya da evlenmeye bu bohçayla giderlerdi. Şimdiyse kadınların iki yüzyıl öncesine oranla iki yüz elli kat fazla giysiye sahip olmaları gerekiyor. Oysa, kadının evdeki yaşamı aynı kaldı. Önceden yazılmış, çoktan betimlenmiş, kendi gözünde bile her şeyi belli bir yaşayış bu. Terimin alışılmış anlamında, ister istemez ve bir bakıma bilincine varmaksızın oynayacağı bir tür oyun bu: Böylece kadın, yüzyıllardır kendi yaşamının oluşturduğu köklü yalnızlığın sahnesinde yolculuğa çıkmaktadır. Savaş ya da haçlı seferi değildir bu yolculuk; evin içinde, ormanda ve çoğunlukla sakat, hastalıklı, bin bir inanç dolu

kafasında geçmektedir. Tıpkı sizin, benim gibi, işte bu durumda büyüclük koltuğuna oturtulur ve ateşe atılır. Kimi yüzyılların kimi yazlarında, kimi kışlarında, kimi saatlerinde zamanın geçişine, ışığa, gürültülere, sık ormanlardaki hayvanların sağa sola seğırtmesine, kuşların çığlıklarına kapılıp gitmişlerdir. Erkek, kadınların bu çekip gidişinden habersizdir. Erkek, kadınların bu gidişinden haberli olamaz. Erkek bir hizmetle, bir işle uğraşmaktadır, başından hiç eksik olmayan bir sorumluluğu vardır; bundan ötürü kadınlar, kadınların özgürlükleri konusunda hiçbir şey bilmez. Tarihin pek erken döneminde, erkeğin özgürlüğü kalmamıştır. Yüzyıllar boyunca, çok uzun süre, kadınlara en yakın erkekler, çiftlikteki uşaklardır: Çoğunlukla geri zekâlıdırlar, olura olmaza gülerler, dayaktan canları çıkmıştır, cinsel bakımdan güçsüzdürler. Orada kadınların arasında yaşar, onları güldürürler, kadınlar da bunları gizler, ölümden kurtarırlar. O yüzyılların kimi saatlerinde ışığın yok olmasından önceki alacakaranlıkta birtakım yalnız kuşlar öterdi. Gece, çoktan, hızlı hızlı ya da yavaş yavaş çökerdi, mevsimin günlerine, göğün durumuna ve yüreği saran acının korkunç ya da hafif oluşuna ayak uydurarak.

Orman içerisindeki kulübenin kurtlara, erkeklere karşı sağlam olması gerekirdi. Örneğin 1350 yılındayız. Kadın yirmi, otuz, kırk yaşında, daha fazla değil. O sıralar pek ender olarak bu yaşı aşıyor. Kentlerde veba var. Hep karnı aç. Korku içinde. İskelet halinde çevresinde akıp giden, dört bir yana egemen olan şey yalnızlık. Açlık ya da korku değil bu. Öylesine zayıf, öylesine bakımsız varlıkları ki, Michelet bizi düşünemez. Birini yaşatabilmek için on çocuk doğuruyoruz. Kocamız uzaklarda.

Umutsuzluğumuzun bu ormanından ne zaman bıka-
cağız? Şu Siam'dan? Büyücünün altındaki odun yığını
tutuşturan ilk adamdan?

Bu konuya bu kadar sık değindiğim için bağışlayın.

Bu noktadayız işte. İşte bu noktada oluşuyor tarihimiz. Başka bir yerde değil. Uykumuzdakilerin dışında, sevgilimiz yok. İnsana özgü arzularımız yok. Yalnız hayvanların yüzünü, ormanların biçimini ve güzelliğini tanıyoruz. Kendimizden korkuyoruz. Kendi bedenimize dokununca ürperiyoruz. Soğuktan, korkudan arzudan olmuşuz. Ve insanlar bizi yakıyor. Bugün de Kuveyt'te, Arabistan köylerinde canımıza kıyıyorlar.

Kılı kırk yarararak düşünülmüş, hiçbir olayın geçmediği, uzmanlarca önceden tasarlanmış, kusursuz evler de var. Burada olay derken, evin kullanılışının ortaya çıkardığı beklenmedik şeyi anlatmak istiyorum. Konuklar orada ağırlandığı için, yemek odası alabildiğine büyük, mutfaksa küçük, gittikçe küçülmemekte. Ama yemekler hâlâ orada yeniyor, üst üste yığılmıyor — biri çıkarken, herkesin kalkması gerekiyor, ama hâlâ bırakmadık bu mutfağı.

İnsanlara mutfakta yemek yemeyi unutturmak isterdik, ama onlar orada toplaşıyorlar, akşam olunca hepsi oraya gidiyor, yalnız orası sıcak bir yandan konuşup bir yandan yemek pişiren ananın yanında oturuyorlar. Çamaşır yıkanan kiler, çamaşırılık yok artık; oysa tıpkı geniş mutfaklar, avlular gibi, hiçbir şey yerini tutmaz bunun.

Şimdi artık evinizin taslağını kendiniz çizemezsiniz, kötü gözle bakarlar: 'Evet, eskiden iyiydi, ama şimdi artık bu işi sizden iyi yapan uzmanlar var,' derler.

Böyle bir beklentinin geliştiğini gördükçe midem bulanıyor. Genellikle, mutfak, yatak odası gibi asal bölümleri tamamlayan yan bölmeler demek olan bu gibi odalardan yoksundur çağdaş evler. Burada, azığın yerleştirildiği odalardan söz ediyorum. İnsan nasıl olup da bu gibi odalardan

vazgeçebileceğini, ütünün, yedek besinlerin, dikiş gereçlerinin, cevizlerin, elmaların, peynirlerin, makinelerin, araç gerecin, oyuncakların falan nereye konacağını merak ediyor.

Aynı biçimde, yeni evler çocukların koşup oynamaları için köpekler, şemsiyeler, paltolar, öğrenci çantaları için koridorlardan da yoksun, ayrıca şunu da unutmayalım: Koridorlar, küçük çocukların yorgunluktan bitkin düştükleri zaman yuvarlandıkları, yatıp uyudukları, oradan alıp yatağa götürdüğümüz yerlerdir; dört yaşında oldukları ve büyüklerden, onların büyük laflarından, her şeyden bıktıkları zaman sığındıkları yerlerdir; kendilerinden kuşkulandıkları, bağırıp çağırmadan, hiçbir şey istemeden sessizce ağladıkları zaman oraya giderler.

Söz konusu bir şato bile olsa, evler çocuklara ayrılmış yerlerden yoksundur. Dönüp evlere bakmazlar, ama köşe bucağı anadan çok daha iyi tanır, her yanı karıştırır çocuklar. Araştırırlar. Daha gözleri görmezken yanlarını yörelerini kuşatan etten duvarlara bakmadıkları gibi, evlere de bakmazlar, ama onları bilirler. Ancak ayrılırken bakarlar evlere.

Sudan, evlerin temizliğinden de söz etmek isterdim. Pis bir ev korkunçtur, böylesi ancak pis kadına, pis erkeğe, pis çocuklara yakışır. İnsan pis bir ailenin bireyi değilse, böyle bir evde barınamaz. Benim gözümde pis ev bambaşka bir şeyi simgeler, kadının içine düşebileceği tehlikeli bir hali, bir körleşme halini dile getirir; o kadın dışarıdan bakanın, yaptığıyla yapmadığını görebileceğini unutmuştur, farkına varmaksızın pistir. Üst üste yığılmış bulaşıklar, kirli tencereler, yağ. Bulaşıkları yıkamak için her yanı kurt sarmasını bekleyen kadınlar tanıdım.

Kimi mutfaklar insanı ürkütür, umutsuzluğa düşürür. Ve işin en kötü yanı, pislik içersinde yetiştirilen çocuklar, artık ömürleri boyunca pis kalırlar. Kirli bebekler, dünyanın en pis şeyidir.

Sömürgelerde, pislik öldürücüydü, pislik fareleri, fareler de vebayı getiriyordu. Kâğıt paraların cüzamı getirişi gibi.

Demek ki benim için temizlik bir tür aşırı bağılılık. Şimdi bile, bana birinden söz edildi mi, temiz bir insan olup olmadığını sorarım, tıpkı kavrayışlı, içten ya da dürüst biri olup olmadığını sorar gibi.

Sevgili'de, nedendir bilmem, temizlikle ilgili metni saklayıp saklamamakta kararsızlık geçirdim. Sömürgelerde geçen çocukluğumuzda bizler hep sudaydık, sabahtan akşama, küplerdeki suyla yıkanırđık, sokağın dışında, hep yalınayaktık, ama yerli uşakların çocuklarıyla birlikte, kocaman kovalarla su dökerek evi yıkamaya giriştiğimiz zaman, Yerli Uşakların çocuklarıyla, Beyazların çocukları arasında tam bir şenlik başlardı. O günlerde annem keyiften kıkır kıkır gülerdi. Çocukluğumu susuz düşünemem. Doğduğum ülke, bir su ülkesidir. Göllerin, dağlardan inen çağlayanların, pirinç tarlalarının, kasırgalar sırasında sığındığımız ovadaki toprak renginde ırmakların ülkesiydi. Yağmur öyle yağardı ki, insanın canını acıtırđı. On dakikada bahçe suya boğulurdu. Yağmurdan sonra buhar çıkaran sıcak toprağın kokusunu kim anlatacak? Kimi çiçeklerin kokusunu. Bahçenin birindeki yaseminin kokusunu. Ben, doğduğu ülkeye bir daha dönemeyen biriyim. Hiç kuşkusuz bu, oradaki salt çocuklar için yaratılmışa benzeyen doğadan, iklimden ötürüydü. İnsan büyüdükten sonra, bu anıları yanına alamıyor, hepsi dışımızda, yaşandıkları yerde kalıyorlar. Hiçbir yerde doğmadım ben.

Ek bir basamak yapmak üzere –burada, Fransa'da, Neauphle'da– geçenlerde mutfaktaki toprağı kazmak zorunda kaldık. Ev, olduğu yere gömölüyor. Küçük bir göl kıyısındaki eski bir ev bu, toprak kaygan ve çok nemli, ev

yavaş yavaş toprağa gömölüyor, dolayısıyla mutfağın birinci basamağı artık çok yüksek, yorucu olmuştu. Temelin taşlı kesimini ortaya çıkarabilmek için, yapı ustası toprağı kazmak zorunda kalmıştı, taşlı kesim bir türlü ortaya çıkmıyordu; yine kazdık, indikçe iniyorduk, hem de diklemesine, iyi ama nereye? Neydi bu? Neyin üstüne oturtulmuştu ev? Kazmaktan, gidip görmekten vazgeçtik. Kazdığımız çukuru kapattık. Üstüne çimento döktük. Bir ek basamak yaptık.

CABOURG

Büyük Cabourg mendireğinin ucunda, yat limanına doğruydu. *L'Eté 80*'deki gibi, kumsalda bir çocuk Çin uçurtması uçuruyordu. Çocuk, bulunduğu yerden kıpırdamıyordu. Çevresinde, daha başka çocuklar top oynuyorlardı. Biz, taraçada, epey uzaktaydık. Rüzgâr vardı ve akşam oluyordu. Çocuk öylesine kıpırtısızdı ki sonunda kıpırtısızlığı hepimize dayanılmaz, derken acı verici gelmeye başladı. Dikkatle bakınca, gözümüzü dikip bakınca, görüntünün dibini eşeleyince, olup biteni gördük. Çocuğun bacakları kötürümdü, çırpı gibiydi. Besbelli ki birinin gidip onu alması gerekiyordu. Öbür çocuklar geri dönmeye başlamışlardı bile. Bu çocuk uçurtmayla oynamayı sürdürüyordu. İnsan kimi zaman canına kıymaya kalkışır, ama sonra kitabı sürdürür. Gece bastırmadan biri gelip çocuğu bulunduğu yerden almış olmalı. Gökteki uçurtma bulunduğu yeri belli ediyordu, yanılmak olanaksızdı.

HAYVANLAR

Bir sürü, bir sürü ve değişik hayvanım olsun isterdim. Paris'te inek edinmek olanaksız, çıldırmak kadar olanaksız. Paris'te, konutun kapısına bağlanmış bir inek, hemen ertesi sabah, hem inek, hem de sahibi için tımarhane demektir. Geçen hafta televizyonda Kuzey Kutbu'ndaki buzların altından kocaman bir ayının çıktığını gördüm. Başını çıkarıp baktı. Deliğinden dışarı çıktı ve bitkin, olduğu yere devildi. Bu kocaman ayının 86 kışında üç yavrusu oldu, üç ay yerinden kıpırdamadı, hiçbir şey yemedi. Yavruları son derece sağlıklı, sütüyle alabildiğine iyi beslenmiş durumda. O ise, tam anlamıyla bitkin. İlk gün bir dakika, ikinci gün iki dakika dışarı çıkıyor. Bir hafta sonra, kendi üzerinde yuvarlanarak denize dek iniyor. Yavruların dışarı çıkmamaları gereken deliğe bakarak yüzüyor. Artık ayağını sürümüyor, küçük bir fokun yarısını yiyor, öbür yarısını yavrularına götürüyor. General De Gaulle kadar iri, generali getiriyor insanın aklına. Olağanüstü bir yaratık. Deliğinden yüz metre ileride kendisine bakan bir erkek var. Ayı duruyor, erkeğe bakıyor. Erkek ayı, korkup tabanları yağlıyor.

TROUVILLE

Trouville. Evim burası artık. Neauphle'la Paris'in yerini aldı. Yann'ı orada tanıdım. Sarsak, zayıf, avludan geçip geliyor. Hızlı hızlı yürüyor, bu aralar ruh çöküntüsü içinde. Yüzü solgun. İlkin korkuyor. Sonra korku geçiyor. Denizi gösteriyorum ona. Balkondan denizi görebilmek büyük bir ayrıcalık. Kentler bombalandığında, geriye hep yıkıntılar, cesetler kalıyor. Denizeyse bir atom bombası atın, on dakika sonra eski biçimini alır. İnsan suya biçim veremez. Ben, 1980'de evime gelişini yazarken, Yann telefon ediyor. Günün on saatini telefon başında geçiriyor, telefon etme nöbetinde bu aralar. Yalnız ağustos ayı için, dört bin dokuz yüz elli frank. Tanımadığı insanlara telefon ediyor. Bir de ömründe bir kerecik gördüklerine. Avusturya'ya, Almanya'ya, İtalya'ya, on yıldır görmediği insanlara. Her telefon çalışında kahkahayı patlatıyor. Çalışmak çok güç. Sonra tepelerde dolaşmaya çıkıyor. Kimi zaman, üç gün üst üste bilmem kime telefon ediyor, sonra tamam. Çoğunlukla da, konuştuğu kişinin ettiği, Dumézil'den tutun da De Gaulle'e dek yüzyılın bütün büyük adamlarının ağzından dökülmüş: 'Eşim olmasaydı, şimdi bulunduğum yerde olamazdım' gibi alçakgönüllüce bir söz için.

YILDIZ

Ölüm, ölümün insana yaklaşması, aynı zamanda işte bu anı. Şimdiki zaman gibi bir şey. Olup bitmiş bir şeyin, olmak üzere olan bir şeyin, geçmiş, üst üste yığılmış yılların ilkbahar anısı gibi bir şey, aynı zamanda gelmekte olan bahar, her seferinde bir yaprak, orada, bizimle birlikte olmanın kıyısında. Aynı zamanda yüz yetmiş dört milyon yıl önce meydana gelmiş ve yeryüzünde, tıpkı bir yaprağın çıkışının günün belli bir saatinde görülüşü gibi, 1987 Şubatının bir günü gecenin belli bir saatinde görülmüş yıldızın patlaması. Ölüm aynı zamanda işte o şimdiki andır, bu ânı bilemeyeceğimiz düşüncesidir.

BİRÖRNEK M.D. GİYSİSİ

Madeleine Renaud'yu Yves Saint-Laurent giydirir, ona giysiler diker, bunları sırtına geçirirler ve hop, Renaud bu giysilerle ortalıkta dolaşır. İnsan, sırtındaki giysinin yeni olduğunu bilip bilmediğini merak ediyor. Şimdi artık, gittikçe daha az şey biliyor Madeleine. Onunla ben birbirimizi çok severiz, bunu hâlâ bildiğini sanıyorum. Çoğu zaman, kendi kendime, Madeleine'le ikimizin hoppa züppe olmayan biricik kadınlar olduğumuzu söylerim. Ama işler bu dediğimden daha karmaşık. Şimdi artık on beş yıllık olan bir giysim var, M.D.'nin birörnek giysisi bu, galiba, geçen yıl bir terzinin el attığı, belli bir Duras görünüşü yaratan değişmez giysi: Kara bir yelek, düz bir etek, kışınsa dökük yakalı bir kazak ve çizmeler. Hoppa züppe olmayan, dedim ama yanlış. Değişmez bir kılık arayışı, biçimle öz, görüldüğümüz biçimle görünmek istediğimiz biçim, giydiğimiz şeylerle, anıştırmalı olarak, göstermek istediğimiz kişilikle olduğumuzu sandığımız kişilik arasında uyum sağlama arayışıdır. İnsan bu birörnek giysiyi aslında aramadan buluyor. Bulunduktan sonraysa, kesin oluyor. Ve sonunda sizi tanımlıyor. Sonunda oldu işte. Büyük rahatlık. Ufacık tefecikim. Bundan ötürü, kadınların büyük çoğunluğunun giydiklerini ben giyemedim. Bütün ömrüm bu zorluğun, bu sorunun damgasını yedi; ufacık tefecik kadını gözler önüne sermemek için giysiyle göze çarpmamak. Öyle ki, her gün aynı şeyleri giyerek, insanların boyumla ilgili sorularına son vermek. Nesnenin mantığı gereği, insanların artık yalnızca birörnek giysiyi görmelerini

sağlamak. Çanta taşımıyorum artık. Bundan ötürü yaşamım değişti. Ama yelekle bile, biraz aynı şeydi, biraz değişik biçimde aynı şeydi.

Kitap yazdığımı göre, benim, kendime güzel giysiler bulmam gereksizdi. Ama bu gibi şeyler, yazmazdan önce de geçerlidir. Erkekler yazan kadınları sever. Söylemezler bunu. Yazar, bilinmeyen topraktır.

Böylece, her şeyi biliyorsunuz işte.

YAZARLARIN BEDENİ

Yazarların bedeni yazdıklarına katılır. Yazarlar, bulundukları yerde cinselliği kışkırtırlar. Prenslerle devlet adamları gibi. Erkekler kafamızla yatmış, hem kafamızın, hem bedenimizin içine girmiş gibi olurlar. Benim için de bu kural geçerli oldu. Aydın olmayan sevgililer için bile, büyülenmeye benzeyen bu şeyin etkisi vardır. Bir işçi için, kitap yazan kadın, hiçbir zaman sahip olamayacağı varlıktır. Dünyanın her yanında, kadın erkek bütün yazarlar için böyledir bu. Göz dikilen cinsel nesnenin ta kendisidirler. Çok gençken, ben kendim de, yazar oldukları için, yaşlı erkeklerin çekimine kapıldım. Cinsel etkinliği hiçbir zaman anlaksız, anlağı da bir tür 'kendi gözünde varolmama'nın dışında tasarlayamadım. Aydınların çoğu beceriksiz, çekingen, ürkek ve dalgın birer sevgili. Buysa umurumda bile değildi, çünkü uzağımda, kendi bedenlerine karşı da dalgın birer yazardılar. Kusursuz sevişen yazarların, bu işi korku içinde, daha az iyi yapanlardan çok daha değersiz yazarlar olduklarının farkına vardım. Yetenek, üstün yetenek ırza geçmeye çağrıda bulunur, tıpkı ölüme çağrıda bulunduğu gibi. Düzmece yazarların böyle sorunları çoktur. Sağlıklıdır, insan tam bir güvenlik içinde gidebilir onlarla. Yazarlı çiftlerde, kadın kocasının uğraşından söz ederken: 'Kocam bir yazardır,' der. Koca: 'Kırım'da yazıyor,' der. Çocuklarsa: 'Babam kitap yazıyor, zaman zaman annem de,' derler.

ALAIN VEINSTEIN

Şu ara kötü günler geçiriyorum, bir kitabın bittiği dönem bu, kapatılmış bulunan kitap içimde başka bir yerde sürüyormuş ve elimden kaçıyormuş gibi bir yalnızlık baş gösteriyor. Anlatamam bunu. Dün, 25 Kasım akşamı, France Culture'de Alain Veinstein'ın yayını boyunca, tam iki saat, dilim tutulmuş gibi, tek bir tümce söyleyemedim, çok şaşırtıcıydı doğrusu. A. Veinstein, gerektiği kadar bekliliyordu, sonunda mutlaka bir şey söylüyordum. Sonra yeniden duruyordum. Oturup kendi kendime başıma gelenin ne olduğunu, nereden, hangi korkulu düştten çıktığını sordum. Peki iyi bilmiyorum. Bu öykü yaşandı elbet. Altmış beş yaşında, eşcinsel Y.A. ile başıma geldi bu iş. Burada olan şey, ömrümün şu son bölümünde başıma gelen en beklenmedik, en ürkütücü, en önemli iş. *Acı*'da olup bite ne benziyor. Ama bu sefer erkek gözümün önünde, beklemiyorum onu, toplama kampında değil, orada, beni ölümden koruyor, evet, yaptığı bu, bunu bilmezlikten gelmek istiyor. Bilmiyor, sanıyor. Bir nokta açık, ne o, ne de ben içimizden birinin ölümünden sonra yaşama düşüncesine dayanamıyoruz. Birbirimizi sevdiğimizi biliyoruz. Karşılıklı susuyoruz. Bu konu, bizim için bile yanına yaklaşılmaz bir şey. Yalnız o öykü değil, şu yorucu kitap da, kitabın yollarında deli gibi dönenen, yazılmaması için üstüne atlayan ve -böyle yapmakla- yazılmasına yol açan Yann da gerçekten yaşandı.

Amerikan Hastanesinde daldığım ölüm uykusu sırasında, zaman zaman bilincim aydınlanıyor, onu yanı başımda görüyordum, çok ender, çok kısa anlardı bunlar, beni arzuladığını görüyordum. Bunu ona sordum, şöyle dedim: ‘O ölüm uykusu sırasında, yaşayıp yaşamayacağımı bilemediğim için, beni arzuluyordun.’ O da bana: ‘Evet, doğru,’ dedi. Hiçbir sonuç çıkarmadan konuştuk. Artık konuşamıyor, yazamıyordum. Bir kaşığı bile tutamıyor, ağzıma konanı dört bir yana saçıyordum. Yürümeyi unuttuğum. Kendimi kandırıyordum. Düşüyordum. Y.A. işte bu kadını arzuluyor, tutkuyla seviyordu.

RACINE ORMANLARI

Trouville'deyken, artık Paris'e dönebileceğimi düşünemiyorum. Artık orada ne yapacağımı bilmiyorum. Pek az insanla görüşüyorum. Burada dile getirdiğimden çok daha ciddi bu iş. Çok çok daha ciddi. Paris'te yaşamayı bilemiyorum artık. İnsan, hiçbir önlem almadan, kendini bu gibi durumlara düşürüyor, ondan sonra tamam. Şimdi artık yaşamımın iki gün sonraki akışını bile göremiyorum. Bizimkine benzemeyen öykülerdeki gibi, ne şu adamla, ne de onsuz. Evet, Veinstein'da söylediklerimi doğruluyorum, burada acı değil, sanki ansızın nesneler, insanlar, deniz, yaşam, kendi bedeninin sınırlılığı, ölüm tehlikesini göze almadan girilemeyen ormanın ağaçları, temelli, bütün bütün gidiyormuşa benzeyen yolcu gemilerinin yola çıkışları, çocukça olduğunu bildiğimiz, ama yine de bizimkini yok edebilen bir yürek sızısıyla öbür dünyaya göçmüş babaya ağlayan ana karşısında sekiz yaşında algıladığımız çaresizliğin bilgisine yeniden kavuşuvermişiz gibi, hani bir bakıma, ta başlangıçtan, insanın çocukluktan kalma diyebileceği bir umutsuzluğun doğrulanması söz konusudur. Yaşın göz kamaştırıcılığı denen şey bu olmalı. Daha o noktada değilim, ama yaklaşıyorum. İnsanlar, kendilerine özgü bir davranış yaratamadıkları zaman, işte bu açık seçik gerçeklik konusunda yanılgıya düşüyorlar. Annem belirli durum ve koşullarda hep ağladı, erkeklerin yağlı şakallarının oluşturduğu şölenlerin sonunda gelenek olduğu üzere de güldü. Herkes gibi davrandığında zaman zaman işler öylesine korkunçtu ki sonunda bize döndüğünde bu

BORDEAUX TRENİ

Bir keresinde, 16 yaşındaydım. O yaşta bile çocuk gibiydim. 1930'a doğru, Çinli sevgiliden sonra, Saygon dönüşü, bir gece treninde, Bordeaux trenindeydim. Ailemle, iki erkek kardeşim ve annemle birlikte. Sekiz kişilik üçüncü mevki vagonunda sanırım daha başka iki üç kişi vardı, karşımda da durmadan bana bakan gençten bir adam. Otuz yaşlarındaydı. Mevsim sanırım yazdı. Sırtımda hâlâ sömürgelerde giyilen açık renk giysiler vardı, ayaklarımda sandalların içinde çıplak. Uykum yoktu. Adam bana ailemle ilgili sorular soruyor, ben de sömürgelerde nasıl yaşadığımı, yağmurları, sıcağı, verandaları, Fransa'yla aradaki ayrımı, ormanlardaki uzun gezintileri, o yıl gireceğim lise bitirme sınavını falan anlatıyordum, hani şu trenlerde görülen, insanın hem kendi öyküsünü, hem ailesininkini ortaya serdiği alışılmış konuşmalardan biriydi işte. Ve derken, herkesin uyuduğunun ayrımına vardık. Annemle kardeşlerim Bordeaux'dan ayrıldıktan hemen sonra uykuya dalmışlardı. Onları uyandırmamak için alçak sesle konuşuyordum. Aile öykülerini anlattığımı işitseler, bağırıp çağırarak, göz dağı vererek, uluyarak bana bunu yasaklardı. Yalnız adamla böyle alçak sesle konuşmak vagondaki öbür yolcuları da uyutmuştu. Dolayısıyla, o adamla ben, ertesi sabah uyandırılmaları gerekecek biricik insanlar olup çıkmıştık. Ve serüven, bir anda, ansızın, tek bir bakışla pat diye başlamıştı. O günlerde, hele içinde bulunduğumuz durum ve koşulda, hiçbir şey söylenmezdi bu konularda. Birden konuşamaz olduk. Birbirimize bakamıyorduk da, kolumuz kanadımız kırıldı, yıldırım çarpmışa döndük. Ertesi

sabah Paris'e vardığımızda çok yorgun olmamak için uyumak gerektiğini ben söyledim. O kapının yanındaydı, ışığı söndürdü. Aramızda bir kişilik boş yer vardı. Sıraya uzandım, bacaklarımı toplayıp gözlerimi yumdum. Kapıyı açtığını işittim. Dışarı çıktı, sonra bir tren battaniyesiyle dönüp üstüme örttü. Gülümsemek için gözlerimi açtım, teşekkür ettim. O da: 'Geceleri, trenlerde ısıtmayı kapatırlar, sabaha karşı soğuk olur,' dedi. Uyudum. Bacaklarımda gezinen yumuşak ve sıcak eliyle uyandım, el, usulca bacaklarımı uzatmaya, bedenimin daha yukarı kesimlerine çıkmaya uğraşıyordu. Gözlerimi yarı araladım. Vagondaki insanlara baktığını, onları gözetlediğini, korktuğunu gördüm. Çok yavaş bir hareketle bedenimi ona doğru uzattım. Ayaklarımı ona dayadım. Ayaklarımı ona verdim. O da bunları aldı. Gözlerim kapalı, bütün hareketlerini izliyordum. Hareketleri başlangıçta yavaştı, gittikçe daha da ağırlaştılar, uluyormuşçasına insanı etkileyen kendini doyuma bırakışa dek, hep dizginlendiler.

Trenin çıkardığı gürültünün dışında hiçbir şeyin olmadığı uzunca bir an geçti. Adam daha hızlı ilerledi ve trenin gürültüsü kulak paralayıcı hale geldi. Sonra yeniden dayanılır oldu. Eli karnıma ulaştı. Ürkek ama hâlâ sıcaktı, korku içindeydi. Avucumda tuttum bu eli, sonra bıraktım, istediğini yapmasına izin verdim.

Trenin sesi geri geldi. El çekildi, uzunca bir süre beden uzakta durdu, gerisini bilemiyorum, yeniden uykuya dalmış olmalıyım.

El geri geldi.

Şimdi bütün bedeni okşuyor, depreşen arzuyla zaman zaman coşan bir tür yumuşaklıkla, memeleri, karnı, kalçaları okşuyor. Ara ara duruyor. Yeniden ateşler içinde, ısır-maya hazır, cinsel organın üstünde. Sonra yeniden dolaşmaya başlıyor. Aklını başına topluyor, uslanıyor, çocuğa veda etmek üzere cebelleşiyor. Elin çevresinde, trenin gürültüsü. Trenin çevresinde, gece. Trenin gürültüsü içinde koridorların sessizliği. İnsanları uyandıran duraklar. Gece-leyin indi. Paris'te, gözlerimi açtığımda, yeri boştu.

KİTAP

Kitap, seven iki insanın öyküsü. Evet, öyle; ne olduğunu anlayamadan seven. Kitabın dışında geçiyor öykü. Burada, kitapta söylemek istemediğim bir şeyi dile getiriyorum, bunu yapabilmek için gerekli sözcükleri bulmak biraz zor olsa da, şimdi artık söylemeyi unutmamam gereken şeyi. Bu sevi yazıya dökülebilme olanaksızlığı içersinde. Yazının henüz ulaşamadığı bir sevi bu. Çok güçlü, insanlardan çok daha güçlü. Hiç mi hiç planlı değil. Geceleyin, çoğunlukla da uykuda yaşıyor. Hayır, genellikle, başlayan her sevi planlanır, yaşamasını önleyen asal bir engelin çevresinde bile, gerçekleştirir bunu, kendine birtakım alışkanlıklar, töreler yaratır; insanlar yemek yer, uyur, sevişir, tartışır, barışır, canlarına kıymaya kalkışır, birbirlerine yumuşacık bir sevgiyle bakar, kimi zaman ayrılır, geri dönerler, kimi zaman başka şeylerden söz eder, her an ağlamazlar. Buradaysa hiçbir şey yapmazlar, sevişmezler, karanlıkta beklerler, zaman zaman erkek kadını öldürmek ister. Sanırım öldürmeliydi onu, başarmalıydı bu işi, ama bu bana biraz zorlama, erken bir çözüm gibi gözüktü. Hani Alice'in gülümsemesinin aynada belli bir yüzle dile gelmeyişi gibi, bunun konusuz, saçma bir sevi olduğunu söyleyebilirim, ama bu da soyut, yanlış olurdu. Hayır, az önce dediğime dönüyorum, çoktan sevmeye başlamış, dinsel nedenlerle hakkında söylenebilecek her şeyin berisinde kalan, ortalığı kaplayan, bu yüzden de bir acı çekme gereksinmesine, yüz­süz, görüntüsüz, sessiz, bedeni alıp bütünüyle sürükleyen, müziğin etkisinde kalmışçası-

na, bilmem hangi biçimsel ağırlıktan kurtulmanın getirdiği coşkuya doğru götüren anlaşılmaz bir acı çekme gereksinmesine benzeyen bir sevi bu.

Evét, bu kitap, bilmedikleri bir gücün birbirlerini sevdiklerini söylemelerini engellediği insanlar arasındaki dile getirilmemiş sevinin öyküsüdür. Ve birbirlerini seven insanların. Pek açık değil. Belki dile dökülemez. Her an elden kaçıyor. Güçsüz. Bununla birlikte var. Kendilerine özgü, duyguların aynılığını yansıtan, ortak kafa karışıklığında yaşıyor. Aralarında olup biten ve onları birbirlerine bağlayan bir şey algılıyorlar mı? Bilmiyorum. Sevi konusunda, susmanın anlamı konusunda herkesten daha çok şey biliyorlar, ama onu yaşamayı bilmiyorlar. Bunun yerine, başka insanlarmışçasına, başka bir öykü yaşıyorlar. İnsanların birbirlerini sevdiklerini söylediğimizde, bu aşkla sevdikleri anlamına gelir. Burada, birbirlerini sevmeyi bilmeyen, ama bir sevda yaşayan insanlar söz konusu. Ama dile getirmek üzere dillerinin ucuna gelmiyor sözcük, cinsel organlarında bunu dışarı vurabilmek, boşaltabilmek için arzu uyanmıyor, sonradan gevezelik edip içki içebilmelerine izin verecek arzu. Hayır. Yalnızca gözyaşları.

Kitaptaki kişileri tanıyorum, öykülerini bilmiyorum, tıpkı kendi öykümü bilmediğim gibi. Öyküm falan yok. Tıpkı yaşamımın olmayışı gibi. Öyküm her gün, her günün her ânında, yaşamın şimdiki zamanında toz olup gidiyor ve hani şu: 'yaşamımız' denen şeyin ne olduğunu açık seçik görebilme olanağım yok. Yalnız ölüm düşüncesi beni derleyip toparlıyor ya da şu adamla çocuğum arasındaki sevgi. Öteden beri, herhangi bir yaşayış biçimine yaklaşılabilmek olanağından yoksunmuşum gibi yaşadım. İnsanların yaşamlarını anlatırken dayandıkları şey nedir, merak ediyorum. Tarih sıralamasında, dış olgulardan yola çıkılarak yaratılmış bir sürü anlatı modeli bulunduğu doğru elbet. İnsanlar genellikle bu modeli benimser. İnsan yaşamı-

nın başından başlar ve olayların, savaşların, adres değişikliklerinin, evliliklerin rayında, şimdiki zamana doğru iner.

Ele avuca gelmez kitaplar var, *L'Eté 80*, *L'Homme Alantique* var, Shalimar Bahçelerinde bağırان *Konsolos Yardımcısı*, dilenci kadın, cüzam korkusu, *M.D.*, *Lol Von Stein*, *Sevgili*, *Acı*, *Acı*, *Acı* ve *Sevgili* var, Hélène Lagonelle, yatakhaneler, ırmağın ışığı var. *Le Barrage* el sürölmez oldu, saklanıp gizlenmeler, birtakım kişisel etkenlerin yerine okurun dikkatini çok daha az çeken, benim okumasını istediğim anlatıdan onu daha az uzaklaştıran öğelerin konması, bütün bunlar, yitip giden ilk öyküyle bütünleşti. *Sevgili*'ye dek. Yaşamımda iki küçük kız ve ben varız. *Le Barrage*'daki küçük kız. *Sevgili*'deki küçük kız. Bir de aile resimlerindeki küçük kızlar. O korkunç 86 yazında, bu son kitabın yazılışı sırasında olup biteni göremiyorum bir türlü. Yeri değiştirilmiş olan, ama yaşanmış bu öyküde, yalanı, kitabın yalan söylediği yeri, planı, zarfı bulup ortaya çıkarmak zor. Tek bir sözcük de yalan söyleyebilir. Arzu konusunda yalan söylediğine inanmıyorum. Erkek, bedeninizden yıldığı zaman hep böyle oluyordur mutlaka. Oysa bu kitap yaşanmış bir öyküyü anlatır. Özel bir örnek haline getirdim onu, ama özel bir tür değil. Onu yazma zamanı geçmişti belki, acı çektiğimi anımsamam gerekiyordu. Geriye, çekilen acı kalıyordu, hem de hep aynı acı. Coşku da öyle. *Sevgili* ya da *Acı*'daki coşku hâlâ ılık-tır, küt küt atar. Bu kitaplarda, en küçük esintide titreşir, sesleri de işitiyorum. Buradaysa, hayır, hiçbir şey işitmiyor, hiçbir şey görmüyorum. O insanlarla kaynaştım, bütün yapabileceğim, bir kadınla bir eşcinsel arasında yaşanabilecek bir öyküyü anlatırcasına olanaksız bir öykü anlatmak, oysa asıl anlatmak istediğim, yazıdan uzak insanlara olanaksız gibi gözüktüğü zaman bile yaşanması olanaklı bir öykü anlatmak — yazı, böyle öykünün yaşanabilir olup olmamasına bakmaz. Belki de aslında şimdi söylediğim şeyi söylemek istedim, ama başaramadım, yani insan-

lar arasında bir sevda öyküsü yaşanmadığını, ama bir sevi bulunduğunu anlatmak. Söylemek istediğim, belki de, gecenin birinde, ilişkilerinin en uç sınırlarında, karanlığın içinde beliren incecik bir ışık gibi sevinin kendini gösterdiyordu. Bir keresinde, belli bir anda, öykü seviye ulaşmıştı.

Düzmece, şöyle belli belirsiz düzmece yazmak beni böylesine etkiliyorsa, bu, söz konusu işin kırk yılda bir başıma geliyor olmasındandır herhalde. Bunu anlayamayacak kadar çok etkisindeyim hâlâ o kitabı yazışımın. Kitaba karşı daha iyi duygulara dönmeli, onu yaralayıcı, düşman bir nesne, üstüme çevrilmiş bir silah gibi görmekten vazgeçmeliyim. N'oldu? Her şeyin yazıya gelmeyeceğini, istesek de istemesek de yazının birtakım kapalı kapılar önünde durduğunu öğreniyordum sanki; oysa ben, nedenin hiç önemi yok, bunun tersine, yazının kapalı kapıları bile aşıp geçtiğine inanırdım. Bu kitapta Roland Barthes'a özgü gizli bir denemecilik var, kafamda birtakım düşünceler taşıyorum, bunları gözler önüne seriyorum ve roman, zaman zaman, yazın ödülü kazanmışlarınkı gibi, *doğrulanıyor*. Başka bir deyişle, işin içinden çıkamadım. Denizi öykünün ortalık yerine oturttum, bir nehir, ama bu sevdayı, insanları yabanılaştırmaya yetmedi, çok fazla işin içindeydim. Uzak kaldı.

Ne yapmam gerekirdi bilmiyorum. Her gün olup biten, her gün geçen şey değildi. Kimi zaman, geçmeyen olay, günün en önemli şeyiydi. Hiçbir şey geçmeyince, düşünme en öne çıkıyordu. Bagajlarımla, allak bullak olmuş yüzümle, yaşamla, uğraşımla, hoyratlığımla, çılgınlığımla kitaba girmeliydim; sense, bagajlarınla, kaygan yüzünle, yaşınla, aylaklığınla, korkunç hoyratlığınla, çılgınlığınla, masalsı melekliğinle kitapta kalmalıydın. Ama bu da yetmezdi.

Bütün uzlaşmalara, insanlar arasındaki alışılmış bütün 'düzenlemeler'e boş verdik, o sevdanın olanaksızlığına meydan okuduk, gerilemedik, kaçıp gitmedik, çok uzak-

lardan gelen, kimsenin düşleyemeyeceği bir seviydi bu; öylesine garipti, dalga geçiyorduk, onu tanımıyorduk ve daha az acı çekmek için araya girmeden, hiçbir şey yapmadan, kaçmadan, onu paramparça etmeden, yollara düşmeden, gerçekten karşımıza çıktığı gibi, olanaksız bir sevda gibi yaşadık onu. Ve bu da yetmedi.

Elyazmasını teslim edişimden önceki dönemde son güne dek onu basıma vermekten kaçınabileceğimi sandım, ama o anda bunu düşünen yalnız bendim ve çok geçti ve sonunda yayımlamayı başardılar.

QUILLEBEUF

Size daha önce Quillebeuf'ün yazma arzusunu başlattığını söylemiştim. Gerçekte, bunun tam tersi. Yazmayı arzuladığım için Quillebeuf öyküsü onca dikkatimi çekti. Ama burada size henüz ortaya konmamış bir kitabın dışından söz ediyorum. Dinleyin: Kafamın içindeki arazide Quillebeuf'ten çıkmış bulunan bu kitap, geçende bitirdiğim üçüncü kitaptan önce yer alacaktı. Elyazmasını yitirmemiş olsaydım, şimdi kotarmam gerekecekti onu. Elyazmasını nereye koyduğumu bulabilmek için yeniden Troville'e gitmem gerekecekti.

Zaman geçti.

Yitik on sayfa, yayımlanan kitabın taslakları arasında bulundu.

Bu yeni kitap 1987 Martında bitirildi, yayıncıya *Mavi Gözler*'den altı ay sonra teslim edildi.

Nicedir hiçbir kitabı bunu sevdiğim kadar sevmedim.

YALANLAŞMIŞ ADAM

Geçenlerde, *L'Homme menti* (Yalanlaşmış Adam) adını taşıyacak bir kitap yazmayı denedim. Yalan söyleyen bir adamdı bu. Hep, herkese yalan söylüyordu yaşamıyla ilgili olgular konusunda. Yalan, onu dile getirecek sözlerden önce geliyordu dilinin ucuna. Ağzından yalanın çıktığını duyumsamıyordu. Baudelaire ya da Joyce konusunda yalan atmıyordu, kendini övmek ya da yaşadığı serüvenleri artırmak için de. Hayır, hiçbiri değil bunların. Bir kazağın fiyatı, yeraltı treniyle yaptığı bir yolculuğun geçtiği duraklar, bir filmin gösterim saatleri, bir arkadaşla buluşma, kendisine aktarılmış bir konuşma, kentlerin adları da içinde olmak üzere bir yolculuğun bütünü, ailesi, anası, yeğenleri konusunda yalan atıyordu. Hiçbir ilginç yanı yoktu. İlk zamanlar, insan çıldıracak gibi oluyordu. Birkaç ay sonra, alışıyordunuz.

Doğadan alabildiğine yetenek getirmiş bir yazardı bu. Çok ince, çok eğlendirici, çok sevimli bir insandı. Ayrıca, ender bulunur nitelikte, güzel konuşan biriydi. Burjuvaziden gelme, prens kibarlığına sahip biri. Doğal, sevimli, kimseye en küçük bir zarar vermeksizin, kimsesiz bir ana tarafından tam bir kral gibi yetiştirilmişti.

Ondan böyle karşı konmaz biçimde söz edişim, bir sevgili, kadınların gözdesi oluşundandı. Çünkü onda kadınları görme, arzularının en asal yanını bir bakışta anlama yetisi vardı. Ve bu arzuyla ömrümde görmediğim ka-

dar sarsılma yetisi. Ben de zaten işte bu yanıyla, kadınları 'elde etme', daha güzelliklerini, seslerini bile tanımaya vakit bulamadan onları sevme yetisiyle ondan söz etmek istiyordum.

Kadınlar bu adamın yaşamındaki temel öğeydi ve pek çok kadın, daha yanına yaklaşır yaklaşmaz, bakar bakmaz bunu biliyordu. Bu adam bir kadına bakar, bakar bakmaz da sevgilisi olurdu.

Sevda da hem denetimli, hem vahşi, ürkütücü ve ince bir hoyratlığa sahipti.

Birkaç kez bu adam hakkında yazmayı denedim, ama tam bu işe girişeceğim zaman, bu adamın aldatıcılığı, yüzü ve bakışı da içinde olmak üzere, her şeyi saklıyordu benden. Ve işte bu, ilk defa olarak, olabilen bir şeydi.

Tek başına bir daire kiralamıştı. Hem dostlarının, hem ailesinin denetiminden kurtulmak üzere buraya sığınmıştı. Kendini genç, karşı konmaz biçimde çekici sayıyor, bir delikanlı gibi yaşadığına inanıyor, hızlı biri gibi öğle yemeği, lokantada akşam yemeği yiyor ve kadınlara sahip olmak, bütün kadınlara, kışın Fransızlara, ilkbahardaysa körpe İngilizlere sahip olmak istiyordu. Yazın, Saint-Tropez'ye gidiyordu. Kadınlar nereye, o oraya. 1950'de böyleydi. Kadın tutkusu konusunda acıya, tehlikeye varana dek, hangi yaşta olursa olsun, her şeyi yaşamak istiyordu. Arzusunu işe dönüştürmek istiyordu. Sokaktaki bir bakışla, bir kerecik gönlünü çeldiklerini, erkek cinsinden gelen varlığı bir daha unutmuyordu. Çoktan seçtiği bir kadını arzuladığı vakit, tutkuyla onu kolluyordu. Öbür kadınları gözü görmüyordu. Tek bir kadına duyduğu bu sevda dönemleri Tanrısal bir sevinin yoğunluğunu taşırdı. O zaman, hiçbir şeye karar veremezdi. Bir kadına duyduğu arzuya, ona karşı sakınlı mı yoksa ılımlı mı davranması gerektiğine karar veremezdi. Olsa olsa ölesiye arzuları bu kadını.

Sözcüğün her anlamında yetkinliğe ermiş olağanüstü bir adamdı, tutkudan beklediklerinin aynısını ölümden

bekleyen, her Tanrının günü ölmeden can vermekten bitkin düşmüş biri. Kendisiyle ilgili tek bilgisi kadınlardan geliyordu. Kadınlar onda denetlenmez, trajik bir coşku uyandırıyor. Geceleri, barlarda onu, kimi kadınlar yaklaştığında, ansızın bayılmanın eşiğine gelmiş gibi, birden sapsarı kesilmiş görürdüm. O, bir kadına bakarken, bütün öbürlerini unuturdu. Her kadın ona yeryüzündeki biricik ve son kadın gibi görünürdü. Ve bu iş ölümüne dek sürdü.

Bu ölüm, bir ilkbahar günü, Etretat'da kendini gösterdi. Böyle bir ölümle, böyle bir korkunç yoksunlukla ölmedi. Tam iki yıl boyunca hiçbir kadına el sürme hakkına sahip olmamak. Sigara içmemek. Kimseyi öpmemek. Bu koşullar içinde yeniden hayata kavuştu. Ama enfarktüs son derece ağırdı. Bu yüzden on yıl sonra can verdi.

İşte o iki yıl içersinde, bilmem kaç yıl önce başlanmış kitabı sürdürmüştü. Tam bir erkek kitabı. 50'li yılları anlatan, uzun mu uzun bir kitap. Bu kitapla en önemli Fransız ödülünü kazandı: Médicis Ödülünü. Çok mutlu oldu bundan.

Bir ortak dostumuza, galiba ölüme yaklaştığı günlerde, bu adam günün birinde, ömründe bir kerecik, bir kadını sürekli olarak sevdiğini söyledi. Birkaç yıl onu, bir kadını aldatmadan oturmuştu. Üstelik böyle bir karar almadan. Neden? Bilmiyordu. Ömründe bir kez olarak, belli bir süre tekçi biçimde yakayı kaptırmıştı. Bir sevda. Peki ama bu sevda neden başka biriyle değil de o kadınla bu yoğunluğa erişmişti, bilmiyordu.

Kendisinden değil, büyük bir olasılıkla kadından ötürü olduğuna inanıyordu. Bu işin her zaman böyle olduğuna da. Sevgililer arasındaki bağdan, her zaman kendi bireysel arzusuyla, kadının sorumlu olduğuna da. Sevdanın, öykünün, her şeyin kadının arzusunun sürekliliğine bağlı bulunduğuna. Kadının arzusu tükendiğinde, erkeğinki de aynı biçimde sona eriyordu. Ya da eğer kadının arzusu tükenmiyorsa, erkek utançlar içine yuvarlanıyor, öldürücü

bir darbe yiyor, zavallı, yapayalnız bir varlık haline geliyordu.

Kadınla erkeğin tenleriyle, arzularıyla, biçimleriyle, ortada sanki apayrı yaratılışları varmışçasına, köklü biçimde birbirlerinden farklı olduklarına inanırdı.

O gece için kiralanmış bir otel odasında öldü. Bu otel, benim oturduğum yere çok yakındır. Kadının çok güzel, çok genç, kızıl saçlı, romanındaki kadın gibi yeşil gözlü olduğu, onunla kısa bir süre önce evlendiği, o geceye dek kendisini adama teslim etmediği söylendi.

Kadın onu bekliyor. Geç geliyor. İşleri ağırdan alıyor. Bir sigara içiyor. Bir yıldır yeniden sigaraya başladı. Müt-hiş arzuluyor bu kadını. Aylardır ondan kendisiyle bir otel odasına gelmesini istiyor. Sonunda kadın bu isteğe boyun eğiyor. Bizimkinin beti benzi uçuk. Denetleyemediği bir coşku içerisinde. Enfarktüstten bu yana, her yeni kadında, ölürüm diye korkuyor. Ölümü topu topu bir saniye sürüyor. Apansız bir ölüm bu. Kadın bunu anlatmış. Birden, bedeninin ağırlaşmasından ölümü tanımış, adam hâlâ içindeymiş. Hemen o an anlamış. Otelden kaçmış. Geçerken, danışmaya bilmem hangi odada bir ölü bulunduğunu, güvenlik güçlerine haber vermek gerektiğini söylemiş.

Anı çok kesin: Sokağın birinde, uzun adımlarla yürüyor, iki dirhem bir çekirdek. Sırtındaki renkler, demir to-puklu İngiliz pabuçları, hardal rengi bol kazak, açık kah-verengi kadife pantolon geliyor gözümüzün önüne. Dikkat çekici bir düzenlilikle çok güzel yürüyor, tepeden tırnağa bacak sanki, hafif beden onu almış mutlu bir yürüyüşle çekip götürüyor, o da bu bedene engel olmuyor. Yürüyor. Sağa sola bakıyor. Yarı uykudaymışçasına bakışları boş, ama bakıyor yine de — adı anılınca, işte böyle geliyor insanın gözünün önüne: Bakıyor, arıyor, bakışının ardına saklanıyor. Kış ikindilerinin can sıkıntısına kendilerini kaptırmış Chanel giyimli kadınların yolunu gözlüyor.

Bir keresinde, genç bir hanım ondan söz edeyim diye benimle görüşmek istedi. Otele giden hanım değildi bu. Ölümünün kendisi için yarattığı trajediden daha yeni kurtulmuştu, bu adamdan, onca zekâdan, onca derinlikten, onca kirlenmemişlikten kendisine yeterince söz edebilecek birini arıyordu her yanda. Ben hemen hiçbir şey demedim.

Bir Noel Bayramında, bir akşam, bir sevgili bulmak üzere tek başıma eğlenceye katılmaya karar verdiğimde tanıştık birbirimizi. Eğlenceden benimle birlikte ayrılmış, ben önerileri karşısında biraz gerilemiş, eve dönmek istemiştim. Ortak bir dostumuz vardı, şimdiki gibi Paris'te herkes birbirini tanırdı, sözünü ettiğim bu dosta telefon etti, beni belli bir kahvede beklediğini söyletti. Sekiz gün, yüzü yola dönük, o kahvede oturup beş altı saat beni bekledi. Ben direndim. Her gün sokağa çıkıyor, ama Paris'in o yakasına gitmiyordum. Oysa, yeni bir sevda yaşama arzusuyla yanıp tutuşuyordum. Sekizinci gün, darağacına gider gibi girdim o kahveye.

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraflar taşınırken yitip gider. Anam, ömrü boyunca yirmi-yirmi beş kez taşındı ve aile fotoğraflarımız işte bu taşınmalar sırasında yitti. Fotoğraflar çekmecelerin arkasına kayar ve en iyi olasılıkla, yeni bir taşınmada buluruz onları. Yüz yılın sonunda, cam gibi kırılırlar. Daha önce söyledim mi bilmem? Günün birinde 50'li yıllara doğru, Hindiçini'de satın alınmış bir dolabın çekmecesinin altında, 1905 tarihli, o zaman Saint-Benoit Sokağında oturan birine postalanmış bir kart buldum. Onsuz yaşanamayan fotoğraf, daha benim gençliğimde vardı. Anam için, bir çocuğun resmi kutsal bir şeydi. İnsan çocuğunu küçükken görebilmek için, fotoğrafa başvuruyordum. Hâlâ öyle yapılır. Gizemli bir şeydir bu. Ben yalnız Yann'ın fotoğraflarını güzel bulurum, henüz onu tanımazken, on yıl önce çekilen fotoğraflarını. Bu resimlerde, şimdi onda aradığım şey, Eylül 1980'de iyi ve kötü yanlarıyla başımıza gelecekler konusunda henüz hiçbir şey bilmemenin çocuksuluğu var.

19. yüzyılın sonlarında, *Sevgili*'deki gibi, resim çektirmek için fotoğrafçıya gidilirdi, Vinh Long'ta yaşayanlar öyle yapardı – daha uzun süre var olabilmek için.

Ninelerinizin fotoğrafı yoktur. Bütün dünyada arasanız yoktur. Biraz üstünde durunca, fotoğrafın yokluğu hem bir eksiklik, hem de bir sorun olup çıkar. Nasıl yaşadılar acaba fotoğrafsız? İnsan öldükten sonra, yüzden ve bedenden geriye hiçbir şey kalmıyor. Gülümsemeyle ilgili hiçbir belge. O zamanki insanlara ileride fotoğrafın bulu-

nacağını söyleselerdi, mutlaka allak bullak olur, korkuya kapılırlardı. İnsanların o gün sanacağının, bugün sandıklarının tersine, fotoğrafın unutuşa yardım ettiğine inanıyorum. Çağdaş dünyadaki işlevi daha çok bu. Bir ölünün ya da bir çocuğun, elin ereceği yerde duran, değişmez ve yassı yüzü, kafamızın içinde zaten var olan milyonlarca görüntüden yalnızca biri. Ve bu milyonlarca görüntüden oluşan film hep aynı film olacaktır. Ölümü doğrular bu. Fotoğrafın ilk dönemlerinde, 19. yüzyılın ilk yarısında neye yaramış olduğunu, insan için taşıdığı anlamı, yalnızlığının göbeğinde, ölüleri yeniden görmeye mi ya da kendini onun yerine koymaya mı yaradığını bilmiyorum. Kuşkusuz kendini onun gibi görmeye. İnsan kendi fotoğrafı karşısında hep kafa karışıklığına ya da hayranlık duygusuna kapılır, ama hep şaşırır. Biz her zaman karşımızdakinden daha çok gerçekdışıyızdır. İnsan yaşarken, en az kendini görür, aynanın o düzmece görüngesi içinde bile, kendi düzenlenmiş görüntüsünün bakışında, en iyi görüntüyü, resmi çek-tirmek üzere alıcının karşısına dikildiği zaman takındığı silahlı yüzün imgesini saklamak ister.

SUYU KESEN ADAM

Bundan birkaç yıl, üç ya da dört yıl önce, öğleden sonra Fransa'nın doğusundaki bir köyde, bir yaz günüydü. Bir su işleri görevlisi biraz toplum dışı, başkalarına benzemeyen, hani ne derler, biraz geri zekâlı insancıkların evine suyu kesmeye geldi. Belediyenin kendilerine bıraktığı işletmediği eski bir garda oturuyorlardı — hemen yakından hızlı tren yolu geçiyordu. Erkek, köydeki insanların ufak tefek işlerini görüyordu. Ve bunlar besbelli belediyeden yardım alıyorlardı. Biri dört, öbürü bir buçuk yaşlarından iki çocukları vardı.

Evlerinin önünden, az ileriden hızlı tren yolu geçiyordu. Havagazı, elektrik ve su faturalarını ödeyemiyorlardı. Büyük bir yoksulluk içindeydiler. Günün birinde, adamın biri oturdukları garın suyunu kesmeye geldi. Ve suskun kadını gördü. Koca orada değildi. Biri dört, öbürü bir buçuk yaşındaki iki çocuğuyla azıcık geri zekâlı bir kadın. Görevli, görünüşe göre, bütün öbür insanlar gibi biriydi. Ben ona Suyu Kesen Adam adını verdim. Adam, yazın tam ortasında olduğunu gördü. Kendisi de yaşadığı için, bunun çok sıcak bir yaz olduğunu biliyordu. Bir buçuk yaşındaki çocuğu gördü. Gidip suyu kesmesini söylemişlerdi, o da kesti. Zamanını kullanma izlencesine uydu: suyu kesti. Kadını, çocuklarını yıkayacak, susuzluklarını giderecek sudan da yoksun bıraktı.

Hemen o akşam, bu kadınla kocası çocuklarını alıp işletmediği bırakılmış garın az ilerisinden geçen Hızlı Tren yoluna yatmaya gittiler. Birlikte can verdiler. Topu topu

yüz metre ötede. Demiryoluna uzanmak. Çocukları kırıptısız tutmak. Belki ninniler söyleyerek uyutmak.

Tren durdu diyorlar.

Evet, bu kadar işte öykü.

Görevli konuştu. Suyu kesmeye geldiğini söyledi. Çocuğu gördüğünü, çocuğun annesiyle birlikte orada olduğunu söylemedi. Kadının kendini savunmadığını, suyu kesmemesini söylemediğini bildirdi. Bütün bilinen bu.

Giriştiğim anlatıyı kaldığım yerden sürdürüyorum ve birden kendi sesimi işitiyorum –Kadın hiçbir şey yapmadı, kendini savunmadı– Evet, öyle. İnsanlar bunu Su İşleri Görevlisinin ağzından öğrenecekler. Suyu kesmemesini söylemediğine göre, görevini yerine getirmemesi için hiçbir neden yoktu. Peki, anlaşılması gereken bu mu? İnsanı çılgına çeviren bir öykü.

Anlatıyı sürdürüyorum. Görmeye çalışıyorum. Adam da onları gördüğü halde, görevliye iki çocukları olduğunu söylemedi kadın; ayrıca, kendisi de bu sıcak yazın içinde bulunduğundan, yazın kavurucu olduğunu da. Suyu Kesen Adamın işini görmesine göz yumdu. Bir an çocuklarıyla yalnız kaldı, sonra kalkıp köye indi. Tanıdığı bir kahveye gitti. Bu içkili kahvede patron kadına ne dediğini kimsecikler bilmiyor. Ben de. Patron kadının bir şey söyleyip söylemediğini de. Bütün bilinen, kadının ölümden söz etmediği. Patron kadına olayı anlattı belki de, ama ona kendini, kendisiyle birlikte iki çocuğunu ve kocasını öldürmek istediğini söylemedi.

Kahvenin kadın patronuna ne söylediğini bilmediklerinden, gazeteciler bu olaya değinmediler. ‘Olay’ derken, kadının, bütün aileyi öldürmeye karar verdikten sonra, ölmezden önce yapması ya da söylemesi gereken şeyi yapıp

söylemek üzere, adını bilmediğimiz erkekle iki çocuğunu yanına alıp evinden ayrıldığı ânı dile getirmek istiyorum.

Burada, suyun kesildiği anla kadının kahveden döndüğü an arasında, öykünün suskunluğa gömülüşünü olduğu gibi saklıyorum. Başka bir deyişle, derin sessizliğiyle edebiyatı yerli yerine koyuyorum. Anlatıyı sürdürmeme izin veren de bu; beni öykünün içine sokan da, o olmasa, dışarıda kalacağım. Kadın kocasını bekleyebilir, kararlaştırdığı ölümü ona haber verebilirdi. Ama hayır. O, kalkıp köye, içkili kahveye gitti.

Eğer bu kadın açıklamada bulunsaydı, hiç ilgimi çekmeyecekti. Ama iki çift sözü bir araya getiremeyen Christine Villem'in müthiş ilgimi çekiyor, çünkü onda o kadındaki şey var: anlaşılmaz bir şiddet. İnsanın bulgulamaya çıkabileceği, ancak sessizlikle yansıtabileceği içgüdüsel bir davranış biçimi vardır. Bir erkek davranışını sessizlikle anlatmak çok daha zordur, çok daha yapaydır, çünkü erkekler sessizlik değildirler. Eskiden, çok çok eskiden, binlerce yıldan beri, sessizlik kadın demektir. Dolayısıyla, edebiyat da kadın demektir. İster kadınlardan söz edilsin, ister kadınların kendileri edebiyata el atsın, kadınlardır edebiyat.

Evet, bu kadın, hiçbir zaman ağzını açmadığı için konuşmayacağı sanılan bu kadın, besbelli ki konuştu. Verdiği karardan söz etmedi herhalde. Hayır. Onun, yani verdiği kararın yerini tutan bir şeyden, belki hem kendisi, hem de bu öyküyü öğrenecek bütün insanlar için kararıyla eşdeğerde olacak bir şeyden söz etti. Belki sıcakla ilgili bir tümceydi bu. Sonradan kutsallaşacak bir tümce.

Dil, işte böyle anlarda en büyük güce erişir. İçkili kahvenin kadın patronuna her ne dediyse, bu sözler her şeyi dile getirmekteydi. O bir çift söz, ölümü gerçekleştirmezden önce edilen o son sözler, bu insanların ömür boyu sürdürdükleri suskunlukla eşdeğerdeydi. Ve kimsecikler yakalamadı bu sözleri.

Bir yola çıkış, bir ölüm, bir canına kıyma anında, insanların akıllarının köşesinden bile geçirmediikleri anlarda hep böyle olur. İnsanlar, söz konusu olaydan önce yaşanan, kendilerini uyarması gereken şeyleri unuturlar.

İkisi de çocukların birini kucaklarına aldılar, dördü birlikte gidip hızlı trenin yoluna yattılar ve beklediler. Suyu Kesen Adamın hiç başı ağrımadı.

Suyun Kesen Adamın öyküsüne şunu ekliyorum, bu –geri zekâlı olduğu söylenen– kadın, her şeye karşın bir noktayı kesinlikle biliyordu: Onu ailesiyle birlikte içinde bulunduğu durumdan kurtaracak birini beklemediği gibi, artık o durumdan hiç kurtulamayacağını da. Herkes, bütün toplum tarafından yüzüstü bırakıldığını, kendisine yapılacak tek bir iş kaldığını, bunun da ölmek olduğunu biliyordu. Biliyordu bunu. Çok korkunç, çok derinlere uzanan, çok ciddi bir bilgiydi bu. Dolayısıyla, kendisinden söz açtığımız zaman, bu cana kıymadan yola çıkarak, 'bu kadının geri zekâlılığına da değinmemiz gerekir, ama kimse bundan söz etmeyecek.

Büyük bir olasılıkla, anısına ilk kez burada değiniliyor. Adını söyleyecektim, ama bilmiyorum.

Dosya çoktan rafa kaldırılmış.

İnsanın kafasında yalnızca, ölüme birkaç saat kala, kavurucu bir yaz sıcağında, küçük bir çocuğun taze ve canlı susuzluğuyla vaktin gelmesini bekleyen geri zekâlı genç ananın fır dönüşü kalıyor.

FIGON GEORGES

Dostum Georges Figon, ceza ertelemesinden yararlandığında, otuz beş yaşındaydı. On sekizle otuz beş yaş arasında, on dört yıl yedi ay geçirmişti kodeste. Bu öyküde hiçbir zaman kabul etmeyeceğim bir şey var, sonu Figon'un ölümü. Burada işte bundan söz edebilmek için konuyu yeniden ele alıyorum. Bırakıldıktan sonra, Figon birkaç hafta mutlu oldu. Derken, ansızın ip koptu. Günün birinde sıkıntı çöktü üstüne ve nerede olursa olsun bir daha yakasını bırakmadı. Hiçbir şey işe yaramadı. Ve bu iş ölümüne dek sürdü, çünkü işte bu yüzden öldü, kendini polise vurdurttu. Figon umutsuzluktan öldü, çünkü tutukluluk, hapisane öyküsünün kodes dışına aktarılışında hiçbir işe yaramadığını, hiçbir zaman deliğe düşmemiş insanlara bu öyküyü anlatmanın olanaksızlığını anlamıştı. Bir de zindanın işte bu, belli bir şeyi elinden kaçırmak olduğunu. Fresnes Hapisesinin dışında, Figon kesin bir yalnızlığa düştü. Biz saatlerce geceler, gündüzler boyu dinledik onu. Ama coşkumuz geçtiği an, durmadan Figon'un kafasını kurcalayan bu öykü bizden uzaklaşıp gidiyor, Figon da bunu biliyordu. Niçin? Çünkü, hiç kuşkusuz anlatılan şeyi yaşamış olanla dinleyen arasında iş, uğraş, ahlak anlayışı, siyasal bağlantı gibi ortak yanlar bulunmalıdır. Figon zindan üstüne bir kitap yazmış olsaydı, okurları tanıdığı zindanların mahpusları olacaktı. Ne kadar göreceli olursa olsun zindanla özgür yaşam arasında ortak hiçbir şey, şöyle uzak da olsa, en küçük bir benzerlik yoktur. Uyku, okuma bile başkadır. Figon mutlu olduysa, ancak

kodeste olmuştur, kitaplık görevlisiyken ve zindan üstüne bir vuruşu andıran bir kitap kotarıırken. Onun gözünde bu kitap toplumu değiştirecekti. Figon başarısızlığa uğradı, bu yüzden can verdi. Öbür insanlara zindanla ilgili bilgisini aktaramadığı için can verdi. Figon, kodeşe tıklmış insanların günlük yaşayışını çarpıcı bir kesinlikle betimliyordu, kaldığı bütün hapisanelerin hükümlülerini tek tek tanıyor, yargıçtan tutun savcıya dek bütün Fransız adalet aygıtının *curriculum vitae*'sini (özgeçmişini) biliyordu. Bütün bunlar hiçbir işe yaramadı. Dert, biraz da Figon'un olaya sadakatinden, Figon'un saflığından geldi. Pusulayı şaşırmış bir halde, olguların doğruluğuna, gerçek batağına saplandı kaldı. Figon ilkin unutup sonra yeniden uydurseydi, özellikle de yaşantısını kişiselikten kurtarsaydı, belki umutsuz ölmezdi. Hile yapması, kendi çektiklerini başkaları için yeniden kotarması gerekliydi. Özgür yaşamının günlük akışı, zindandaki yaşamının günlük akışından oluştu. Unutmaktan korkuyordu. Hiç kuşkusuz, zindan olgusunda, biz 'dürüst insanlar'a önerilenle kıyaslanmayacak bir ilk sınav vardır. Ayrıntıları anımsıyorum. En küçük hak bile bağırıp çağırımlarla, göz dağlarıyla, zamanla elde ediliyordu. Bu dediğim otuz yıl önceydi, hapisanelerde ne televizyon vardı, ne de radyo, sanırım yalnız paraya çevrilebilen sigaralar vardı. O kadar.

Yeniden okuduktan sonra yazdıklarımı dönüyorum. Figon ancak zindanda mutlu olabildi dediğim zaman – şunu eklemeliydim: Bırakılınca tadacağını umduğu o aynı mutluluk. Fresnes Hapisanesinde yaşadığı özgürlüğünü. O özgür olma mutluluğunu yaşayabilmek için çevresindeki zindanı kaldırdınca, bu mutluluk uçup gidiyordu. Belki hep böyledir bu.

WALESA'NIN EŞİ

Ben gazetecileri söz'ün rençberleri, söz'ün işçileri sayarım. Gazetecilik, ancak tutkuyla yapıldığı zaman edebiyat düzeyine yükselir. Michel Cournot'nun yazıları şimdiden tiyatroyla ilgili güzel bir kitap oluşturmaktadır. Kimi zaman bir gazetede, ansızın, özellikle duruşmaları ya da sıradan olayları aktaran yazılarda bir metne rastlarız. Örneğin, özellikle tenis konusunda, birden yazar kesilen bir Serge Daney var. Özellikle çalakalem yazdığında yazar kesilen Serge July de öyle. Bir de André Fontaine.

Godard, televizyon gazeteciliği konusunda ne düşündüğünü söylemek üzere, 'Sept sur Sept' (Yedi Üzerinden Yedi) adlı izlencede bir kez söz aldı. Walesa'nın Nobel Ödülü sırasındaydı. Polonya Hükümetince bunu yapması -Stokholm'e gitmesi- yasaklanan kocasının yerine eşi gitmişti ödülü almaya; Godard, bu konuda gazetecilere şöyle dedi: "Walesa'nın eşi ödülü almaya gittiğinde, görüntünün tam ortasındaydı ve uzun süredir ilk kez, siz televizyon gazetecileri, televizyonun görüntü alanında çok güzel bir kadın yakalamıştınız ve hiç umulmadık biçimde, sizler uzakta kaldınız. Neden böyle uzakta kaldınız acaba? Ayrımda bile değildiniz." İçimden: 'Kadın güzel olduğu için, demek geliyor.' Godard sonra ekledi: "Çünkü o ne bir manken, ne de işi kendini göstermek olan bir sinema oyuncusuydu."

Godard yapılması gerekeni söyledi.

Kocasının yerine ödöl almaya giden bu genç Polonyalı kadının harika bir idesiydi o. Gerçekteyse, insanı öldürecek kadar sıkıcı oldu. Ödöl töreni boyunca, bu kadını yakından görebilmeyi bekledik. Hiç olmadı. Öylesine garip ki. Gazetecilikte kimi mercekler, kimi bakış açıları yasak sanki. Gazetecilik öyle yaparsa zararlı çıkacak, talihsizliğe düşecek sanki, ancak şunu gözetirse görevini yerine getirebilecek: Walesa'nın eşini yalnız orada bulunuşuyla verip güzelliğini göstermezse.

Gerçek bir haber bu kadını gösteren haber olurdu, çünkü Walesa'nın eşi sevdiği kadındı, Walesa'dan öte bir şeydi. Eşi, o gün, bizi alıp bütüne, ayrılmaz bir parçası olduğu bütünsel olguya götüren haritaydı. İçinden geçen birinden, söz konusu kişi ölmeden ayrılamayacak bir ormandı, bir giysiydi, bir saçtı, bir mektuptu, mağaranın birinin dibindeki bir el iziydi, bir telefon şebekesindeki sestti. Gerçek bir haber hem öznel, hem elle tutulur, yazılı ya da sözlü, her zaman dolaylı kalan, belli bir imgedir.

Kimi zaman, yan tutan, bu yüzden de parlaklığını yitiren gazeteciliğin en iyi gazetecilik olduğunu düşünüyorum, çünkü o zaman, en azından, bilgisizliği yerli yerine oturtuyor, olayın yansıtılış biçiminden kuşkulamamızı sağlıyor. O vakit, düzeltmek üzere olayın içine giriyoruz. Ona sahip çıkabiliyoruz. Üzücü bu dediklerim, Stokholm'ü ve küçük Polonya kırsağını boşa harcamak üzere televizyona bulaşan beceriksizlik. Walesa'nın eşi yani.

TELEVİZYON VE ÖLÜM

Michel Foucault'nun ölümüyle başladı; Michel Foucault öldü ve ölümünün ertesi günü, televizyonda onu Collège de France'da ders verirken gösteren bir film gördük. Konuşurken uzak bir cızırtıdan başka bir şey işitilmiyordu. Ses vardı aslında, ama bunun Collège de France'da ders veren Michel Foucault'nun sesi olduğunu söyleyen gazetecinin sesi onu bastırmıştı. Derken Orson Welles öldü, aynı şey. Dinlediğimiz, derinlerden gelen işitilmez sesin öbür dünyaya göçmüş bulunan Orson Welles'in sesi olduğunu söyleyen açık seçik bir sestti. Böylece önemli birinin ölümünde kural haline geldi; konuşan ölünün görüntüsü, kısa bir süre önce can vermiş bulunan bilmem kimin sesini işitiğimizi söyleyen gazetecinin sesiyle bastırılır oldu. Kuşkusuz servis şeflerinden biri keşfetmişti bunu, gazeteciyle ölü aynı anda konuşurlarsa, bunun daha sonra, ille de spordan değilse bile, daha başka, değişik, eğlendirici, ilginç şeylerden söz edebilmeye olanak verecek bir dakikalık yayın süresi kazandıracağını bulguladı.

Fransa'da, televizyon habercilerine, kaçırılmış rehine-lerin görüntüsü sırasında takındıkları acılı gülüşten hava durumunu anlattıkları sırada yüzlerinde beliren keyifli gülüşe bir anda geçmemeleri gerektiğini söyleyebilmek elimizde değil. Olacak şey değil bu. İnsan mutlaka başka türlü yapabilir, ne bileyim ben, örneğin iki duruş arasında, başka bir havaya bürünebilir. Ayrıca, servis şefleri öyle olmasını isteseler de her haberi sıradışı bu olay haline getirmek de olanaksızdır. Aynı biçimde, hep keyifli gözükmek

de. Yer sarsıntılarını, Lübnan'daki bombalı saldırıları, ünlü kişilerin ölümlerini, araba kazalarını bildiği gibi okumasına izin verilmeli, ama sen gülünç habere doğru öyle bir telaşla koşuyorsun ki, kaza haberini okurken sırtıtmaya başlıyorsun. O zaman da işin bitik. O gece gözüne uyku girmiyor. Ne anlattığını bilmiyorsun artık. Sonunda bir dizi gülünç televizyon haberi ortaya çıkıyor, sen de çöküntüden çöküntüye sürükleniyorsun.

Genellikle, ünlü kişilerin ölümleri, Nobel Ödülü, Meclisteki oylamalar gibi büyük güncel olayların dışında hiçbir şey olmuyor televizyonda. Kimse konuşmuyor televizyonda. Hani şu konuşmak anlamında. Sizin anlayacağınız: Herhangi bir şeyden, araba altında kalmış bir köpekten yola çıkıp insanoğlunun hayal gücünü, yaratıcı dünya kültürünü, alabildiğine yaygın olan o garip üstün yeteneğini harekete geçirmek. Konuşmak, televizyonda olup bitenin dışında bir şeydir. Biz müşterilerin televizyon satın alan, bundan ötürü vergilendirilen bizlerin televizyondan, ister hükümet üyelerinden, ister bilmem kaç milyon frank aylık alan kurum görevlilerinden gelsin, bir sürü dil sürçmesi ya da benzeri aksaklıklar beklediğimizi söylemek gerek. 1984'te Kitap Fuarının açılışında, kısa olduğu, dolayısıyla sık sık uçağa binen birine çok daha uygun düştüğü için şiir okuduğunu söyleyen Chirac ya da akşam televizyonu yerine kara televizyon izlencesinin saat bilmem kaçta yayınlanacağını anons eden sunucu bizim yeğlediğimiz şeylerdir. Ben, *Hiroşima Sevgilim*'le ilgili olarak, televizyonda: Alain René ile Jacqueline Duval'ın ünlü filmi denediğini işittim. Ayrıca ünlü oyuncu Madeleine Barrault'nun canlandığı *L'Amante anglaise* sözünü de. Televizyona yeni alınmış küçük, utangaç bir kızcağzın ağzından.

Belki de, televizyonda oynayacak rolü bulunmayan, kendi aralarında güncel olaylardan söz edecek kişiler tarafından konuşulan gerçek bir dil işitse, artık onlara dayanamazdık. Bu konuşmalar yeterince dengeli, yeterince çizgidişi olmayacak, gereğinden çok doğru olacaklardı herhal-

de. İnsan, gerek öz gerek biçim açısından yalan söylendiği için televizyonun karşısında duruyor. 1986 Aralığında üniversite öğrencilerinin mucize yaratan direnişi sırasında yaptıkları gibi tam beklediklerimizi söylerlerse, televizyon habercileri adına korkarız. İçimizden hemen kâğıda kalem sarılıp onlara iki satır yazmak, koşup hepsini kucaklamak gelir. O günlerde, onların özverileri öğrenci direnişine eklenmiş, onunla bir olup çıkmıştı. Şimdi artık böyle bir şey hemen hiç olmuyor. Bu dediğim 86 Aralığında Fransa'da oldu. Bütün Paris, öğrenci direnişi kadar, bundan söz ediyordu. Pasqua'yla Pandraud köpeklerini salana dek, tam bir şölendi haberler.

TALİH AÇAN SÖZ

Annem, kamu görevi yapanlardan, devlet görevlilerinden, veznecilerden, mübaşirlerden, gümrükçülerden, görevi yasayı saydırmak olan herkesten korkardı. O onulmaz yoksul kafa yapısından ötürü kendini hep suçlu sayardı. Hiçbir zaman bütünüyle kurtulamadı bu korkudan. Ben, anamın bu korkusundan sözlü sınavlarla kurtuldum. Başardığım her sözlü sınavdan sonra, aileden gelen sürekli yoksulluğa karşı bir adım daha atmışım gibi bir duygu belirirdi içimde. Talih kapısını açan söz. Kendi bedenimle, beni yutmak isteyen toplumsal varlık arasında amansız bir çatışma vardı sanki. Şarkıcılar, oyuncular seyirci karşısında aynı şeyi yaşıyor olmalılar. Şarkı söyleyişinizi ya da konuşmanızı dinlemek üzere para verenler, yaşayabilmek için 'alt etmeniz' gereken düşmanlardır. Bunu, söze ege-men olmayı, dinleyiciyi ardınıza takıp götürmeyi bir kez becerdiniz mi, ondan sonra hep becerirsiniz. Sizi dinlemek için zahmetlere girmiş insanları düş kırıklığına uğratmak gerektiğini öne sürersiniz. Oysa işin aslı bunun biraz ötesindedir, sizi yargılamaya geleni boğazlamaya girer azıcık.

YEŞİL BİFTEK

Hayır, hoşlarına gitmemekten hiçbir zaman korkmadım. Çevremdeki herkes bu korkuyu duyarken, hoşlarına gitmemekten çekinirken, ben tam tersine, hoşlarına gitmemeyi, her kuşun etinin yenmeyeceğini bilmelerini isterim. Biftek alırken, inatla size etin 'iyi yanı'nı, kırmızı yanını gösterdikleri zaman: "Lütfen, öbür yanını gösterin," derim. Onlar da: "Size şunun öbür yanını göstereyim, aynı parçadır..." diye karşılık verirler ve aynı biçimde yerine koydukları ilk parçayı bırakırlar. Günün birinde, hep aynı kol bacak şişmesinden sonra hastaneden çıkınca, Yann'dan bana bir parça biftek almasını istemiştım, canım et istiyordu. Yann satıcılara hiçbir şey söyleyemez, zehirlenme de içinde olmak üzere, her şey gelebilir başına. O gün, yeşile çalmış bir biftekle geldi. Düpedüz yeşil bir etti bu. Eti kapıp ona gösterdim: "Ağzınızı açamadınız mı?" dedim, o da: "Açamadım," dedi. Ağladım. Kendimi tutamadım. Ona: "Bakın, bu ilk yemeğim, hastaneden çıkıyorum, bunu atıp başka bir parça alabilirdiniz," dedim. O da, "Düşünemedim," diye karşılık verdi. Bir daha ağlamadım. Bifteği kapıp çöp tenekesine attım. Öfkem tepemdeydi. Biftek yeşil, öfkem mosmordu. Yemeğe döndüğünde, bifteği çöp tenekesinden aldım, tabağına koydum. Geldi, yeşil bifteği gördü, korkunç bir çığlık kopardı, geri gelmemecesine çöp tenekesine attı. Bir daha kimsecikler masada göremedi o eti.

Mademki alışılmış davranışlardan söz ediyoruz, başka bir saplantım daha var. Özellikle uçakta yanımdakilerle konuşmak. Karşılık versinler diye. Karşılık verilirse, yanımdaki güven içinde demektir, o zaman ben de güven içindeyimdir. Manzaradan ya da genel olarak yolculuklardan ve uçak yolculuklarından söz ederim. Trendeyse yabancı insanlarla konuşmak için konuşurum, gördüklerimizden, kır manzaralarından, havadan söz ederim. Çoğunlukla çok güçlü, çok karşı konmaz bir konuşma arzusu duyarım.

Bir keresinde, uçakta, hiç, ama hiçbir soruma karşılık vermeyen bir beyin yanına düştüm. Sonunda vazgeçtim. Kendi kendime, ona sevimli gelmiyorum besbelli, dedim. Beni tanıdığı aklıma bile gelmedi. Ve adam, giderken bana dönüp, "Hoşça kal Marguerite Duras," dedi. Demek doğruduydu, benimle konuşmak istememişti.

İSTEMİYOR MUSUNUZ?

Daha önce değindiğimiz konuda, yazarların, kadın romancıların, yetmiş yaşındayken bile uyandırdıkları cinsel arzular konusunda şunu anlatmak istiyordum: Birkaç, iki ya üç yıl önce, '23 Ocak, sabah 9'da sizinle sevişmeye geleceğim' diyen adamların birinden bir mektup aldım. İnsan böyle durumlarda kendi kendine, 'Kaçığın biri,' der. Ve unuttur gider. Oysa 23 Ocak sabah 9'da kapı çalındı! Kim o? "Benim. Kapıyı açabilirsiniz, ben hani şu size yazan adamım..." dedi. Ben de, "Şaka mı ediyorsunuz?" dedim. Karşılık veriyor: "İstemiyor musunuz?" Ben, "Evet, öyle istemiyorum," diyorum. Adam bundan sonra ağzını açmadı. Kapının önüne uzandı. Öğleye dek kıpırdamadı. Kiracılara telefon ettim, büyük bir dayanışma vardır aramızda, zaman zaman başımın derde girdiğini de bilirler. Kiracılar gelip delikanlıya, "Biliyor musunuz, biz onu tanırız (evet, tıpatıp öyle), kapıyı asla açmaz," diyorlar. Oğlansa, "Olsun, burada iyiyim, her şeye karşın yakınındayım," gibi hoş bir karşılık verdi. Ancak ikindiye doğru evden çıkabildim. Veda etmeden gitti.

Her şeyi söylüyorum: Benden başka biri *Lol V. Stein*'ı yazmış olsaydı, kolayca kabul edip etmeyeceğini bilmiyorum. *Konsolos Yardımcısı*'nı da. *Acı*'yı da. *Atlas Okyanusu Kıyısındaki Adam*'ı da. Ya yazmayı bırakır ya da Rinaldi'cilik¹ yapardım.

¹ Odorico Rinaldi, 1595-1671 arasında yaşamış, Roma'daki Oratorium Kilisesinde kitaplık görevlisi olarak çalışmış, Baronius'un *Kilise Yıllıkları*'nı sürdürüp kısaltmıştır. (Ç.N.)

Sartre konusunda çoğu zaman hiçbir şey düşünmem. Aklıma geldiğinde, onu Soljenitsin'e benzetmekten kendimi alamam. Gulag'sız bir ülkenin Soljenitsin'i. Kendi eliyle kurduğu bir çölde yapayalnız gözüktür bana. Bir tür sürgünde. Ne çok isterdim Conrad'ın şimdi yaşamasını. Her yıl yeni bir Conrad, ne mutluluk!

Son yıllarda, benim için çılgınlık Proust değil, Musil oldu, özellikle de *Niteliksiz Adam*'ın son cildi. Bugün, 20 Eylül, bir şey söylemem gerekse, son yıllarda tutkuyla okuduğum yazarların Ségalen'le Musil olduğunu söyledim. Ama bugün, 20 Eylül günü, yıllardır okuduğum en güzel, en çarpıcı şey, ozan Dominique Fourcade'ın derleyip Hermann Yayınevinde bastırıldığı, Matisse'in *Ecrits et Propos sur l'Art* (Sanat Üzerine Yazı ve Söyleşiler) adlı yapıtta Barnes Vakfı Dans Topluluğu konusundaki yazıları. Şu anda Renan'ı, *La Vie de Jésus-Christ*'i (İsa'nın Yaşamını), bir de Kutsal Kitap'ı okuyorum, arada da Jean Eustache'ın *La Maman et la Putain* (Ana ve Yosma) adlı olağandışı yapıtını. Kitaplarım zor mu, bu mu öğrenmek istediğiniz? Evet, zor. Hem de kolay. *Sevgili* çok zor. *La Maladie de la mort* zor, çok zor. *L'Homme Atlantique*, çok zor, ama öyle güzel ki zorluğu ortadan kalkıyor. Anlaşılmasa bile. Zaten bu kitaplar anlaşılmaz. Burada gereken sözcük bu değil. Kitapla okur arasında özel bir ilişki söz konusu. Birlikte dertleşir, birlikte ağlarız.

POISSY'DEKİ GÖZETLEME KULELERİ

Paris'te yazarken, dışarının, dışarı çıkmanın özlemini duyarım. Çevremde hiç kimse bundan ne denli yoksun kaldığını kestiremez. Dışarıda yazamam. Yazmak için ne kadar yere gereksinmem varsa, yazmamak için de o kadar vardır. Paris'te sokağa çıkmam zordur. Tek başıma sokağa çıkamam, olanaksızdır. Dışarıda uzun süre yürüyemem. Sokakta zor soluk alırım. Kara Kayalar Otelinin loş ve ısız iç koridorlarında güzel soluk alır, çok rahat yürürüm. Yirmi yıldır bana kollarınız bacaklarınız şişiyor diyorlar. Kimi zaman inanıyorum buna, çoğunlukla inanıyorum, zaman zaman da hayır. Nöbetler hep evden ayrılacağım zaman, tam eşikte baş gösteriyor. Hele oturduğum yapının dış kapısından çıkarken, işler daha da çetinleşiyor, usturayla kesilip biçilmiş bir sokağa çıkıyorum sanki. Sokağın içine 'giriyorum' sanki. Sokak alabildiğine aydınlatılmış, dışarı denen şeyi hem canlandıran, hem barındıran kocaman bir kafes sanki. Kafamda, hani şu tutukevlerinin gözetleme kulelerinden, özellikle de sık sık önünden geçtiğim Poissy'deki eski tutukevinin gözetleme kulelerinden aydınlatılmış yüzeyle çok yakın bir şey. Bedenin gelip durması yasaklanmış, gölgesiz, apaydınlık yüzeyler. Evet, hastalığının bacak şişmesi olmasını yürekten isterim doğrusu. Arabama ulaşip kapıyı çektim mi, tamam, kurtuldum demektir. Peki ama neden? SİZ'lerden; kitaplarımda yazdığım, sokaklarda bile, nereye gidersem gideyim beni tanıyan sizlerden. O insan dolu, güneşli, üstü açık ipe çekilme yerine adım atar atmaz benliğimi saran ürküntüden

kurtulmam olanaksız, bunu derken sokaktan, yaya geçitlerinden, alanlardan, kentten söz ediyorum. Dolaşmak üzere sokağa çıkan, sağa sola bakınan, ağır ağır gezinen insanlar benim için bilmem kaç yıldır yürürlükten kalktı. Bundan sonra artık bu insanlar, sizler gibi olamam. Neyse ki arabayı buldum. Arabam oldukça yaşayacağım. Arabayla dolaşabildiğim, Seine'e, Normandiya'ya bakabildiğim sürece yaşayacağım. Sonra ne olur, bilmem. İnsanlar arabaya binip benimle dolaşmak istemeyecekleri gün ne yaparım bilmiyorum. Bu yıl, ekim ayında Paris'e gittim ve yanımda kimse olmadan, hemen ertesi gün geri döndüm. Araba kullanmak beni yormuyor, ama yanımda kimse olmadan uzun uzun araba sürmem olanaksız. Beş yüz kilometrelik yolda, bir kerecik olsun, tek başıma konuşmayı beceremem. Dolayısıyla uzun bir yolda tek başıma araba sürmektense daireme kapanmayı yeğliyorum. Ayrıca, ne bırakmak, ne de almak üzere araba bırakma yerine gidemem. Ölesiye korkarım araba bırakma yerlerinden. Aynı biçimde, birileri bakıp beni tanırsa, yine olduğum yere çakılır kalırım. Alkolden ötürü besbelli. Sağaltımı korkunç bir şey. "Zaman zaman, sanki içmişsiniz gibi, çok yakından tanıdığınız durumlara düşeceksiniz. Ama geçecek," demişti doktorum. İşte o bu.

Yola çıktım mı, güvenlik içindeyim, hızlı ve iyi sürerim.

Birkaç günlüğüne buraya, Trouville'e gelen oğlum geçende bana, "Yine evdeki bütün masalara yayılmışsın," dedi. Doğru. Artık benimle arabaya binmek ya da bütün masalara yayılmamı istemedikleri zaman ne yaparım bilmiyorum. Ama bu ânın geleceğini, kaçınılmaz olduğunu da. Belki de çoktan geldiğini, başladığını da.

Trouville'de, deniz burnumun dibinde. Gece gündüz, görmesem de, görüntüsü kafamda. Paris'te, yalnız rüzgârlı ve fırtınalı günler bizi denize bağlar. Yoksa, onsuz kalırız.

Buradayşa, aynı görünüme dalmış durumdayız.

Her tepenin ardında, uzakta, o engin boşluk var. Onun bulunduğu yerde gök değişik, daha çukur, daha aydınlık, giderek daha sesli. Ve bu dediğim doğru, martılar kentte suyun, kumsalların üstündekinden daha az gürültü çıkarıyorlar.

Trouville'de yaşama dayanıyorum. Paris'teyse hayır. Bunu söylemek zorundayım. İşte o tehlikeli alanlardan, açık sokaklardan, bir de ikide bir kapımı çalan, ta uzaklardan, örneğin Almanya'dan, evet çoğunlukla Almanya'dan gelen, kapımı çalan, salt beni görmüş olmak için gelen insanlardan ötürü dayanamıyorum.

"Ne istiyorsunuz?"

"Bayan Duras'ı görmek."

Zamanım onlara ayrılmış, onlara kendimden söz etmek görevimmiş gibi, oturup benimle benim hakkımda konuşmak istiyorlar. Bu insanlar, sevdiğim, okuyasınız diye kitaplar yazdığım sizlersiniz.

Beni korkutan ve zaman zaman kötü adamlardan daha ürkütücü olan sizler.

BÜYÜK MAVİ

Şu sırada, oturduğum sokakta, 19. yüzyılda kurulmuş büyük bir basımevi, *Resmi Gazete*'nin basıldığı yer yıkılıyor. Ön yüz tarihsel anıtlara girdiğinden, bütün iç duvarları yıkıyorlar. Kitapta işitilen gürültüden, basınçlı delicilerin, özellikle de tuz buz etmek üzere iç duvarlara savrulan dev boyutlu güllerin ve bu güllerin zincirlerin ucunda duvarlara sallamazdan önce ortalıktaki her türlü insan varlığını temizleyen Arap işçilerin seslerinden ötürü özür dilerim. Üç yıldızlı bir otel olacak. Adı düzmece 'Enlemler' – Akdeniz kıyısındaymışız gibi. Bütün dizgi makineleri gitti. O kocaman kocaman rotatiflerin her sabah, Parlamento'nun olağanüstü toplantıları sırasında, zaman zaman da geceleri ortalığı kaplayan, kimseye zararı dokunmayan, güçlü, yumuşak, eşsiz gürültüsü işitilmeyecek artık. İki kat daha çıkacaklar. Basımevi bizim kata ulaşmıyor, ikinci katta duruyordu. Yann'ın odasından, bir avlunun açıklığından, Saint - Germain-des-Prés Kilisesinin kulesindeki saati görebiliyorduk. Hepsi bitti. 18 Aralık 1986, saat 11.55'ten beri, bağtaşından yapılmış bir duvar, saate bakan açıklığı örtüyor. Otel, Saint-Benoit Bonaparte yakasının yarısını kaplayacak. Yapının ön yüzünün biçimi aşağı Broadway'deki büyük mağazalarınınkini andırıyor. Oluklu tunç sütunlar ve sevimli melekler var. Otel 87 baharında açılacak. Üç yüz oda. Üç yıldız. 'Enlemler' adıyla. Neden 'Büyük Mavi' değil acaba? Yapsatçılığın büyük ekinsizliğinin kokusu geliyor insanın burnuna. Paris'te, 6. bölgenin tam ortasındalar ve oteli bir Fransız taşrasının halk pazarı gibi

adlandırıyorlar. Bouygues yapıyor bunu. Ne kulağa hoş geliyor, ne bir anlamı var, ilk bakışta var sanabilirsiniz, ama yok. Tam elli yıl çimentolu işler yaptı, sonra birden otele geçti. Zavallı Bouygues!

PARİS

Burada, insanı kentin boğuculuğundan, sımsıkı sarmalamasından koruyan deniz var. Burada, Paris insana bir yarınlığı, benimsenmesi olanaksız bir yerleşim merkezi gibi gözüküyor. Ölüm pazarı, uyuşturucu pazarı, cinsellik pazarı orada, Paris'te. Yaşlı kadınlar orada gebertiliyor. Karalar'ın yatakhaneleri orada ateşe veriliyor, iki yılda altı etti. Arabalı insanlar, yontulmamış, kaba, saldırgan, arabalarıyla cana kıyan insanlar orada eroin pazarının yeni zenginleri, ölüm pazarının Yönetim Kurulu Başkanları. Volvo ya da BMW'yle dolaşıyorlar. Eskiden bu markalar gizli sonuçları içinde inceliği, herkesle kibarca konuşmanın ve sesin, güzel pabuçların, güzel kokuların inceliğini dile getirirdi. Bir bakıma, ölçülülüğün züppeliği idi. Şimdiyse kimse nin içinden bu arabaları almak gelmiyor. Kent Paris, eski kent. Yitip gidiyor insan orada. Suçu korumak, silmek, özümlemek için en uygun yer; on iki milyon kişiden oluşmuş koca molekül. İki gün önce işlenen, Georges Besse'inki gibi bir suç, ancak Paris'te, koruyucu bölgelerin, insandan oluşmuş duvarların içinde işlenebilir. Kale surları, düzensizliği. Birbirini izleyen dış mahalleleri, halka halka, düzensizlik bağlıyor birbirine. Yirmi yılda oldu her şey. Araba yolları bu düzensizliğin ortasından geçiyor, ona hizmet ediyor, sonunda uluslararası havalimanlarına ulaşıyor. Dış mahallelerin yol haritası yok, yapılması olanaksız, her şey bitmiş. Büyük anayolların dışında, çoktan vazgeçildi bu işten. Paris'te, ormanların adı kötüye çıkmış durumda. Boulogne Ormanı, geceleri güvenlik güçleriyle yosmaların

tekeline, gündüzleriye pazarlıkçıların. Peki biz 'dürüst insanlar'a ne kalıyor? Yabancılar en kötü Paris'te ağırlanıyor. Fransa'da en kötü yemek yenen yer orası. Bütün dünyadaki aydınların gezip dolaşmaya geldikleri, Fransız uygarlığının göz kamaştırıcı sahnesi 6. Bölge, en kötü yemek yenen yerlerden biri diye tanınıyor. Lipp ya da Le Petit Saint-Benoit gibi bir iki ayırık dışında, bütün gezi yerleri gibi, 6. Bölge mutfağı tam anlamıyla fabrika işi. Bunu derken, Asya lokantalarından, pisi ezmesinden söz etmeyeelim, hayır, hiç, ama hiçbir şey demeyelim o küçük Asya kedileri, zavallı hayvanlar konusunda. En çok köpek Paris'te. Ama yenmediklerine göre, sorun değil köpekler. Bir şeyler oldu bu kente. Ne? Belki de araba? İçimden buna inanmak geliyor. Belki de, okuldaki kötü çalışmanın yaşamda uzayıp şimdi artık birkaç kuşağa bulaşması. Belki kötü eğitim gördük, gittikçe daha az şeyi anlar olduk, dolayısıyla, sonunda, hiçbir şey anlamaz hale geldik. Ondan sonra da kötü yaşadık. Sonra alıp başımızı kaçıyoruz. Okula inanmadık, ne küçük okula, ne büyüğüne. Kötü davrandık. Bütün eğitimimizi, bütün inceliğimizi, bütün havamızı yitirdik, geriye yalnızca ticari işlerin kurnazlığı kaldı.

Yirmi otuz yıl önce, Paris'in dış mahallelerinde on iki milyon insan yaşıyordu, şimdiyse nicedir bu konuya ilişkin bir rakam görmedim, belki de artık o kocaman Paris yöresinin sayımı bile yapılamıyor. Belki de artık konutlarda değil, barınaklarda yaşayan konar-göçer bir topluluk var. Uyuşturucu, hırsızlık ve yıldırmacılık arasında, bir taşra kentinin ana çekirdeği haline geldi. Büyük çoğunluğu uğraşsız, işsiz, konutsuz, ailesiz, belgesiz, sabıkalarından ötürü kimsenin sorumluluklarını üstlenmediği, Meksiko'daki çocuklar gibi yitip gitmiş insanlar oluşturuyor. Yiyecek olarak büyük mağazalardan yürütülenlerin dışında bir şey, giysi ve ayakkabı için hırsızlıktan başka çare bulamayan, kahve ve sigarayı ancak imeceyle içebilen insancık-

lar. Bu insanların daha şimdiden kendilerine özgü bir tenleri var, bileşenleri konusunda kesin bir şey söyleyemesek de, buna *kırma renk* diyebiliriz, saçlar kıvırcık, kara, gözler de öyle. Bu uzun boylu, yakışıklı insanlar, (*Mavi Gözler*'de önceden haber verdiğimiz) ileriki büyük işsizliklerin ilk yumağını oluşturuyorlar. Orada duran insanlar. Hiç kıpırdamayanlar. Hiçbir şey yapmayanlar. Yalnızca canlı olanlar. Bir de bakanlar. Darty'nin büyük salonlarında, metrolarda, garlarda, Créteil-Soleil mağazalar zincirinde dikilirken görebiliriz onları.

Paris artık kıpırdamıyor. Olağan bir hızla dışarı akamıyor. Paris'in artık eski imlemi yok; insanlar oraya, bir başkentte bulunduğu sanılan, yapı kurma sanatından tutun da, yazı yazma, resim yapma ve siyaset sanatına dek bütün bilgilerin özünden oluşmuş anlama daha yakın olmak için geliyorlar. Yörede oturan birine gidip sorun: 'Eskiden, Chartres'in oralarda, Rambouillet'de oturuyordum, derken sıkıldım, sonra kalkıp *yakınlaşmak üzere* Paris'e geldim', diyecektir. Yalnız bunun için. Neye yakınlaşmak için, bilemez bunu. İşte bu çoğu zaman aydınlatılmamış olarak kalan dile dökmemek, belki de, terimin bütün anlamlarında yaşamın anlamı denen şeye en yakın düşecek olgudur. İnsanlar, yaşamlarına hemen hemen masalımsı bir bütüne katılma, ona bağlanma anlamı kazandırmak üzere Paris'e koşuyorlar. Paris'in kapılarından kuzeye doğru çıkınız mı, Saint-Denis'ten Courneuve'e, daha sonra Sarcelles'e dek uzanan, soğuktan titreyen bölgelere düşüverirsiniz. Güneydeyse, Versailles Şatosu çevresindeki o olağanüstü bahçeler dolayısıyla kırlar, ormanlar, boş yollar, köy alanları daha tez gelir. Ama anlamı belirgin, dopdolu Paris, olduğu yerde kalır.

Paris'in her mevsimdeki güzelliğini, yaz pazarlarında sokakların yeniden yabanılaştığı, yol haline geldiği kış ak-

şamlarındaki güzelliğini kim anlatacak yeterince? Yeryüzünde hiçbir kent onun kadar inanılmaz bir açık alan bolluğuyla kurulmamıştır. Büyük bir kesimi, anıtların paylaşımında Versailles'a denktir. Nehir, gölgelikleri, bahçeleri, kendisinde başlayan ve onunla yan yana uzanan geniş caddeleri, Etoile'den, Montparnasse'dan, Montmartre'dan, Belleville'den kendisine bakan yumuşak tepeciklerin eğimleriyle en çok yazın gözler önüne serer güzelliğini. Kentin düz kesimi Concorde Alanını sürdüren Louvre'undur yalnızca. Bir de adacıkların.

KIRMIZI KANEPE

Bu daireye 42 Eylölünde döndüm, şimdi Şubat 87, demek ki yaklaşık kırk beş yıldır burada oturuyorum. Bu uzun süre boyunca, dairenin beş odasından üçünde yattım. Oğlum küçükken, yeri geniş olsun diye şimdiki odamı ona bırakmıştım. Bir keresinde, avluya bakan ve savaş sırasında karneye bağlanmış kömürün, tayınlı kömürün konduğu odada bir şey keşfetmiştim, hem de güpegündüz, tek başımayken. Odanın döşemesiyle aynı düzeydeki bir gömme dolapta. Döşemenin tahtaları ayrılmıştı, yeniden bitıştirttim onları. Ama biri yerine oturmuyordu, işte bunun altında gerçek bağadan yapılmış saç tokalarıyla kireç beyazlığında kemikten elde yapılmış bir bit tarağı buldum. Tarağın dişleri bir keten kumaşın atkıları kadar inceydi. Bu dişlerin kökündeyse, küçücük gölgeler, belki bit yumurtaları ya da bitler vardı. Bunun dışında hiçbir şey yoktu, daire kiraladığım gibi kaldı, Saint-Benoit Sokağının ortalık yerinde, değişimsiz. Kırk iki yıl içinde yalnız bir kere (içkiyi bırakma sağaltımından sonra) on-on beş gün değişti. Bana bir eksen çevresinde tersine dönmüş gibi geliyordu. Pencereleerde, duvarların yönü de değişmişti. Artık aynı daire değildi, daha doğrusu, tersyüz olmuş aynı daireydi. Ama asıl çarpıcı olan, görüşteki bu değişimin mantığı matematik kesinliği. Bütün kapılarla pencereler, ana eksene göre hem değişik, hem aynı kalabilmek üzere tam gerektiği kadar dönmüşlerdi. Hiçbir ayrıntı fazla ya da yeterince yer değiştirmemişti. Hiçbir şey unutulmamış, atlanmamıştı, ayırım titiz bir mimari çizimdeki kadar yansımıştı değişime. Banyo-

nun dip duvarlarının oluşturduğu dik açı bile hafifçe dar açıya dnşmşt. Kusursuz görünüş dünya üzerinde yenilenmişti. Pencereden gördüklerim de yer değiştirmişti, ama bu değişimin hangi boşlukta olduğunu seçmek zordu. şimdi çatılar boyunca birtakım taraçalar vardı.

Yeni mobilyalar göze çarpıyordu, önceden, yıllarca önceden tanıdığıma kuşku bulunmayan ve unuttuğumu sandığım mobilyalar, bir de hiç grmediklerim. Aynı bıimde, hiç görmediğim, dairemi satın almış insanlar da. Bunlar Yahudi ülkesinden gelmiş, gerçekten var olmuş şu kırmızı kanepede oturan, cellbe giymiş tüccarlardı. Ancak, kanepede kötü yerleştirilmişti, yatak odamdaki ocağın önünde ydi, sanırım, şimdikinden çok daha iyi bir işte kullanılmayı bekliyordu. Bu işiyse ben bulacaktım.

Bütün bu nesneler bir gecede yok olmadı. İlk giden kırmızı kanepeydi, savaş sırasında onu benim eve bırakmış olan kadın arkadaşımın, Georgette de Cormis'nindi. Aix-en Provence'ta oturuyordu, 1950'yle 1955 arasında geri almıştı onu.

YUVARLAK TAŞLAR

Günün birinde, düz kesiklerle, üçgen biçiminde bir imza taşıyan, yontulmuş, yuvarlak bir taş buldum. Bodrumdaki bir duvarı onarmaya gelmiş Portekizli işçiler tarafından çöp tenekesinin altına yerleştirilmişti. Biri ilgilenir belki diye bile bile oraya koymuşlardı, sonradan öğrendim bunu. Alıp mutfaktaki masanın üstüne getirdim. Sonra yeniden bodruma indim, çünkü başka bir taş görmüş gibiydim. Gerçekten de başka bir taş daha vardı, ilki kadar güzel yontulmuş, ortası besbelli ki elle delinmiş, kenarı da aynı biçimde elle oyulmuş yuvarlak bir taş. Oyuğun çapı oluklu bir kaydırıcıyla iki katına çıkarılmıştı, bunun içinden, şimdi artık yerinde yeller esen, bir odun tıkaç geçiyordu besbelli. İmza atmak üzere parlatılmış küçük alanın dışında, birinci taş yapıldığı zamanki biçimindeydi. İkinci taşın kenarları çoktan değişmişti. İkinci taşın kıvrımı bütünüyle birincininkine denk düşüyordu. İki taş birbirinin içine oturtulunca, kendi eksenleri üzerinde dönüyorlardı. Bütün gece baktım onlara. Seine yamaçlarına dek inen Saint-Laurent Manastırının bodrumlarından geliyorlardı. Bir gün onları Michel Leiris'e gösterdim, o da bunların neye yarayabileceklerini bilemedi. Ona göre, yanlamasına delikten aşağı akacak sularını çıkarmak üzere taneleri ya da meyveleri ezmeye yarayabilirdi, ama bu da pek kesin değildi. Vebayı anımsamış, bilmem kaç kez yıkamıştım onları.

KONSOL

6. Bölgedeki bir eskiciden aldığım XV. Louis tarzı, köylü işi bir konsol bu, otuz beş kırk yaşlarındaydım sanırım, *Barrage contre le Pacifique*'in (Okyanusa Karşı Baraj'ın) yazarlık haklarıyla kuşkusuz. Konsol on-on iki yıldır evimdeydi –bir gece– pek çok kadın gibi gece vakti ötemi berimi yerleştiriyordum – nedenini unuttum, ansızın çekmeceyi yuvasından çıkarıp yere koydum. Konsolun çekmecesiyle gövdesi arasına sıkışmış bir çamaşır çıktı karanlıktan. Açık sarıya dönüşmüş beyaz bir çamaşırdı, sağında solunda solgun pembe lekeler vardı, buruşturulmuş bir kâğıt gibiydi. Yakası büzgülü, kenarlarına ince bir oya çekilmiş bir gömlek, bir karakoydu bu. İnce ketenden. Konsolun ilk sahiplerinden beri oradaydı. Taşınmalar çekmeceler yerinden çıkarılmadan yapılmıştı. Yüksek sesle: 1720, dedim. Pembe lekeler, aybaşı rahatsızlığının son günlerindeki açık renk kandan kalmıştı. Bu iç gömleği, ancak büyük yıllık temizlik sırasında çıkan şu pembe lekelerin dışında, tertemizdi, yıkandıktan sonra çekmeceye yerleştirilmişti besbelli. Asıl lekelerin yerinde, bir kere yıkandıktan sonra kanın bıraktığı hafif izdi pembeler. Karakocilalı tahtanın kokusunu emmişti. Çekmeceler çok doluydu herhalde, karako çamaşırların üstünde duruyordu; kaymış, çekmecenin kenarına düşmüş, sonunda iyice yutulmuş, çekmece yuvasının karanlığına yuvarlanmıştı besbelli. Tam iki yüzyıl kalmıştı orada. Her biri en az oya kadar güzel, onarımlar sırasında aylarca, yıllarca bulunduğu yer-

de kalmıştı. İnsan böyle bir nesneyi çözdüğü zaman ilk aklına gelen: 'Kimbilir ne kadar çok aramıştır kadıncağız bunu,' oluyor. Günlerce. Bu yitişi bir türlü kavrayamadan...

ZAMAN HARCAMAK

İnsan benim yaşımda, gençlikten bunca uzaktayken, gençlerin zamanlarını nasıl harcadıklarını görmek son derece gizemli bir şey oluyor. Hem çok ürkütücü, hem çok gizemli. Özel durum her zaman en kötüsü. Ömrünü dolu dolu geçirmeyi ancak çocuklu kadınlar beceriyor. Onların algıladıkları açık seçik gerçek bu. Çocukların istekleri, bedenleri, güzellikleri, her birine göstermek gereken özen, her birinin beklediği, bulamayınca yaşayamadıkları sevgi kadınların boyunu aşılıyor. İnsanın kolunu kanadını kırmayan tek görüntü, çocuklu kadınlar. Yoksa tıpkı sizlerin birbirinizden alabildiğine uzak olmanız gibi, size oranla bulunduğum uzaklıktan, her varoluş anlamsız, herhangi bir canlı türüne özgü olamayacak kadar gereksiz görünüyor. Hem varoluş, çözümsüz bir sorun. Konutlarda dikey olarak sıralanmış sahanlıklarda yaşayan komşulara bakınca, bunun nasıl olabildiğini merak ediyor, ama siz de o sıralardan birini oluşturunuz.

Zamanı dolduran, gerçekten de, onu harcamak oluyor.

Kilise önlerinde, büyük alanlarda, Darty'de, Hal Alanında dikilip bekleyen bütün o gençler, Paris kapılarının Toplu Konutlardaki işçi dairelerine bakmaktan, kış gecesi, canlı kalmayı sürdürebilmek için işe gitmek üzere çalan saatlerden çok daha az acı veriyor insana.

INDIA SONG'DAKİ BACALAR

Günün birinde, çok uzun yaşarsam, artık yazmayacağım. O gün yazmak bana hiç kuşkusuz gerçekdışı, yapılmaz bir iş gibi gözükecek. Ve saçma.

Bir gün, o ânın gelip çattığını, bir daha yazamayacağımı sandım. Sözünü ettiğim içkiyi bırakma sağaltımı sırasındaydı. Çok iyi anımsıyorum. Amerikan Hastanesindeydi. Pencere önündeydim, Yann koluma girmişti. Tam karşımdaki kırmızı damlara, bacanın birinden çıkan mavi gözlü sarı saçlı kadına, gökyüzüne bakan, yine onun gibi bir başka bacadan çıkan, şaşkın kocasına, *India Song*'daki (Hint Şarkısı'ndaki) yüzbaşıya bakıyordum. Birden ağlamaya başladım, açık gerçek her yanıma sardı, Yann'a bir daha kalemi elime alamayacağımı, bu işin bittiğini söyledim. Bu sözüm içtendi, bugün bile anımsadığım büyük bir acı veriyordu yüreğime. Ama bacalarda gördüğüm düşsel görüntüleri yok etmedi. Onlar orada durmuş acı çekişimi izliyorlardı.

Amerikan Hastanesinden çıkıp eve geldikten sonra, hemen günceme birşeyler karalamak istedim, somut olarak, kalemi elime alıp birşeyler yazmak. İlk, harfleri biçimlendiremedim, derken oldu. İyi ama, bu gelip geçici, yeni yazı da nereden çıkıyordu? -Tıpkı basamağı yükselttiğimiz zaman evin altında bulunan delik- Beş yaşındaki bir çocuğun bölük pörçük, lekeli yazısı ve neden olmasın, suçlularinkine benziyordu.

Şu anda yaptığım gibi, sizinle konuştuğum gibi, oturup bir kitap yazmak isterdim. Sözcüklerin ağızımdan çıkı-

şını şöyle böyle duyumsuyorum. Görünüşe göre, bütün sözlerdeki hiçlik hiç dile getirilmemiş gibi.

İnsan yaşarken, nesnelerin ne zaman orada olduklarını, var olduklarını bilmiyor. Geçen gün bana, yaşamın çok kere iki yönlü olarak kendisini gösterdiğini söylemiştiniz. Ben de işte tam böyle duyumsuyorum: Yaşamım iki yönlü kötü oturtulmuş, kötü yorumlanmış, yerine oturmamış bir film, sizin anlayacağınız bir yanılgı gibi. Cınayetleri olmayan, aynasız ve kurbanı olmayan, konusu, hiçbir şeyi olmayan bir polis filmi. Öyle olmaması için yapılması gerekeni bulun bakalım. Hiçbir şey demeden, en küçük bir el hareketi yapmadan, belli bir şey düşünmeden, salt kendimi göstermek üzere bir sahnede dikiliyorum sanki. Evet, böyle.

İnsan yaşadıklarından çok geç dersler çıkarıyor. Göreceksiniz. Bütün iş bunu kendi kendine söyleyebilmekte, diyeceğim, oturup yazabilmekte. Gerçekten, bir erkekle birlikte olmaktan duyulan mutluluğun, ille de ona beslenen sevgiyi dile getirmediğini ancak iş işten geçtikten sonra bulguluyorsunuz. Sevinin açık seçikliğini şimdi, daha az şiddetli, daha az gönül okşayan anıda buluyorum. En çok aldattığım erkekleri öbürlerinden daha çok sevdim.

Zaman zaman, giderek çoğu zaman ya da isterseniz büyük çoğunluk diyelim, hemen bütün çiftler için geçerli bir sevda güldürüsü var. Bu konuda da görüş değiştirdim, hem de çok. İnsanların çoğu ya birlikteyken daha az korktukları için, ya iki kişinin kazancıyla daha iyi yaşandığı için, ya çocuklardan ötürü ya da gün ışığına çıkarılmayan, hatta akıldışı bir seçimi, dile getirilmesi olanaksız değilse bile çetin bir konum ortaya vuran bir nedenle bir arada kalıyorlar. "Siz bunu anlayamazsınız," derler. Ya da, "Beni burada tutan nedir bilmiyorum, ama başka türlü yapmam." Birbirlerini seven insanlar değildir bunlar, ama yine de arada sevgi başlamıştır. Birini şu ya da bu nedenle, kolaylıkla ya da rahatlık için sevmek de sevgidir. Çoğu zaman dile getirilmemiştir, hiç kuşkusuz öyle de algılanma-

mıştır, ama sevgidir. Bu türlü sevgiler ölümden dile getirilir. İnsan kimi çiftleri görünce ürker: Adam kabadır, hayvan gibidir, kadın önüne gelene ömrünün tam bir cehennem oluşundan yakınır. Çoğu kez yanılırız bu çiftler konusunda, seviye yabancı sandığımız bir sevgi oyunudur bu ve çoğunlukla yanılığa düşeriz. Bernard Pivot beni o Çinli sevgilinin yanında tutan şeyin ne olduğunu sorduğunda: 'Para,' dedim. Şunu da eklemeliydim aslında: Koskoca bir salonu andıran arabanın şaşırtıcı rahatlığı. Sürücü. Arabayla sürücüyü dilediği gibi kullanabilmek. Sevgilinin ipekli gömleğinin, teninin cinsel kokusu. Bunlar seviyi koşullandıran öğelerdi, diyelim isterseniz. Sevdim onu, sonra bıraktım, tam o delikanlının canına kıydığını, denizde yitip gittiğini söyledikleri anda. Bu haberi orada, yolculuğun tam ortasında aldım. Sanırım sevgi hep ölümle atbaşı gider, insan tek başına sevemez, hayır, buna inanmam, tek başına yaşanan umutsuz sevdalara inanmam. O beni öyle çok seviyor, öylesine arzuluyordu ki, benim de onu sevip arzulamam kaçınılmazdı. Sizden hoşlanmayan, canını sıkacağınız birini sevmeniz olası değildir; hayır, inanmam buna.

LE NAVIRE NIGHT'IN SESİ

Le Navire Night'ta (*Gece Adlı Gemi*'de) nesneleri, arzuyu ve duyguyu yaratan sestir. Ses, bedeninin varlığından öte bir şeydir. Yüz, bakış, gülüş gibi bir şey. Gerçek bir mektup, konuştuğu, konuşma diliyle yazıldığı için sarsıcıdır. Beni yazanlara sevdalandıran mektuplar alırım, ama kuşkusuz insan bunlara yanıt veremez.

Yann'ı yanıtladım ama. Yann'ı, *India Song*'un Caen'deki gösteriminde görerek işe başladım. Yann'ın gözünde, ilkin, *India Song*'u yazmış olan, Anne-Marie Stretter'i Hindistan'daki can sıkıntısı konusunda konuşturan kişiydim. Michael Richardson, Lol V. Stein, dilenci kadındım, evet, Yann'ın gözünde, başlangıçta, bütün bu insanlardım; onlardan ötürü geldi Trouville'e. Kitapları okumaya başladığında bir bakıma büyülenmiş, oturup bana yazmış, ben de, herkese yaptığım gibi, ona yanıt vermemiştim. Günün birinde verdim. Çok açık seçik anımsıyorum o günü. Tek bir arzu vardı içimde, Caen'deki üniversite öğrencisine benim için artık yaşamamanın ne kadar zor olduğunu yazmak. Ona, çok içtiğimi, bu yüzden hastaneye yattığımı, neden o kadar çok içtiğimi bilmediğimi yazdım.

1980 Ocağıydı. Altmış altı yaşındaydım. Siz, Jérôme Beaujour, bu iş olduğunda oradaydınız. Kan basıncım çok yükselmişti, yürek çöküntüsüne karşı birtakım ilaçlar yazmışlardı bana ve doktora alkolik olduğumu söylememiştim. Dolayısıyla, üç gün boyunca, günde birkaç kez baygınlık geçirdim. Saint-Germain-en-Laye Hastanesine götü-

rüldüm gece yarısı. Falan filan. İşte oradan dönüşte, Yann'a, tanımadığım bu adama, bana yazdığı –sakladığım, hayranlık verici– mektuplarından ötürü yanıt verdim. Derken, yedi ay sonra, telefon edip beni görmeye gelip glemeyeceğini sordu. Mevsim yazdı. Daha sesini işitir işitmez bunun bir çılgınlık olduğunu anladım. Gelmesini söyledim. İşini, evini bıraktı. Yanımda kaldı. Altı yıl oluyor.

GECE YEMEK

Trouville'de ona, gece geç vakit döndüğünde, bunlara saldırdığı için, peynir, yoğurt, tereyağı alıyorum. O da bana sevdiğim şeyleri, yağlı yumurtalı çörekler ve meyve alıyor. Beni sevindirmekten çok beslemek üzere. Ölmeyeyim diye çocukça bir arzuyla beni besliyor, ölmemi istemiyor, ama şişmanlamamı da, bu ikisini bağdaştırmak zor, ben de onun ölmesini istemiyorum, birbirimize bağlılığımız, sevgimiz bu işte. Akşamları, geceleri, zaman zaman birbirimizle sakınımsız konuştuğumuz oluyor. Bu gece konuşmalarında, ne kadar çetin olursa olsun, birbirimize doğruyu söylüyoruz ve eskiden, içki içtiğimiz, birbirimizle yalnız öğleden sonraları konuşabildiğimiz günlerdeki gibi gülüyoruz.

EKİM 82

Son aylarda, uyanınca, artık kahve değil, doğrudan doğruya viski ya da şarap içiyordum. Şaraptan sonra, çoğunlukla kusuyordum –alkoliklerin sümüksü sabah kusmasıydı bu– az önce içtiğim şarabı çıkarıyordum ve hemen yeniden içmeye koyuluyordum. Genellikle, ikinci denemeden sonra kusmalar duruyor, seviniyordum. Yann da benim gibi sabahları içiyordu, ancak, sanırım daha az, evet, evet, daha az.

80 Ağustosunda Trouville'e geldiği akşam başladı içmeye ve Amerikan Hastanesine girdiğim güne dek içti. O da şişmanlamıştı; nedendir bilmem, benimle aynı zamanda içti. Yavaş yavaş can vermekte olduğumu görmüyordu sanırım. Birinin bunu ona söylediğini anımsadığımı sanıyorum, belki Michèle Manceau: "Yavaş yavaş can verdiğini görmüyor musun?"

Michèle bir dostunu, Moldavyalı bir Yahudiyi getirtti –Sevgi sana Daniel– ama sanırım bundan sonra da böyle epey sürdü. Benim bir karara varmamı ve bunu açıkça dile dökmemi istiyorlardı.

Yann her gün bir tarih saptamamı istiyordu, günün birinde yaptım bunu: Ekim, 1982 Ekiminin başı, dedim.

Telefon ettiler, oda ayırttılar.

Bugün bile şu sözcükleri yazarken korkuyorum: ekim, ekim başı.

Daniel beni uyarmıştı. "Şunu söylemeliyim sana: Çok çetin geçecek bu iş. Ama başka türlü yapamazsın. Tek ba-

şına bu işin altından kalkamazsın, biliyorsun," demişti bana. Biliyordum.

Dolayısıyla, sağaltımın çetin olacağını biliyordum. Oysa, gerçekte hiçbir kıyaslama ölçütü yoktu elimde. Şimdi biliyorum ne olduğunu. İnsan, 'Soğuk Hindi Dilimiyle Atılan Tokat' adı verilen bu Amerikan yönteminin ne olduğunu önceden bilse, hiçbir zaman böyle bir işe girmeye, bunun için bir tarih vermeye razı olmaz, hemen tabanları yağlardı.

Taksiye binip Daniel'in ağlayarak hızla uzaklaştığını görünce, kendi idam fermanımı imzaladığımı anladım. O gün epey içmiştim. O güne dek bu iş şöyle hayal meyal bir şeydi, bekleyişlerini şaka sayıp gülmüştüm, ama sonra, takside, Yann'ın korkusunun arttığını, bir köşeye çakılıp kaldığını, korkunç bir hal aldığını gördüm. Onun da bacakları şişmişti, ansızın, nedenini bilmeden ikimizi de korkutan bir şişlik.

Akşamın sekizinde, Amerikan Hastanesinde kendimi yapayalnız buldum. Yann'dan kalmamasını istemişlerdi. Çalakalem yazıyorum, özür dilerim, olayların birbirine bağlanışını yakalıyor musunuz bilmem, her neyse işte.

Geriye tek bir şey kaldı, en önemli şey, yeniden başlama korkusu. Diyeceğim: sağaltıma yeniden başlama. Bunun bir pamuk ipliğine, bir yudum içkiye, romlu bir şekerlemeye bağlı bulunduğunu biliyorum. Yann'ın Trouville'e gelişinden kısa bir süre önce, şöyle gelip geçerken öteberi dolabında, boş sandığım bir şişede üç parmak vermut bulunduğunu görmüştüm. İki gün sonra, derken her akşam, her gün bunu düşündüm, belki sekiz, on gün. Ve sonunda içtim onu. Sonra Yann geldi, ona gidip şarap almasını söyledim: Tamam işte, olan olmuş, üçüncü kez içkiye başlamıştım. Şimdiyse üçüncü içkisiz dönemdeyim. Daha önce de söylemiştim ya.

Amerikan Hastanesine geldiğim akşam, uyuyabilmek için uyku haplarına güveniyordum, ama saat dörtte hâlâ uyanıktım. Ve birden düşündüm: Odada bir damla bile içki yoktu, korktum. Hemencecik, sonunda mutlaka dalacağım ölüm uykusundan daha hızlı gidebilmemi sağlayacak bir tasarı kurdum: Telefonla bir taksi çağırmak, Maillot Kapısına gitmek, tezgâhtan bir şişe kırmızı şarap almak, aynı taksiyle geri dönmek. Kimseciklere görünmeden. Kalktım, gürültü etmeden giyindim ve ansızın bir hastabakıcı dikildi karşıma, gelişini işitmemiştim. Bağırdım, "İçki koymasına gireceğim az sonra, siz de bunu biliyorsunuz," dedim. O da, "Şarap hazır, hanımefendi, şimdi size bir bardak vereceğim," dedi. Önceden hesaplanmıştı. Ekim 82'den beri içtiğim son bardak içki bu.

Şimdi artık tehlikeli şeylerin el altında bulunmaması gerekiyor. Ufacık bir bahaneyle yeniden başlayabileceğimi biliyorum.

TEHLİKELİ HAL

Şu anda kendimi yazmakla suçluyorum, çünkü kitaplardan sonra hep böyle oluyor. Ve her kitaptan sonra şimdi içinde bulunduğum duruma düşeceksem, yazmaya değmez. İçkiye sarılma tehlikesine düşmeden bunu üstlenemeyeceksem, yazmaya değmez, diyorum zaman zaman kendi kendime, dayanabilirmişim gibi. Tehlikeli hal bu işte.

Sağaltım konusunda son söylediklerimi ciddiye almayın. İnsan sağaltıma karşın yeniden başlayabilir. Hemen bu akşam. Bir hiç uğruna. Alkoliklikten başka bir neden olmaksızın.

MEKTUPLAR

Yann'ın bana yaptığı gibi, ben de tam iki yıl, hiç yüzünü görmediğim birine mektup yazdım. Sonra Yann çıkageldi. Mektupların yerini aldı. Geriye yalnızca sözcükler kalsa bile, sevgisiz durmak olanaksızdır, insan her zaman yaşar sevgiyi. En kötüsü, kimseyi sevmemektir ve ben böyle bir şey yoktur sanıyorum.

GECE YARATIKLARI

Sevgili'yi Haziran 84'te Minuit Yayınlarına verdim. Sonra filmi çektim, ardından filmi kurguladım, en sonra *Acı*'yı yazdım, ardından hastalandım. *Acı*'nın basıldığı gün, hastanedeydim, Yann bana Poirot-Delpech'in yazısını getirdi, yapay solunum odasındaydım. Nisan 85'teki gibi, yine bir hafta aklımı kaçırmıştım. Genç bir hastabakıcı kızı öldürüyordum az kalsın. Çekim öyküsü en ince ayrıntısına dek hazırды: O akşam, bir yanda, yüzüklerimi verdiğim, eve dönen Yann vardı. Öte yandaysa sık sık görüldüğü üzere, hastanede çalınmasınlar diye, öğüdünü dinleyerek yüzüklerimi Yann'a verdiğim genç gece bakıcısı. Ve kıza, öğüdünü tuttuğumu, Yann'ın yüzüklerimi alıp eve döndüğünü söyledim: Gece yarısı, bakmak üzere yanıma gelmesi gereken genç hastabakıcı hâlâ gelmemiştir. Sabahın ikisine, üçüne dek bekledim onu. Ve ansızın çılgınlık baş gösterdi, yadsınmaz, kesin çılgınlık: Genç hastabakıcı, sözümona arkadaşlarıyla birlikte, Yann'ı öldürüp yüzükleri almak üzere, Saint-Benoit Sokağına gitmişti besbeli.

Gün doğunca, odamın penceresini açtım, birilerinin beni öldürmek üzere olduğunu, yardıma gelinmesini haykırdım. Hiçbir kıpırtı olmadı. Ama daha sonra haykırışımın işitildiğini söylediler bana. Bir daha bağırdım, yalvardım, en küçük bir kıpırtı yok.

Sabah, hastabakıcı geri geldiğinde, evden getirdiğim bıçakla bir örtünün arkasına saklanmıştım. Kız bağırdı, yardım istedi. Ben de ölüm tehlikesi içinde olduğumu, be-

ni gebertmek üzere olduklarını haykırdım. Bakıcılardan biri geldi. Gözleri dışarı uğramıştı. Üstüme atladı, bıçağı elimden aldı – bir yerlerimi yaralayarak.

O andan sonra, hastanedeki sözde ‘hekimler’ce kaçırıldığımı ‘öğrendim’ sanırım. Saatlerce onlara telefon ederek, çok yüksek olmayan, ama suç dünyasındaki değerime yakın bir rakam söyleyerek, kimden fidye isteyeceklerini anlatıyordum galiba.

Bütün bu sayıklamalar geçip gitti, ama bugün bile şaşırtan şey mantık, cana kıymayla yüzüklerin birbirine bağlanması. Bu bağlantının açık seçikliği beni olduğum yere mihliyordu.

Kol bacak şişmesinin aşırı durumunda oluyor böyle şeyler: Beyin oksijen alamıyor ve insan sapıtıyor. Benden bir hafta önce, bütün bir öğleden sonra ayaktopu hakemliği yapan bir delikanlı yatmıştı. Hemen oksijen tüpüne bağlamışlar, hakemlik sayıklaması ânında kesilmişti. Hekimler çok gülüyorlardı bu sayıklamalara. Bense düşündükçe hâlâ ürperiyorum. Sizin söyleyip yaptığınızı bilmediğiniz, sonradan anlatılan şeyler, çok ürkütücü. Sağaltım sırasında alkolikliğin yarattığı sayıklamaları pek az anımsıyorum. Kimi zaman birkaç saniyede kurtulduğum derin uyku halindeyken sayıklıyordum. Buna karşılık sağaltımdan sonra gözümün önünde beliren şeyleri bütünyle anımsıyorum. Hepsi Amerikan Hastanesinde başlamıştı.

India Song bir gemi olmuştu. Daha önce söylediklerimi yineliyorum, ama olsun. Kaptanın eşi karşıki damda, bir bacanın üstünde oturuyordu. Mavi gözlü, sarışın, pembe tenli bir kadındı. Yalnız başı çıkıyordu bacadan. Kaptan, iki metre ötede, başka bir bacanın içindeydi. Eşiyle aynı durumdaydı, bacada sıkışıp kalmıştı. Günün birinde, yel çıktı ve kadının başı sırçadanmış gibi tuz buz oldu. Müthiş irkilmiştim. Kitap gibi dizilmiş, *tamı tamına* on

bin kaplumbağa çevrelemişti damı. Akşam olunca, olukların altındaki yerlerine çekiliyorlardı. Sanki içeriden aydınlatılmış gibi, gerçektekinden daha açık seçik görüntülerdi bunlar. Bütün kaplumbağaların geceyi geçirecekleri yere dönebilmeleri, birbirlerinin üzerinden kayabilmeleri için saatler gerekiyordu. Doğanın böylesine kötü düzenlenmiş olmasına müthiş kızırıyordum. Bu iş, sıraya girmek onlar için öylesine uzun, öylesine çetin bir şeydi ki pek çoğu bütün gün oldukları yerde kalıyordu.

Bu 'anılar' arasında, kenarları sırmalı mavi tören giysilerine bürünmüş bir tür Asyalı yüksek kamu görevlisi vardı; kıpırtısız bir yüzle, ağzını açmadan, insanın ödünü patlatarak hastane koridorlarında dolaşıyordu. Laënnec'te mi, Amerikan Hastanesinde mi bilmiyorum şimdi, kimse onu görmüyordu sanki, belki de aslında var olmayan bir şeydi. Amerikan Hastanesinde, *India Song*'daki evin perdesiz, kapalı pencerelerinin ardında Michael Richardson'ı seçiyordum, bitkiler, sarmaşıklar arasındaydı, aynı anda hem gülüyor, hem ağlıyordu, öykünün tutsağıydı ve çok yakışıklı. Evin kapısında, duvara yaslanmış olan sıksa, bir deri bir kemik, ünlü kara Abyssinya ineği vardı, onun yanında da, Çin'den gelme, altın sarısı ve kızıl tüylü, kocaman bir maymun, birlikte, evden çıkarılıp Neuilly kaldırımında unutulmuş ev eşyasına benziyorlardı. Bir duvarın köşesindeyse, kimi akşamlar, durmuş bana gülümseyen, bedevi kılıklı Michael Lonsdale.

Eve döndükten sonra, bu görüntülerin en şaşırtıcıları geceleri ortaya çıkıyordu. Yapının iç avlusundan şarkılar, korolar geliyor ve eğilip baktığımda, pencerelerimin dibinde insanlar, hep birlikte beni ölümden korumaya gelmiş, değişik ortamların insanlarından oluşmuş kalabalıklar görüyordum – beni ölümden korumaya geldiklerine kuşku yoktu. Kimilerinin elinde uçları kemikleşmiş mızraklar vardı. Bu insanlar da birinden söz ediyorlardı, 'Gauthier' adındaki, çocuk olması gereken birinden, 'Küçük Gauthier' diyorlardı ona. Gece yarısı, merdiven boşluğunda he-

men neredeyse haykırılan, unutulmaz sevecenlikteki bir tümceyi anımsıyorum, şöyleydi: 'Küçük Gauthier'ye dokunurlarsa, ben oracıkta can veririm.'

O günlerde, dairede kalanlar epeyce kalabalıktık. Banyoda, kar beyaz sargılara sarılmış ölü bir çocukla, oturak yerinin arkasında onu kucağında tutan bir kadın vardı. Öylesine belirgin bir biçimde oradaydı ki, sonunda ona aldırılmaz oldum. Geceleri Yann'ın odasına gelen, sayıları beşi bulan erkekler vardı. Bunlar üç aşağı beş yukarı yürüyen, konuşan *sahibi* erkeklerdi. Bedenleri buruşturulup hafif top haline getirilmiş kâğıttan oluşmuştu. Masamın altında birtakım hayvanlar da vardı, hani şu domuz kuyruklu, 'çocuk yiyen dev' adını verdiğimiz ünlü cüceler. Çalışma odamdaki küçük raflı dolabın üstünde, renkli, pişmiş topraktan yapılmış bir kadın gövdesi, Fransız Cumhuriyeti simgesi de vardı. Bir de, Yann'ın odasının yanında kalan, durmadan beni gözetleyen, ürkünç adam. Telefon zillerinin kulak tırmalayıcı sesleri arasında yaşıyordum, hiç kesilmiyorlardı. Telefon merkezi hemen oracıkta, avluda, altıncı kattaki düşmanların oturduğu hizmetçi odasındaydı. Karşı komşu telefon hattımı çalmıştı, emindim bundan, kanıtlayabilirdim. Telefon zilleri odamın çevresinde bir çember oluşturunuyordu ve ben bunu hiç de olağan bulmuyordum. En şaşırtıcısı, her gün evin içinde olup bitenlerdi: Benim radyatörün arka tarafına asılmış köpek ölüsü. Ayrıca ve aynı zamanda bir kuş ya da mavi ördek olup olmadığını kestiremediğim o köpek. Günlerce uykusuz oturdugumu sanıyordum. Ama hiç uykum yoktu. Bir bakıma, o dönemde, hiçbir uykudan uyanmıyordum.

Her şey farelerle, hayvanlarla başlamıştı. Gece yarısı her yanı şarmışlardı. Yann korkunç bir patırtı işitti: Pabuçlarımı giymiş, elime bir şemsiye almış, sıçanları kovuyordum, evet, böyle başladı işte bu iş. Az kalsın unutuyordum: Her şey Wagner operaları eşliğinde oynanıyordu. Bir de Alman güvenlik güçlerinin ulumaları eşliğinde. Bir de Yann'ın *M.D.* adlı yapıtta yinelediği, penceremin önün-

de gerçekleştirilen hani şu büyük Yahudilerin kurşuna dizilmesi dönemleri vardı. Ve oturma odasındaki Zenciler, kadınlar... O karınca yuvasının dökümünü çıkaramam doğrusu. Sayıp sıralamak değil de yazıya dökmek istersem, şöyle diyebilirim: Zencilerle Yahudiler oturma odasında kendiliklerinden Nazilere ant içerken, Moldavyalı hekim arkadaşımın dostları, daha dn orada bulunmayan kırmızı bir kanepeye sıralanmış, Moldavyalı hekimin benden alıp kendilerine sattığı dairemin parasını ödemeye hazırlanıyordı. Bütün bu kargaşa içinde, gün boyunca, yalnız benim görebildiğim kediler, büyük bir dinginlik içinde, daireyi arşınıyorlardı.

Gerçeklik kt diye geri geliverdi. Michle Manceau'nun bana yaptığı küçük hindistancevizi ezmesini çok iyi anımsıyorum. Yalamadan yuttum onu. İşte ondan sonra evdeki yaratıklar yavaş yavaş çekildi. Alman güvenlik gleri sağdaki soldaki taraçalardan kâğıttan yapılmış adamlar da Yann'ın odasından çıkıp gitti. Oğlumun odasındaki, kıvrıcık kül rengi saçlı, suratı una bulanmış gibi apak, dalgın, mavi gözlerini tek bir noktaya dikmiş adam kaldı. O arada birkaç da kedi. Son, en son kalan şey, sanırım, Marianne'dı, Lorraine hotozuyla en gülünç, en inanılmaz, onur kırıcı, yurtseverlik simgesi olan Marianne, –orada ne aradığını yalnız Tanrının bildiği– odamdaki küçük raflı dolabın üstünde duran nesne. şimdi Nisan 87'nin başlarındayız, sekiz gün önce, şu Marianne bstn, kimi pencereleri ortak avluya bakan Bonaparte Sokağındaki bir dairenin ocağının üstünde görene dek. Onu hiç görmediğimi sanıyordum. Düşsel görüntüdeki bst tanıdım, açık bir pencerenin ortasında duruyordu. Doktor bana zamanla her şeyi yerli yerine oturtacağımı söylemişti. Sayıklamam sırasındaki bütün nesneleri ya yaşamış ya da görmüştüm, gerçek anılardı bunlar. Sonradan yalnız bir tekini bulabildim. şimdi bile zaman zaman ortaya çıkmalarından korkarım. İnsan, ortada hiçbir şey yokken bir şey görüle-

bileceğine inanamaz. Oysa, gerçekliğin en son vargısına dek olası bu. Gözlerin, saçların, tenin rengine dek olası. Aslında hiç tanımadığım Wagner müziğini anımsıyordum. Yann'a, bu iş bir on beş gün daha böyle sürerse, canıma kıyacağımı, başka türlü yapamayacağımı söyledim. Neden böylesine dayanılmazdı acaba? Öylesine dayanılmaz ki, her geçen gün yaşama nedenlerinizi bir bir ortadan kaldırıyor. Bunun nedeni, kuşkusuz, insanın yalnız düşündüğünü tek başına düşünmeye alışkın oluşuna karşılık, o sırada, gördüğünü tek başına görmesi. Beyin ansızın kendi kendini okuyor, kendini görüyor, düşünceler kocaman harflerle bir perdeye yansıyor, ayrıca insan kimsenin kendisine inanmadığını biliyor, kısık sesle konuşarak 'geçirtme'ye çalıştığım kedilere bile. Öte yandan, insan bunun sizi seven, sizden ayrılmak zorunda kalacak kişiler için dayanılmaz bir şey olacağını çarçabuk anlıyor. Hekim, çevremde hep çok, bir sürü yeni insan bulunması gerektiğini söylemişti. Ama önünde sonunda odama tek başıma dönmek, lambayı yakmak, kendilerinden önce geldiğim hayvanları, küçük domuzları masanın altında, Marianne'ı kitaplığın üstünde bulmak zorunda kalıyordum. Hekim bana hiçbir yatıştırıcı yazmamıştı; ben de, çevremdekiler de bunu garip buluyorduk. Oysa bütün o yaratıkların içimden kendiliklerinden çıkmaları, buna engel olmamanın dışında, ayrıca buna zorlanmamaları da gerekiyordu.

Hah, şunu söylemeyi unutuyorum: Yann'a, Nazilerin öldürdüğü köpeği radyatörün arkasından almasını söylediğim zaman, *Yahudilerin öldürüldüğünü anlayabilmeleri için* kaldırıp pencereden aşağı, sokaktan geçenlerin tepesine fırlatmasını istedim. Gürültüleri dinliyordum. Köpeği asılı bulunduğu yerden alıp pencereden fırlatmakta biraz ivercen davrandığını algıladım, ama bu ölü köpeğin varlığından kuşkulananmama yol açmadı. İçime kurt düşüren, günün birinde, Michèle Porte oldu. Mutfaktaydım, paltosunu askıya asıp yanıma geldi. Durmuş beni dinliyor, hiçbir

şey demiyordu. Ben ona, "Bütün bunlara ben inanıyorum, ama başkalarını inandıramıyorum," dedim. Ve ekledim: "Dönüp bakın, askıdaki paltonuzun sağ cebine bakın. Başını uzatmış pespembe köpek yavrusunu görüyorsunuz değil mi? Ama onlar yanıldığını söylüyorlar." Michèle baktı, sonra döndü, uzun uzun yüzüme baktı, hiç gülümsemeden, en büyük ciddilikle bana: "Yeryüzünde en çok sevdiğim şey adına yemin ederim ki hiçbir şey görmüyorum. Marguerite," dedi. Orada hiçbir şey yok, demedi, 'Hiçbir şey görmüyorum,' dedi. İşte o an çılgınlığa belki ikinci bir neden eklendi.

Derken, bir gece, Yann'a seslenip odamın iki metre ötesine, kapıya dek yaklaşmış, yüzü unlu, kıvrıkcık saçlı adamı kovmasını istedim. Korkunç bir kızgınlık kükremesi işittim, Yann kendinden geçmiş olarak, kolu kanadı kırık geldi –her gece dairenin içinde dolaşan birtakım 'insanlar'ın saldırısına uğruyor ve onu uyandırıyordum– avaz avaz bağırdı: "Bakın, ben hiç, ama hiçbir şey görmüyorum, anlaşıldı mı?" Durmadan yineliyordu: "Hiçbir şey yok, hiçbir şey." Gidip odamın kapısında durdum, çünkü Yann öyle avaz avaz bağırırken, kıvrıkcık saçlı adamın yanı başına geldiğini görmüştüm, Yann'a onu çıkarması için yalvardım. Bunun üzerine Yann sesini kesti.

Kara yağmurluklu adam olup bitenden hiçbir şey anlamıyor. Yann'a doğru birkaç adım atıyor. Gözü hep bende. İlgisini çeken yalnız benim, hem de öyle büyük bir tutkuyla ki yüzüne mutlak korkunç bir solgunluk veren bir coşku içerisinde. Bana çevirdiği bakışında acılı bir tiksinti var: Nasıl oluyor da ben ona bakmıyorum, ağlıyorum, kaçıyorum? Benden ne istediğini anlayamayışına şaşıyor. Tanımam gereken, ama tanıyamadığım biri gibi. Şu metni kaleme aldığım anda, üç yıl sonra bile, hâlâ kafamı kurcaladığını söyleyebilirim. Ya beni alıp ille de ölümüne değil, ama uzaklara götürmek istiyor. Ya da bana, çoktan yıkılıp

gitmiş, binlerce yıllık, ama doğduğumdan beri yaşama nedenim olmuş bir bağlılığı anımsatmak için orada duruyor. Ya bir Yahudi ya da babam. Ya da başka bir şey. Belirsizce başka biri. Kimliği hep aynı ama. On beş gündür, kıpırda-madı. Benim evde oturuyor. On beş gündür, sokağa bakan küçük odada kalıyor. Küçük mavi gözleri, başka bir dün-yadan gelme, başka bir çağdan kalma, yer yer kara, yer yer ak, kıvırcık, alabildiğine kıvırcık saçları var. Evet, benimle ilgili, benim bilmediğim birşeyler biliyor. Unuttuğum de-ğil, bilmem gereken bir şey bu. Şu an orada, gözümün önündeki görüntülerin arasında, ama her şeyin eksenini o. Öbür görüntüler onun, bu asal görüntünün çevresinde dö-neniyorlar yaşamımda. Neden kendisinden korktuğumu anlamıyor. Korktuğumu görüyor, ama kendisinden kork-tuğumu bilmiyor, neden korktuğumu da. Yann'a onu kovması, uzaklaştırması için bağıriyorum. Müthiş bir şey bulguluyorum: Fransızca anlamıyor. Yann'a dediklerimi anlamıyor. Hafifçe morarmış, mühürlü bir ağzı var. Hiç konuşmuyor, on beş gündür tek sözcük söylemedi. Gün-lerdir, gecelerdir orada bulunuşunun nedenini bana söyle-mesi gerekmiyor. Ona göre, beni neden beklediğini bil-mek bana düşüyor. Anlamıyorsam, anlamak istemediğim-den. O, bunu bilmememin olanaksızlığına inanıyor. Oysa bilemiyorum işte. Bakışı, sonuna dek dimdik ve çocuksu kalıyor: anlamam gerek. Oysa olanaksız bu.

Yann dairenin kapısına dek gitti. Ben, olup biteni gör-memek için odama döndüm. Yann kapıyı açtı, sonra yeni-den kapattı. "Gelebilirsiniz, gitti," dedi. Gerçekten de git-mişti. Yann'ın kollarında uzun uzun ağladım.

Bugüne dek kimseye söz etmedim bundan. Aramızda ancak birkaç saniye süren ortak bir anlık doğar gibi ol-muştu. Adamın gidişinden sonra, Yann'la ikimiz yalnız kaldığımızda içimi kaplayan, kuşkusuz çok uzaklardan al-

gılanan bir tür suçluluk duygusunu, sizin anlayacağınız, onunla konuşmak, onu açıklamak zorunda oluşumun, adamın benden ne istediğini bilmediğim için başka türlü yapamayışımın verdiği suçluluk duygusunu son derece açık seçik anımsıyorum.

Marguerite Duras

SOMUT YAŞAM

Marguerite Duras, Türk okurunun yakından tanıdığı, yapıtlarını severek okuduğu bir yazar. Fransız edebiyatının unutulmaz kalemelerinden biri. *Duras*, başından beri yazıda müziği arayıp bulmuş ender sanatçılardan. *Somut Yaşam*'da da her zamanki ince duyarlılığıyla, yine aşk, kadın-erkek ilişkisi, günlük yaşamın güçlükleri, yazın gibi konulara ustaca değiniyor. "Metinlerin hiçbirisi, ele alınan konuda genel olarak düşündüklerimi yansıtmaz," diyor. "Çünkü toplumsal haksızlığın dışında hiçbir konuda hiçbir şey düşünmem genellikle. Ama tasarlanmış ya da yazılmakta olan hiçbir kitapsal oluşum, *Somut Yaşam*'ın şu yüzer gezer yazımını, birlikte yaşadığımız şu zaman diliminde, benimle ben, sizinle ben arasındaki şu gidiş-gelişleri içeremezdi."

Kapaktaki resim: THOMAS WISE

ISBN 975-510-699-5

9 789755 106991

KDV İÇİNDEDİR

500 000 lira